

NÁRODNÍ PARK ŠUMAVA

— produkt, nebo oběť doby?

Praha 2012

Konference **NÁRODNÍ PARK ŠUMAVA** – produkt, nebo oběť doby?

Pondělí 13. února 2012
Jednací sál Valdštejnského paláce Senátu Parlamentu ČR
Valdštejnská ulice, Praha 1

organizátoři:
Výbor pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí Senátu PČR
platforma Zelená Šumava
Česká zemědělská společnost
Dendrologická Dobřichovice, o. s.

Foto na obálce:
Šumava usychající v záři zapadajícího slunce
Úpatí Malé Mokrůvky pod Březníkem
Ani před slatěmi se kůrovec nezastavil – Javoří slat'

Obálku a grafickou úpravu navrhla Romana Bernardová
Vydalo roku 2012 nakladatelství JUDr. František Talián – „Fortuna“,
Ostrovní 30, 110 00 Praha 1
Odpovědný redaktor Vladimír Říha
Zlom a reprodukce Fortuna-Type, s. r. o., Ostrovní 30, 110 00 Praha 1
Vytiskla Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5
Vydání první
Počet stran 72

Obsah

Úvod	4
1. Šumavská příroda si bezesporu pomůže sama. Ale za jak dlouho a za jakou cenu? (<i>Ivan Brezina</i>).....	5
2. Živý a mrtvý les – voda a kůrovec na Šumavě. (<i>Jan Čermák</i>).....	10
3. Historie Národního parku Bavorský les. (<i>Hubert Demmelbauer</i>).....	15
4. Nebezpečné signály šumavské tragédie aneb zbytečně divoký spor mimo globální kontext. (<i>Ivan Fišera</i>).....	20
5. Přeshraniční spolupráce mezi Českou republikou a Rakouskem proti rozšiřování kůrovce v této oblasti (<i>Peter Hancvenc</i>).....	24
6. Kůrovec jako symbol aneb Méda Běda se vrací. (<i>Pavel Kalina</i>).....	26
7. Ke vztahům vědního a ideologického podílu v nakládání s kulturní krajinou v kauze Národní park Šumava. (<i>Vladimír Krečmer</i>)	30
8. Věda je studnou poznání a současně nevysychajícím pramenem blahobytu těch, kteří se v ní umějí pohybovat. (<i>Jitka Marková</i>).....	34
9. Ekologická katastrofa jako důsledek bezzásahových zón v Národním parku Šumava. (<i>Karel Simon</i>)	36
10. Příspěvek na konferenci „NP Šumava – produkt nebo oběť doby?“ (<i>Jan Stráský</i>).....	42
11. Národní park Šumava – nešťastný produkt a tragická oběť doby (<i>František Talián</i>).....	45
12. „Národní park Šumava – produkt, nebo oběť doby?“ (<i>Jan Zahradník</i>)	47
13. Kam kráčíš, Šumavo? (<i>Petr Zahradník</i>)	49
14. Otevřený dopis lesníků, přírodovědců a univerzitních učitelů ministři životního prostředí.....	59

Úvod

Vážení přátelé živého lesa,

držíte v rukou sborník referátů připravených pro konferenci „Národní park Šumava – produkt, nebo oběť doby?“ Na jeho konci je zařazen, jako aktuální vložka, Otevřený dopis lesníků, přírodovědců a univerzitních učitelů ministrovi životního prostředí, který svědčí o tom, že názor o správnosti bezzásahového režimu v NPS šířený médii a prezentovaný některými příslušníky vědecké obce není jediný, a ani většinový, ale pouze hlasitější.

Tato konference se odlišuje od jiných konferencí konaných na podobné téma – záměrem konference je zdůraznit především faktory společenské, politické a právní, které se podílely a podílejí na formování současného stavu NPS a které vedly k ostrému názorovému rozštěpení společnosti na zastávce tzv. bezzásahového režimu a jeho odpůrce a k odumření a vykácení tisíců hektarů dospělého lesa v NPS.

Názor, který oponuje ideologii „příroda pro přírodu bez člověka“, o absolutistickém tzv. bezzásahovém režimu, je starší než Národní park Šumava, není reakcí na orkán Kyrill a vývoj posledních několika málo let. Již před vyhlášením NPS vystoupil proti teoriím, které hlásaly vznik pralesa na Šumavě prostřednictvím okamžitého zastavení všech zásahů v lese, a ověřitelnými argumenty předpovídal budoucí vývoj lesních porostů, pokud by připravovaný národní park tyto teorie přijal. Národní park Šumava byl však vždy chápán jako politikum, a tak ve vzrušené době roku 1990 byl tento názor oslyšen a Národní park Šumava byl vyhlášen i přes nevyřešené rozpory o způsobu jeho budoucí správy. V prvních zónách NPS byl zaveden bezzásahový režim a kůrovec se v nich začal nerušeně šířit. V r. 1996 sice ředitel Žlábek, proti kůrovci radikálně vystoupil a jeho šíření zastavil, po jeho odvolání v r. 2003 však noví ředitelé NPS v úzké spolupráci s tehdejšími ministry životního prostředí v realizaci teorie „divočiny“ pokračovali.

Teprve s nástupem Jan Stráského do funkce ředitele NPS v letošním roce se zdá, že Šumava dostane, značně pošramocena, šanci přežít. Je přitom charakteristické, že média vesměs své jednostranné zaměření nezměnila a důsledně proti jeho snahám zastavit kůrovcovou kalamitu vystupují, obvykle s kategorickým „Stop kácení pralesů!“ Jedním z cílů konference je proto i to, aby veřejné sdělovací prostředky změnily své chování a veřejnost seriózně informovaly o všech aspektech kauzy Národní park Šumava.

Všem, kteří se o konání konference zasloužili patří dík za úsilí, které přípravě konference věnovali, Senátu za poskytnutí prostor pro konání konference a nakladatelství Fortuna pak za laskavou ochotu, s níž tento sborník vydalo.

Vladimír Říha

Šumavská příroda si bezesporu pomůže sama. Ale za jak dlouho a za jakou cenu?

1

Ivan Brezina

Sporem o podobu národního parku Šumava se jako ekologický publicista zabývám od první poloviny 90. let. Za tu dobu jsem přečetl tisíce stran dokumentů a vyslechl argumenty desítek odborníků. Slova, čísla a analýzy ale člověku nepřinesou tak pronikavý vhled do reality, jako když situaci zhodnotí vlastními očima. Dělán to průběžně. Například loni na jaře jsem se vypravil k pramenům Vltavy. To, co jsem spatřil, nebylo ekologisty často zmiňované „velkolepé divadlo přírody“, ale hřbitov mrtvých stromů (**obr. 1, 2**). Unikátní ekosystémy se pod ničivým vlivem lýkožrouta smrkového na řadě míst Šumavy nepřírozeně rychle rozpadají, čímž je ohrožen samotný smysl existence parku. „Kůrovcová kalamita je už u konce“, říkají zastánci přírodních procesů bez přívlastků a za každou cenu. „Příroda se teď sama od sebe vzpamatuje a začne se broukovi bránit, uvidíte.“ Opakují to už nejméně patnáct let, každý rok pořád dokola. Stala se z toho bezobsažná mantra, vyprázdňené ideologické heslo, které realita už dávno usvědčila z nesmyslnosti.

Po šumavských lesích se teď má stát další obětí ekologů nový ředitel parku Jan Stráský. „Je to agent dřevařské lobby blízké ODS, která chce vykácet Šumavu,“ volají. Každý, kdo se o šumavský spor zajímá dlouhodobě, přitom prožívá silný pocit *déja vu*. Přesně takhle totiž před deseti lety ti samí lidé útočili na tehdejšího ředitele Ivana Žlábků. Bez krátkého historického exkurzu do této doby nelze pochopit, proč je dnes ikonou všeho zla Jan Stráský.

Ivan Žlábek jako lesnický odborník prosazoval aktivní přístup k ochraně porostů před kůrovcem. A měl výsledky. Během jeho působení ve funkci klesl objem kůrovcových těžeb ze 187 000 m³ v roce 1996 na 13 000 m³ v roce 2003, tedy více než čtrnáctkrát. Nutno ovšem dodat, že Žlábek dřevo z 1. zón neodstraňoval a neprodával, i když z toho byl často neprávem osočován. Napadené stromy byly poraženy a odkorněny, aby tak byl kůrvec usmrcen. Zůstávaly ale ležet na místě, kde zetlely a poskytly tak ekosystému živiny. Žlábkovo údajné „ničení přírody“ se tedy skoro ničím nelišilo od přirozených disturbancí typu větrné smrsti.

Klesající objemy kůrovcových těžeb (**obr. 3**) jednoznačně dokazují, že se Žlábkovi dařilo dostat brouka pod kontrolu. Jenže to právě aktérům nečisté hry vadilo. Začátkem roku 2004 byl proto Žlábek z postu ředitele parku na žádost Hnutí Duha ministrem Ambrozem odvolán a nahrazen „ekologickým“ Aloisem Pavlíčkem. Stalo se tak zřejmě v rámci placení povolebních „dluhů“ – Hnutí Duha totiž před volbami rozjelo rozsáhlou antikampaň proti ODS a ve prospěch koalice. Okamžitě po Pavlíčkově nástupu kůrovcové těžby vyskočily na dvojnásobek (35 000 m³ v roce 2004).

V březnu 2007 pak do vedení parku nastoupil další „ekologický“ expert František Krejčí. Choval se jako komunistický mocipán, orwelovsky ohýbající nejen fakta, ale i samotný jazyk. Řadovým ochranářům z terénu například zakázal používat termín „kůrovcová kalamita“. Museli podepsat prohlášení, že před veřejností a novináři budou mluvit zásadně jen o „gradaci“.

Nejpodstatnější ale je, že od Krejčího nástupu do funkce mířil graf kůrovcových těžeb strmě vzhůru (**obr 3**). V loňském roce Krejčí vytěžil 347 000 m³, tedy absolutně nejvíc v celé dvacetileté historii parku. Důležitá je přitom perspektiva: Krejčí loni vyporážel skoro dvakrát víc stromů, než Žlábek ve svém těžebně nejvyšším roce 1996, a šestadvacetkrát víc, než Žlábek v roce 2003 – tedy těsně předtím, než ho Ambrozek na žádost aktivistů vyhodil coby „dřevožrouta“.

„Žlábkův program je pařež!“ hřímali až do Silvestra 2003 zastánci bezzásahovosti. Taky byste čekali, že nejspíše v létě 2004 začnou křičet, že za „ekologického“ ředitele Pavlíčka je to ještě horší? Že sepíšíou petice, zorganizují blokady, uspořádají tiskové konference a pozvou na Šumavu televizní štáby? Ne, byli úplně potichu, a to i když Pavlíčkův nástupce Krejčí proměnil Šumavu v prosperující dřevařský závod. Pařezy jim najednou nevadily. Jen za poslední dva roky přitom jejich oblíbenec vytvořil v parku skoro 2000 hektarů holin.

Nelze se ubránit dojmu, že Žlábek militantním přívržencům bezzásahovosti vadil právě proto, že kdyby ještě rok dva vydržel, dnešní kůrovcová kalamita by nikdy nevznikla. A z přesně stejného důvodu jim dnes vadí i Jan Stráský. Pokud by se mu totiž podařilo prosadit záměr přesně zacílených radikálních zásahů proti kůrovci, během dvou let by kalamitu dostal pod kontrolu. Stromy by přestaly odumírat po statisících, a to by byl malér. Tedy aspoň pro dřevařské firmy, které dnes na Šumavě mají díky ekologistům žně. V lepší variantě je jen dovedně využili coby „užitečné idioty“. Horší variantu nezmiňuji, protože pro ni nemám důkazy.

Do této logické teorie zapadá i podivné chování některých aktérů. Hnutí Duha v květnu 1999 bloádou Trojmezné zabránilo pokácení necelé tisícovky kůrovcem napadených stromů. Rezervaci tím odsoudilo k smrti – Trojmezná je dnes suchá. Ukazuje to srovnání fotografií z roku 2006 a 2009 (**obr. 4, 5**). Podle posudku soudního znalce Ivo Viceny tím vznikla škoda za šestnáct milionů korun. Navíc ale vzniklo i kůrovcové ohnisko, ze kterého se pak škůdce šířil dál. Někdejší ministr životního prostředí Martin Bursík na jaře 2007 v tomto scénáři pokračoval. Svévoleně a protiprávně zakázal odstranit rozsáhlé polomy, vytvořené orkánem Kyrill. Kůrovci tak poskytl prostřený stůl v podobě 150 000 umírajících stromů, který zákonitě skončil dnešní kalamitou. Nejméně od roku 2005 bylo přitom z odborné analýzy lesnického odborníka Jiřího Mánka známo, jakou katastrofu podobný krok způsobí.

Svévolné rozhodnutí Martina Bursíka má ale ještě jeden důležitý rozměr. Dokazuje, že na Šumavě pod záminkou ochrany přírody paradoxně dochází k vandalskému ničení cenných hodnot. Velkoplošná kůrovcová gradace, kterou Bursík

způsobil, vyvolala uhynutí lesa na ploše asi 14 000 hektarů. Šumava přitom spadá do oblasti Natura 2000, vyhlášené k ochraně řady ohrožených druhů ptáků, především šplhavců a sov (datel černý, datlík tříprstý, kulíšek nejmenší, sýc rousný, strakapoud bělavý či pušтік bělavý). Tito ptáci hnízdí v dutinách starých stromů. Uhynutím lesa tedy přijdou o svůj biotop a vymizí. Propagátory ideologie nekácení to ale nezajímá. Řídí se heslem: „My tu přírodu zachráníme, i kdyby z ní neměl zůstat kámen na kameni.“

O co méně mají milovníci kůrovce věcných argumentů, o to lépe zvládají metody „ohýbání reality“. Jasně to dokazuje tajný zápis z porady Stráského odpůrců, který v půlce letošního března zveřejnila publicistka Jitka Marková. Záměrem účastníků porady je podle něj za každou cenu dosáhnout Stráského odvolání – pouhé dva dny poté, co byl jmenován do funkce. Metodou má být podávání žalob a „stupňování tlaku v médiích“. Což se přesně děje.

Tajné porady se zúčastnili aktivisté Hnutí Duha a někteří vědci. Slovo „někteří“ je důležité. Podle černobílého mediálního mýtu je totiž vědec jen ten, kdo stojí na správné straně barikády. „Vědci odmítají plán boje proti kůrovci,“ „Vědci se obávají o osud Šumavy,“ dočtete se v novinách. Jména odborníků jako Jeník, Krečmer nebo Mrkva zřejmě do vědecké obce nepatří. V tiskových zprávách aktivistů se o nich nedočtete. Jenže dnes už je mimo jakoukoli pochybnost, že šumavský experiment nevyšel. Teorie bezzásahovosti byla v popperovském smyslu falzifikována za cenu uschlé Šumavy. Skutečný vědec by to uznal, ale fanatik to neuzná nikdy.

Fanatismus je vždy založen na primitivních myšlenkových zkratkách. V našem případě je jejich esencí heslo: „Příroda si pomůže sama.“ Zcela formálně je to jistě pravda. Ekologie zná princip, označovaný jako sekundární sukcese. Velmi zjednodušeně jde o postupné časové změny ve složení rostlinných a živočišných společenstev, které mají v daných stanovištních podmínkách vždy stejný průběh. Ve střední Evropě je většinou jejich výsledkem smíšený prales, který je posledním a ekologicky nejstabilnějším sukcesním stádiem. Sekundární sukcese má obrovskou sílu. Příroda se nakonec vždy vrátí tam, odkud byla vyhnána.

Deskriptivní ekolog se tedy na Šumavě shodne s normativním ekologem jen v tom, že si příroda pomůže. Na rozdíl od ekology ale ekolog ví, že vznik smíšeného pralesa bude po kůrovcové kalamitě trvat řádově stovky let. Klíčová otázka zní: „Chceme tak dlouho čekat?“ Les má přece i estetickou a rekreační funkci. Stojí nám zničení zelené Šumavy na dejme tomu sto let za to? Není rozumnější dosáhnout přírodě blízkých porostů postupnými zásahy člověka?

Národní park Šumava není příroda. Až na lokální výjimky některých horských a podmačených smrčín nejde o původní smíšené a různověké porosty klimaxového typu. Příčina je historická. Kromě holosečného kácení pro potřeby sklářských hutí a následného zalesňování stejnověkou smrkovou monokulturou jde především o rozsáhlou větrnou kalamitu z konce října 1870. Po ní byla Šumava v rámci urychlení zalesnění smrky, které byly doslova „posbírány“ ze všech koutů teh-

dejšího Rakousko–Uherska. Autochtonní, místně příslušný ekotyp šumavského smrku adaptovaný na tamní přírodní podmínky je tak tedy oslaben nepůvodními ekotypy, přizpůsobenými zcela jiným stanovištním podmínkám. Výsledkem je ekologicky nestabilní „zahradka“ s radikálně sníženou schopností odolat kůrovci bez pomoci člověka. Přesně to se ukázalo po roce 1999 na Trojmezí, přesně to se ukázalo i po orkánu Kyril v lednu 2007.

Jan Stráský se rozhodl ukončit šilený experiment, kvůli němuž jen v loňském roce v parku uschnul milion stromů. Že se chystá vykácet celou Šumavu je nesmyslný mýtus. Zasahovat hodlá na pouhých 4 % rozlohy parku, a to přísně výběrově. Nejde o žádné komerční rabování dřeva, ale o chirurgicky čistý řez. Jeden poražený kůrovcový strom by znamenal záchranu cca deseti dalších. Letní blokáda to znemožnila, a navíc byla věcně i odborně zmatená. Aktivisté například tvrdili, že jim jde o záchranu „pralesa“, ačkoli v lokalitě Ptačí potok je běžný hospodářský les 2. zóny. Říkali, že se kalamita zastaví sama, protože prý až 80 % brouků napadly viry a plísňe. Studie Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti ale začátkem září ukázala, že parazitace dosáhla jen 14 %. Kácení tedy bylo zcela oprávněné a zelení „odborníci“ se spletli o 66 %.

Blokáda má ale i jeden optimistický výsledek, který zatím nebyl dostatečně zdůrazněn. Aktivisté chtěli, aby se o kácení vedla „celospolečenská diskuse“. A veřejnost jim vzápětí vyhověla. Pochodu na podporu kácení se spontánně zúčastnilo přes dvě stě lidí a na modravském happeningu „Šumavu si sežrat nedáme“ se jich sešlo čtyři sta. Je to mnohonásobně víc, než počet blokádníků. Hesly typu „Hnutí Duha, táhněte ze Šumavy“, nebo „Pozor, v lese jsou ekoextrémisté!“ jim Šumaváci dali jasně najevo, co si o nich myslí. Místní lidé vtipně použili i „mírumilovný prostředek občanského odporu“, kterým se aktivisté tak rádi ohánějí. Uspořádali „blokádu blokády“, při které lidským řetězem aktivistům symbolicky bránili ve vstupu do lesa. Ukázali tím, že proti ničení přírody se dá bojovat s nadhledem. Na Šumavě tedy promluvila tak často vzývaná občanská společnost, která se proti blokádě aktivizovala samovolně „zdola“.

I když to tak z médií možná opticky nevypadá, měla blokáda jen velmi malou podporu. Podle průzkumu veřejného mínění ji schvalovalo pouze 18 % respondentů, zatímco postup vedení parku podporovalo 70 %. Na podporu Jana Stráského vystoupil svaz 22 šumavských obcí, požadující ukončení „nebezpečného experimentu“.

Z blokády by se měl poučit především ministr životního prostředí Chalupa. V uplynulých deseti letech dostalo Hnutí Duha od jeho resortu na dotacích a grantech asi patnáct milionů korun. Opravdu má stát sponzorovat organizované porušování zákonů a ničení cenných přírodních hodnot? Měl platit aktivisty, jejichž škodlivá činnost stála milion korun jen na nákladech za zásahy policie na letošní blokádě?

Na Šumavě už dnes každopádně nejsme svědky racionální diskuse, jejímž výsledkem by mohla být dohoda na společném stanovisku. Vznikla tu pseudonáboženská ideologie založená na posvátných symbolech, o kterých se už z principu nesmí pochybovat. Princip bezzásahovosti byl zbožštěn.

Jeden z nejvýznačnějších českých lesovědců, profesor Mendelovy univerzity Radomír Mrkva, se ptá: „Proč lidé, kteří normálně tropí povyk pro rozšlápnutou kytku, se najednou bijí o to, aby bylo zničeno co nejvíc lesa? Odkud se bere ta touha po destrukci?“ Jenže tohle už není otázka pro ekologa, ale spíš pro psychologa masových hnutí, respektive pro sociálního patologa. Při přemýšlení nad temnými stránkami kolektivní duše zelených ničitelů Šumavy jsem si vzpoměl na slova francouzského filozofa Denise de Rougemonta: „Stejný hlad, žravý a frustrovaný, hlad po společenství, nebo jen po tom být spolu, pochodovat, zpívat a společně nenávidět.“

Mgr. et Mgr. Ivan Brezina – vystudoval systematickou biologii a ekologii na Příf UK a publicistiku se specializací kultura na FSV UK. V českých médiích se dlouhodobě zabývá odbornou polemikou s laickým hnutím ekologů.

Pracuji v současné době v Brně, ale na Šumavě jsem tak trochu vyrostl. Když jsme jako gymnazisté ze Říčan cestovali tamějšími lesy, přirostly mi hluboce k srdci, což bylo jedním z důvodů, proč jsem si zvolil své povolání. Od mladých let pracuji jako ekofyziolog lesních (i nelesních) dřevin na Mendelově univerzitě. Toto stručné představení uvádím jen jako jeden z důvodů, proč mě uráží, jestliže se názory demonstrujících laických aktivistů prohlašují za názory „ekologů“. Široce mediálně publikovaná jsou monologická tvrzení skupinky kolegů převážně z některých jihočeských institucí, že: „...názor vědců je...“. Tedy bez specifikace, o koho se jedná, jaký (s lesy související) obor studovali a reprezentují a z jaké za danou situaci zodpovědné instituce pocházejí. To čtenáři podsouvá myšlenku, že jsou to všichni vědci, což ovšem vůbec není pravda. Spolu s řadou mých kolegů z univerzit a výzkumných ústavů doma i v zahraničí i zkušených absolventů s bohatou a osobně zodpovědnou praxí v terénu s destruktivním postupem shora zmíněné a halasně podporované skupinky (nahrávající tendencím těžařů: totálně zrušit – když „evidentně nefungující“ – Národní parky) zcela nesouhlasíme.

Letošní jako vždy dobře organizovaná kampaň hnutí Duha na Šumavě mi připomíná má mladá léta, což byla bohužel léta padesátá. Tehdy byli také využíváni systematicky a cíleně desinformovaní a pro slibné ideály nadšení zejména mladí lidé, aby vytvářeli tlak na ostatní, někdy pro nedostatek informací nerozhodnou část populace. Situace na Ztraceném zapadá do organizace mediálních tlaků na současné vedení parku (když nejsou věcné argumenty, tak „honů na lidi“ nevybíravými prostředky). Bránění těžbě přivazováním se ke kmenům vypadá v TV hrdinně. Je ovšem typické, že na podobné, ale podstatně rozsáhlejší těžební akce vedoucí k vykácení milionů stromů během předchozích vedení NP (k velkému potěšení těžebních lobby) tatáž ani jiné podobné organizace nereagovaly.

Rozhodujícím kritériem pro posuzování jakýchkoli zásahů do lesnaté krajiny je její vodní režim. Voda totiž ovlivňuje osud naprosté většiny listy přijaté sluneční energie. Mají-li stromy k dispozici dostatek vody v půdě, značná část přijatého slunečního záření je použita na výpar vody z listů (transpiraci). Pokud tomu tak není, transpirace je nepatrná a většina pohlceného slunečního záření se z listů vyzáří ve formě tepla. A to pak způsobí ohřev vzduchu, půdy a celé krajiny.

Mezinárodní skupiny fyziků zabývající se prakticky aplikovanými teoriemi hydrologie krajiny definují les jako vysoké a zapojené rostlinné společenstvo typické výskytem vertikálních teplotních gradientů mezi půdou a bází korun, schopné zachycovat horizontální srážky (mlhu) a udržovat vodu v podkorunovém prostoru. Lesní společenstva mají vysoký index listové plochy (např. v lužním lese nesou

dominantní druhy cca 5 ha listové plochy lesa na 1 ha porostní plochy, u zapojeného smrkového porostu jde zhruba o dvojnásobek, tedy 10 ha listové plochy na 1 ha porostu). Zde vycházíme z našich mnohaletých měření u celkem více než 50 druhů dřevin na 60 lokalitách v Evropě, USA a Austrálii. Velká listová plocha je schopná transpirovat i větší množství vody, než dokáže odpařit volná vodní hladina (lužní les cca 250–450 mm za vegetační období, smrk cca 150–250 mm). Tím les dokáže účinně bránit přehřívání krajiny.

Na význam lesů v krajině kupodivu upozornil již Kryštof Kolumbus. Ten popsal, že v zalesněných oblastech které navštívil, přišlo každodenně skoro hodinu, zatímco po odlesnění se výskyt deště, ale i mlhy pronikavě snížil. U rozsáhlých soušových holin na Šumavě, patrně největších ve střední Evropě, je index plochy skeletu transpirací nechlazených, a tedy přehříváných souší řádově menší než index plochy jehličí (a klesá s rozkladem větví). Namísto skupinovitého a postupně se projevujícího výskytu souší ve všech vývojových fázích u stabilních lesních porostů, se zde tak děje u oslabených porostů současně a na rozsáhlých územích, bez ohledu na specifické místní podmínky a jim odpovídající přirozenou druhovou a prostorovou skladbu porostů. Velkoplošnou dekompozicí též dochází k masivnímu uvolňování CO₂.

Jsem hrdý na to, že se u nás vyskytla skupina moudrých lidí, kteří vynaložili nemalé úsilí, aby na Šumavě zůstala uchována pokladnice sice ne všude původních (protože po staletí – s počátky cca po Bílé Hoře – na příkaz tehdejších vlastníků převážně uměle vysazovaných lesů ekonomicky nejvýhodnější dřevinou), ale přesto lesů krásně rostoucích. Situace vznikla díky tomu, že smrk se ve značné části oblasti nachází v růstovém optimu a byla mu věnována náležitá odborná péče.

Ředitel odboru Ochrany přírody na Ministerstvu životního prostředí a náš současný representant v IUCN František Urban v době zakládání parku uvedl, že podmínkou vyhlášení NP Šumava bylo, že se lesy budou kultivovat a nenechají se uschnout. V této přírodní pokladnici se dle tradičních zkušeností lesníků mělo pouze dlouhodobě a jemnými zásahy docházet k postupné úpravě druhové, věkové a prostorové skladby za účelem přiblížení se ke skladbě přírodě blízkých lesů. Toto vše ovšem podrobním, nebo ještě lépe výběrným způsobem (jak hospodaří s lesy např. ve Švýcarsku) tedy za stálého krytu půdy, zcela bez holin a beze změn krajinného rázu oblasti.

Tento přístup je v posledních letech potvrzován analýzami teoretických fyziků (Makarieva a Gorškov, Klimatologické odd., Ústav nukleární fyziky v Petrohradě), kteří uvádějí, že: „...obnova přírodních lesních společenstev je možná, jen když jsou stávající narušené porosty k tomuto stavu z hlediska druhové skladby i struktury porostů postupně jemnými postupy přibližovány. Teprve u takových společenstev lze spoléhat na jejich samoregulaci. Pokud se podobný postup nedodrží, dojde ke kompletní degradaci lesů jako můžeme pozorovat nyní právě na Šumavě.“ Prakticky shodný názor má i kanadský prof. El Kassaby (2011) z univ. Britská Kolumbie.

Sama oblast pro svůj krajinný ráz jistě plně zasluhuje ochranu – tedy chráněnou oblast či národní park. Do vedení parku se však koncem 90. let bohužel postupně dostali lidé, kteří opustili původní ideu zachování krajinného rázu a kterým, nehledě na jejich proklamace, evidentně o ochranu krajiny vůbec nešlo. Ochranou kůrovce zneužili Národní park k jiným účelům.

Na fakt, že les může být zneužit, ukazují i zkušenosti z jiných zemí. Např. ve státě Washington si mi kolegové stěžovali na jev, že místní drogoví dealéři začali pěstovat své produkty právě v lese a podpláceli ekologisty, aby pod záminkou ochrany některých druhů živočichů, např. puščík západní (spotted owl), vedli širokou kampaň proti přístupu turistů do daných oblastí. Kolem svých poliček vybavených nejmodernější zavlažovací technikou pak umístili medvědí pasti a miny, na kterých zahynulo několik náhodně tudy procházejících lidí. Říkal mi přítel ekonom, že kdyby měl doporučit těžbařským společnostem, jak si mají zařídit co největší nabídku dřeva, stačilo by zainteresovat vedení parku, aby pod záminkou snahy o ochranu stromů (a s pomocí desinformované mládeže) naopak podporovalo ochranu, rozmnožování a šíření kůrovce.

Je s podivem, že přesně tak postupovala předchozí vedení parku. Zůstává pak otázkou, zda ke stejnému účelu nebyly podporovány nezodpovědné, i některými úředními složkami podporované velkoplošné „experimenty“, jejichž neblahé následky bohužel zasahují i mimo hranice parku. Nutno upozornit, že se vlastně nejednalo o skutečné experimenty. Ty jsou běžně organizovány tak, aby je bylo možné neustále kontrolovat a hlavně kdykoliv ukončit, zdá-li se, že se experiment může vymknout z kontroly. Ale zde se jedná o ryzí hazard maskovaný podbízivým povídáním „o návratu k původní přírodě“. Průběh „experimentu“ je však neovlivnitelný a nevratný. Sežraný vzrostlý stojící les s tři sta let starými stromy je (na účet daňových poplatníků) sežraný navždy, jeho obnova je nejistá a pokud vůbec někde probíhá, jde opět směrem k nestabilní stejnověkové monokultuře. Těžce poškozená půda (jak se jí v posledních letech zabývalo několik mezinárodních konferencí) má zvýšenou hydrofobicitu, mající za následek snížení vsaku a urychlený odtok vody z povrchu, a obnovuje se po staletí a tisíciletí.

Několik příkladů potlačování volného šíření informací: Jak se srovnává s vědeckou etikou cenzura a skartování publikací (např. u prof. Vacka z lesnické fakulty v Praze a dalších 15 autorů) a vůbec potlačování samostatných projevů vlastních vědeckých pracovníků. Když např. vedoucí pracovník Botanického ústavu AVČR v Průhonicích zavázal zaměstnance - vědecké pracovníky - co smějí a nesmějí říkat o Šumavě a udělil důtku mladému kolegovi, který při odborné exkursi v tamějších lesích vyjádřil k situaci svůj osobní názor? Předseda národního komitétu MaB, mezinárodně uznávaný špičkový odborník prof. Jan Jeník, nebyl přizván na Šumavu do komise IUCN, protože měl také jiný než „jedině správný“ oficiálně schválený názor.

Je mi líto každého skáceného stromu, ale jde o to, proč a kdy byl skácen. Mezi materiály publikovanými ekologisty se zapírá a nepřiznává, že k současnému kácení dochází v důsledku jimi zaviněné a obhajované kůrovcové kalamity, kdy byl

kůrovec pečlivě vypěstován v tzv. „bezzásahových“ částech smrkových monokultur. Odolnost smrků vůči jakýmkoli patogenům byla v posledních desetiletích oslabena v důsledku opakovaného silného přísušku, nebo vzácněji, ale podobně působící hypoxie (při dlouhodobém zamokření půdy). Smrk se pak stal vábným materiálem k rozvoji brouka. Z dálky se to možná nezdá, ale dle výpočtu z údajů Hydrometeorologického ústavu vyplývá, že v letech 1984 až 2004 byla celoroční vodní bilance sice pozitivní, ale v období bez sněhu ve 12 ze 20 sledovaných let se vyskytovaly letní přísušky dosahující za dekádu 30 až 100 litrů na m². Tedy na každý čtvereční metr porostu v průměru chybělo 3 - 10 litrů vody denně! Tyto hodnoty, zejména na mělkých půdách (jako skalnaté podloží či zvodnělá rašelina), mohou být samy o sobě letální a v každém případě způsobují oslabení stromů, a tím jejich predispozici k napadení jakýmikoli škůdci. Díky poklesu turgoru rostlinných pletiv např. kleslá tlak pryskyřice (jejímž výtryskem se mohou jehličnany bránit) a původně sekundární škůdce kůrovec má otevřenou cestu do výživného lýka. Jeho přerušením v důsledku žíru brouků, ale zejména larev, tedy zábranou transportu asimilátů z listoví, „vyhládne“ kořenový systém, a kořeny pak nemohou v dostatečné míře dorůstat ani za blízkými zdroji dostupné vody. V napadených pletivech se postupně rozmnoží houby a bakterie vedoucí k jejich dalšímu rozpadu a strom odumírá.

Je dávno známou skutečností, že jestliže kůrovec není zavčas eliminován, přemnoží se natolik, že se stane primárním škůdcem ohrožujícím velké oblasti, do kterých se z rostoucí délky obvodu napadených území dále exponenciálně šíří. Tzv. úplná bezzásahovost se může uplatňovat v rozsáhlých přirozených lesích s minimální hustotou obyvatel (např. na severu Evropy, Sibíři či Kanadě), kde se počítá s rozlohami lesů ve stovkách a tisících km² a kde např. ani lokální požár nějakých 100 tisíc hektarů nehraje kritickou roli. Takovým pralesem se však nestane ve středoevropských podmínkách geograficky omezená, většinou uměle vzniklá smrková monokultura, i když je jím proklamativně prohlášena. Jak by asi ovlivnil analogický přístup rozhodujících složek např. k populaci Homo (bývalý) sapiens, kdyby v případě předchozího oslabení populace a následně masového výskytu pro ni smrtelně nebezpečné choroby (typu tyfu či cholery) byla také v dané oblasti vyhlášena bezzásahovost, nebyla zavedena izolace zdrojů infekce, ale naopak by bylo silně mediálně podporováno cestování nositelů infekce, a tím její šíření, zakázáno použití antibiotik, vyhnání lékaři a zrušeny nemocnice? Američtí ochranáři se již probudili a konečně i oni začali bít na poplach („With death of forests, a loss of key climate protectors“), protože byla potvrzena mimořádně důležitá klimatická úloha lesů a že u kůrovce (*Dendroctonus ponderosae*) silně napadených druhů dřevin (např. *Pinus albicaulis*) hrozí jejich vyhynutí, což by byla katastrofa také pro na nich závislé živočišné druhy včetně ptactva i velkých savců.

Ti, kdo se v minulosti i nedávno přivazovali ke stromům (nyní dávno mrtvým), jejichž bohužel nezbytné skácení by vedlo k omezení zdrojů infekce, svévolně

bránili opatřením, která mohla kalamitě předejít. Je jistě velká škoda, že dosud nemáme k dispozici lepší „protikůrovcové“ metody než kácení. V zahraničí je jako jedna z účinných metod k eliminaci různých nežádoucích druhů živočichů používáno např. hromadné vypouštění laboratorně pěstovaných, ale předem sterilizovaných jedinců do ohrožených oblastí. Takovíto jedinci se běžně účastní obsazování obvyklých nik a pak postupně vytlačují jedince plodné. Ovšem různé vědní obory pracují i na jiných principech. Je podivné, že opakovaně došlo k zamítnutí národních projektů podávaných např. Ústavem instrumentální analytické chemie AVČR v Brně, které měly podrobněji objasnit chemickou komunikaci kůrovce, důležitou pro posouzení chování populace kůrovce. Aktivita směřující k zachování zdrojů zatím velmi obtížně léčitelné infekce podstatně přispívají k šíření kůrovce, ale už vůbec ne k ochraně stromů. Jak ukazují výsledky samovolné obnovy porostů (pokud k ní vůbec dochází), následná druhová skladba bude opět smrk (ze smrkového semene patrně buk či javor klen neporoste). Ovšem smrk oslabený už jen silnou kompeticí v místech přehoustlých porostů, se sníženou genetickou variabilitou (omezením zdrojů semen v rozsáhlých nedospělých porostech) a díky omezení vsaku na vysychajících lesních půdách. To podmiňuje důsledky: opakování kalamit možných již v nižším věku (cca 40 let), navíc synchronizované na velkých plochách. V odkrytých místech bez hlouběji kořenících živých rostlin dochází po odumření nadzemní části stromového patra pochopitelně i k rozpadu husté prostorové sítě jeho kořenů. To představuje na čtvereční metr porostu cca 7 m skeletových kořenů, cca 1 km jemných kořenů a cca 5000 km hyf hub tvořících mykorrhizu. Půda tak během 15-25 let postupně ztrácí mechanickou výztuž a stává se časovanou bombou se sníženou odolností vůči erozi.

Jsou projednávány stížnosti tisíců občanů ze šumavských obcí na nezodpovědné jednání dřívějších reprezentantů parku a jejich některých podporovatelů. Myslím, že by bylo vhodné zorganizovat setkání ovšem jen kompetentních, dialogu schopných a pozitivně smýšlejících zástupců všech skupin lidí, kterým osud Šumavy leží na srdci. Ryze věcná debata s vyloučením jakýchkoli napadání a osobních urážek účastníků (někdy se objevujících z tábora ochránců kůrovce dosud), by musela být vedena s maximální osobní zodpovědností za budoucnost šumavských lesů i s ohledem na mimořádně důležitou klimatickou roli stromových porostů a životní podmínky organismů na nich závislých. Cílem je ujasnit si a dohodnout postup včetně vypracování stabilního plánu dalšího rozvoje Šumavy nezávislého na politických změnách a s využitím mnohaletých odborných zkušeností skutečně v terénu pracujících specialistů, a racionálním postupem přispět k zachování a obnově jak živých (smíšených a strukturálně i funkčně stabilních) šumavských lesů blízkých přírodním, tak tradičního rázu místní horské krajiny.

Prof. Ing. Jan Čermák, CSc. – ekofyziolo, je profesorem v Ústavu lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity v Brně.

Od roku 1970 do roku 1983 se zdálo, že vše jde dobře

Komunální politikové i obyvatelstvo byli spokojeni: první národní park Německa byl založen v jednom z regionů, jenž patřil mezi hospodářsky nejslabší na území Spolkové republiky. Výhled, že „Národní park Bavorský les by mohl tuto jedinečně krásnou lesní krajinu udržet v její původnosti pro naše spoluobčany i potomky a zprostředkovat všem jeho návštěvníkům podněty a zotavení“ (podle předsedy vlády Dr.h.c. Alfonse Gopela k otevření národního parku 7. října 1970), budil naději a zajistil široké přijetí. Ředitel Správy národního parku dr. Hans Biebelriether slíbil, že „stromy na území národního parku zestárnou a mají vyrůst do velikosti, jakou si dnes již nedovedeme představit“.

Pod titulkem „Náš národní park – model tvořivé ochrany přírody“ psal státní ministr dr. Hans Eisenmann 12. září 1972 v Passauer Neue Presse: „V Bavorském lese máme jedinečně krásnou a zároveň ještě relativně přírodě blízkou krajinu, kterou jistě počítáme k nejživějším částem našeho životního prostředí. Všechna lesnická opatření slouží k tomu, aby udržela přírodní rovnováhu ekosystému lesa nebo ji znovu vytvořila. Zda bude někdy možné zříci se lidských zásahů, nelze dnes ještě předpovídat. Odpověď na tuto otázku přinese budoucnost, snad za 50, snad za 100 roků. Právě zástupci ochrany přírody by měli pochopit, že také v národním parku nedělá příroda žádné skoky“. Všichni přijímali, že by lesy hospodářské měly být postupně vyřazovány z lesohospodářského využívání a opatrně přiváděny opět do přírodního stavu. Byly budovány cesty a turistické stezky, muzea a ohrady pro zvěř, národní park byl vzorovým objektem domácích obyvatel a atrakcí pro letní hosty.

Mrtvé dřevo pro prales?

Větrná bouře v srpnu 1983 vyvrátila 30 000 plnometrů (plm) dřeva, z toho přes 20 000 plm v lesních rezervacích, krátce před tím vyhlášených. Na naléhání Správy národního parku rozhodl státní ministr Eisenmann: vývraty v rezervacích zůstanou ležet, mají na místě samém zetlít a rozpadnout se. Přírodní koloběh „bytí a zániku“ není porušován. „Chceme zde prales pro naše děti a děti jejich dětí!“, oznámil ministr Eisenmann před novináři mezi metrovými kupami vývrátů.

„Železná zásoba“ kůrovců rychle využila nabídku prostoru pro množení. Rok po vichřici kůrovec napadl vyvrácené a zlámané smrky. Když v roce 1986 ležící dřevo bylo dalekosáhle osídleno, zaměřila se právě zesílená populace brouka poprvé na stojící zdravé smrky. I když se nálet na stojící stromy soustřeďoval ještě na okraje porostů okolo vývratišť – masové množení kůrovce se tím rozeběhlo.

Ideologie „Ponechat přírodu přírodě“

vedla k tomu, že se lesní škůdce kůrovec mohl víc a víc šířit na území národního parku. Zatímco nejdříve chladná, vlhká léta brzdila masové rozšíření, byly v 90.

letech již i pro neodborníky zřetelné rozměry lesní katastrofy. Lesníci, kteří úplně odumření lesů ve vysokých polohách předpovídali, dostali příkaz mlčet. Odpovědní, především ředitel národního parku dr. Biebelriether, však chlácholili stále komunální politiky a obyvatelstvo falešnými a neúplnými informacemi. Rok od roku oznamoval on i znalci a experti Správou parku pověření, zhroucení populace kůrovců.

Nastoupil však opačný jev. Kůrovec mohl ve zničujícím díle nerušeně pokračovat a ničil hektar po hektaru, čtvereční kilometr po kilometru horských lesů mezi Luzným (Lusen) a Roklanem (Rachel). V rychlém tempu dobyl kůrovec od roku 1992 rozsáhlé části národního parku. V roce 1994, dosud nejteplejším roku místní povětrnostní historie, překročilo rozšíření plochy mrtvého lesa se 132 ha údaje z jednotlivých předchozích let o mnohonásobek. Od roku 1995, stále ještě pod vlivem teplého počasí, pokračoval vývoj zběsilými kroky. V nejkratší době odumřely smrky na dvou třetinách plochy ve vysokých polohách. Přibývalo pak kůrovce na svazích a v údolních polohách. Dosud největší roční nárůst ploch mrtvého dřeva zmapoval Bayerische Landesanstalt für Wald und Forstwirtschaft z leteckých snímků roku 1997 (napadení 1996): nárůst činil v jediném roce 827 ha! ...

Aktivisté ochrany přírody pod vedením Huberta Weinzierla místo aby konečně přiznali chyby a spojili všechny síly k omezení škod, tlačili bavorskou vládu k rozšíření národního parku o 11 000 ha v lesích okolo města Zwiesel. Ještě zdravé lesy mezi Roklanem (Rachel) a Falkensteinem s jejich nedotčenou strukturou měly být včleněny do národního parku. S ohledem na tisíce a tisíce mrtvol stromů, jež nyní pro každého viditelně dosáhly obrovské plochy mrtvého dřeva na více než 1500 ha na Luzném (Lusen), horském hřbetu k Roklanu (Rachel) a konečně na Roklanu samém, tyto plány vyvolaly velkou nedůvěru a starosti u obyvatelstva Zwieselska (Zwiesel Winkel) v kraji Řezno (Regen).

Počáteční nadšení a souhlas s ideou národního parku se obrátily v odpor, který se nakonec zorganizoval založením občanského hnutí, dnešního Občanského hnutí k ochraně Bavorského lesa, do rejstříku zapsaného spolku s více než 1200 členy ze všech vrstev společnosti.

Udržet a zajistit les vysokých poloh v jeho podstatě i v jeho funkcích

Zemský sněm a bavorská vláda uznaly za správné, že rozšiřování národního parku nebylo možné prosadit bez zákonně podloženého uznání oprávněných přání dotčeného obyvatelstva. Masivní protest a odmítavý postoj občanů ukázal, že bylo nezbytné spolehlivě a pevně stanovit při nejmenším předpis ochrany lesů vysokých poloh. Zákonodárce proto předepsal při rozšíření národního parku roku 1997, že v době až k roku 2017 musí být zabráněno šíření kůrovce do lesů vysokých poloh. Bylo to jednoznačné odmítnutí fráze propagované Správou národního parku „přírodu ponechat přírodě“.

Obyvatelstvo na Zwieselsku se spokojilo s tím, že jeho lesy nyní podléhají správě národního parku. Bylo upokojeno, že v nařízení o národním parku byla pevně stanovena požadovaná ochrana lesů vysokých poloh na nově rozšířeném území národního parku, a že mohla být získána plná dvě desetiletí pro další stabilizaci těchto lesů (podle poznatků lesnických věd).

Tak zvaná „přírodní zóna“

Avšak již brzy se ukazovalo, že také v rozšířeném území národního parku nebyla zajištěna ochrana lesů vysokých poloh: lesy na Roklanu (Rachel) odumíraly nadále velkoplošně bez ochranných opatření, a také na území Schachten ve vysokých polohách mezi Roklanem (Rachel) a Falkensteinem byla viditelná stále větší poškození kůrovci. Právě na podzim 1997 bylo prohlášeno okolo 130 ha lesa ve vysokých polohách „přírodní zónou“ (včetně dřívější rezervace přírodního lesa „Zwieselter Filz“). V „přírodní zóně“ Správa národního parku přenechala les jemu samému. Větrnou bouří z kořenů vyvrácené a zlomené stromy nebyly zpracovány, nýbrž právě tak jako sněhové zlomy zůstaly ležet jako materiál pro kladení vajíček kůrovců. Ti se zde mohli – poněvadž se potlačení nekonalo – nerušeně rozmnožovat.

Průběžně bylo stále více ploch vykazováno jako „přírodní zóna“ v rozšířeném území národního parku. Pro vykazování „přírodní zóny“ nebylo právního podkladu ani ve spolkových a bavorských zákonech o ochraně přírody, ani v nařízení o národním parku. Teprve v září 2007 zakotvila bavorská ministerská rada pojem „přírodní zóna“ rozhodnutím kabinetu v nesmyslném paragrafu 12a nařízení o národním parku Bavorský les. V tomto § 12a nařízení o národním parku bylo stanoveno, že se až k roku 2017 má vyvíjet 75 % území národního parku k ploše, kterou člověk nijak neovlivňuje. Období, v němž musí být znemožňováno šíření kůrovce do lesů vysokých poloh mezi Falkensteinem a Roklanem (Rachel), se tehdy prodloužilo od roku 2017 na rok 2027.

Následující ředitel národního parku

Karl Friedrich Sinner převzal v dubnu 1998 řízení Správy národního parku od dr. Hanse Biebelriethera. Ucházel se o větší přijetí „práva na život kůrovce“ a jeho „tvůrčího působení v lesním ekosystému“. Odumřelý lesní porost budiž předstupněm vývoje budoucího pralesa v národním parku. A nový les buď novým lesem, stabilním a odolným kůrovcům. V „procesu zdivočení“ by měly dříve hospodářské lesy opět získat struktury a stavy, které mívaly původní pralesy. Nově vznikající divočina v národním parku nechť poskytuje „člověku podílejícímu se na svobodě jejich vývoje“ jedinečné zážitky přírody – to byla jeho propagační hesla.

Při tom přece bavorský zemský sněm zákonně stanovil, že je striktně nutné zamezit šíření kůrovců do lesů vysokých poloh mezi Roklanem (Rachel) a Falkensteinem. Lesy mají být pro jejich ochrannou funkci pro vodní režim a pro jejich vysokou ekologickou hodnotu bezpodmínečně zachovány. To byl jednoznačný pokyn – bez jakéhokoli volného prostoru pro uvažování, který měl zajistit, že se fiasko s destrukcí lesa na původním území národního parku nemůže ještě jednou opakovat. Přece však bylo velmi brzy zřetelné, že se Správa národního parku pod vedením Karl Friedricha Sinnera nenechala vázat tímto pokynem. Zákonným příkazem „ochrany“ tento státní správní úřad nejen pohrdá. Rozšiřováním „přírodní zóny“ a vědomým ponecháním ležet plochy s větrnými vývraty v lesích vysokých poloh jej aktivně a systémově zneužívá.

Následky orkánu Kyrill...

18. ledna 2007 se hnál orkán Kyrill Bavorskem a způsobil v lesích národního parku těžké škody. Správa národního parku nechala zpracovat jen část ze statistik

vyvrácených stromů. Pět plošných vývratišť ve vysokých polohách blízko německo-české hranice s asi 50 000 plm smrkových kmenů zůstalo ležet – jako materiál pro kladení vajíček kůrovců. Také v „přírodní zóně“ nebyly větrné vývraty zpracovávány. Nicméně ředitel národního parku oznámil, že Správa národního parku je prý důvěryplná, že „může kůrovce držet v šachu“. Ředitel národního parku opovržlivě nedbal varování občanského hnutí k ochraně Bavorského lesa, že se po dvou letech rozvoj kůrovců v lese vysokých poloh nebude moci zvládnout. Avšak pozdvižení v létě 2009 vzbudila hlášení o rozsahu žíru kůrovců v horském lese mezi Roklanem (Rachel) a Falkensteinem. Výskyt kůrovcového dřeva dramaticky stoupal. Rozsah následných škod žírem kůrovců byl mnohem větší než škody samým orkánem. Po orkánu Kyrill muselo být mezi Falkensteinem a Roklanem (Rachel) nutně vytěženo přes 380 000 plm kůrovcového dřeva. Zpracované množství pouze polomového dřeva činilo jen 14 500 plm (tj. 30% následného výskytu kůrovcového dřeva).

Dobré časy pro kůrovce!

Ničivé škody z 13. července 2011 situaci ještě vyostřily. Ochrany hodný les vysokých poloh je ohrožen ve své existenci. Návrh nového ředitele národního parku dr. Franz Leibla, jenž v květnu 2011 nastoupil službu, dále rozšířit přírodní zónu“ v roce 2011, přijali jednomyslně pánové zemští radové a starostové v komunálním výboru národního parku. Tak není zpracována jedna stohektarová plocha vývratišť v blízkosti zemské hranice. Kůrovci se předalo k namnožení 20 000 plm smrkových vývratů. Kromě toho bylo 238 ha lesní plochy mezi Hochschachten a Frauenauer Alm vyhlášeno za „přírodní zónu“. Také tam zůstávají ležet větrem vyvrácené stromy a kůrovcové stromy jsou ponechány stát, aby „nedoznaly újmu turistické stezky zpracováváním poškozených dřevin“. Tímto rozhodnutím se masivně podpořil lesní škůdce z rodiny kůrovcovitých.

Tak jako po Orkánu Kyrill 2007, tak i po smršti z 13. července 2011 je rozsah následných škod žírem kůrovců mnohonásobně větší než samy škody větrem. Vnučuje se otázka: nepoučili se zodpovědní za národní park vůbec z chyb minulosti? Je přece mezitím obecně známo, jaké následky má neomezený rozvoj kůrovců pro les v národním parku. Nezadržitelně se dále rozšiřují plochy mrtvého dřeva v tzv. „přírodní zóně“ a kůrovcové fronty postupují stále blíž k soukromému lesu. Masové přemnožení kůrovců v „přírodní zóně“ se v jeho působení shoduje s plošným požárem. Vyhlášovat ještě více lesa jako „přírodní zónu“ je zhárství, a ničení lesa, vědomě brané v úvahu!

Podle údajů Správy národního parku jen z 9 286 ha velké „přírodní zóny“ v území Roklan-Luzný (Rachel-Lusen) je zmapováno 56,8 % této plochy jako plocha mrtvého dřeva. V prosinci 2011 byla udána aktuální plocha mrtvého dřeva v celém národním parku v rozsahu přes 6 000 ha. Jsou odumřelé lesy na převážné ploše cílem ochrany přírody v národním parku?

To stačí“

Obyvatelé bavorsko-českého pohraničního pohoří žili po generace z lesa a ještě dnes žijí s lesem, s jejich lesem. Les je částí jejich dějin, je částí jejich identity. Je legitimním právem těchto lidí, že se brání tomu, jestliže toto přírodní dědictví –

bez nutnosti a proti všem slibům – je ničeno špatně řízenou byrokracií a ideologií národního parku.

Lidé v Bavorském lese neodmítají národní park. Podporují však park, jenž jejich lesy chrání a udržuje a pozvolna a opatrně je uvádí zpět do přírodního resp. přírodě blízkého stavu. Lidé v Bavorském lese nebudou ani nadále akceptovat národní park, který jejich cenné lesy přenechává velkoplošnému zničení kůrovci pro pochybný evropský diplom. A lidé budou také nadále bojovat proti ministrům a vedoucím úřadů, kteří míní, že prostě mohou ponechávat právo stranou.

Hubert Demmelbauer – předseda Občanského hnutí k ochraně Bavorského lesa.

Nebezpečné signály šumavské tragédie aneb zbytečně divoký spor mimo globální kontext

Ivan Fišera

Spor o šumavský lesní komplex od začátku devadesátých let probíhá v podstatě jako střet tří koncepcí, jež často pramení z parciálních zájmů nevelkých profesních skupin a jež se ve své vyhraněné podobě zaměřují zhruba na následující, obtížné slučitelné cíle:

- a) První koncepcie, jakoby ekologická, prosazuje co největší rozlohu bezzásahových zón. Současně v nich prosazuje striktní režim bez ohledu na důsledky pro celý šumavský lesní komplex a dokonce i bez ohledu na globální kontext očekávaných klimatických změn. To ovšem v případě ekologů působí mimořádně absurdně. Jako zdůvodnění jejich radikalismu se občas projeví pochopitelná obava z bezohlednosti těžářů a developerů. Jindy se jako podpůrný argument objeví požadavek mít aspoň někde českou divočinu a dostatečně velký terén pro výzkum samovolného vývoje původních ekosystémů.
- b) Druhá, developerská a těžařská, tedy podnikatelská, má sklon nahlížet na Šumavu především jako na území vhodné k novým a novým podnikatelským příležitostem, založeným na málo citlivé těžbě dřeva a zvyšujícím se přílivu zákazníků, často s tendencí Šumavu bez úcty a ohleduplnosti konzumovat.
- c) Třetí, lesnická koncepce v principu usiluje o dlouhodobé zachování zdravých a perspektivních lesů na Šumavě, a to v plném rozsahu, případně i o jejich rozšíření. Jde jí o citlivé využívání lesů ostatními subjekty, a to jak těžaři, tak návštěvníky, rekreanty a v rozumné míře i investory. Naplnění této koncepce však naráží na tvrdě prosazovaný usus týkající se bezzásahových zón. A ovšem i na nedostatek prostředků na realizaci tohoto přístupu. Proti odpovědnému lesnímu hospodaření mohou také působit jak oficiální, tak i jemně řečeno ne zcela legální stimuly.

Tyto tři klíčové koncepce se v tomto zhoubně se vlekloucí sporu opírají o bohatě rozvinutou argumentaci, kterou v tomto stručném příspěvku nemá smysl opakovat. Z hlediska sociologického pohledu je však třeba připomenout, že i z mnohých odborných argumentů se proklubávají čertovské růžky příliš úzkého vnímání problému bez ohledu na širší kontext a jaksi lidsky přirozeně i nejrůznější osobní a skupinové zájmy. Indikátorem těchto zájmů bývá nadměrná vášnivost a nevybíravost osobních útoků. Navíc v minulém roce celkovou atmosféru sporu eskalovala některá vystoupení jak ze strany ekologických aktivistů – viz poněkud hysterická okupační blokáda kácení napadených stromů Na Ztraceném – tak i ze strany obyvatel šumavských vesnic – v tomto případě například mimořádně hrubé, až brutální plakáty na Modravě namířené proti Hnutí DUHA, zeleným a ekologii vůbec. Bohužel věcné a klidné debaty se u nás jen málo nosí a jsou všeobecně málo podporovány v médiích, protože jsou pro ně nejspíš málo akční a nepřihrávají zájmům šéfů sdělovacích prostředků a ambicím většiny zavedených moderátorů.

Způsob vedení tohoto vleklého a zbytečně dramatizovaného sporu tedy lze hodnotit jako nešťastný a jeho důsledky pro zachování klíčových funkcí Šumavy jako mimořádně nebezpečné.

Pokusme se nejzávažnější důsledky takto vedeného konfliktu stručně načrtnout, a to s důrazem sociálněpsychologické stránky problému:

1. Ničení lesních porostů lýkožroutem smrkovým podporované častými polomy probíhá mimořádně rychle a nekontrolovaně, takže prakticky na dlouho odlesnilo celý hraniční hřeben šumavského masivu. Přitom přirozená bezzásahová obnova lesa je natolik pomalá a natolik jednoduhová, že není vůbec synchronizována s celosvětovou potřebou ochraňování, rychlého obnovování a rozšiřování lesních porostů jako jednoho z hlavních prostředků ke zpomalování nežádoucích změn celosvětového klimatu, lhostejno zda způsobených více či méně lidskou činností, nebo převážně přírodními procesy.
2. Česká republika tak celému světu signalizuje, že jí je ochrana celosvětového klimatu de facto lhostejná a že takové strategicky nebezpečné signály paradoxně vysílá i převážná většina české ekologické fronty právě svým přístupem k ochraně lesů na Šumavě.
3. Zkáza šumavských lesů a jejich pomalá obnova vysílá destruktivní informace – signály také občanům České republiky. Přitom nejde jen o to, že jejich většinový názor, že celou Šumavu je nutné aktivně chránit před kůrovcem a další devastací, není respektován. Je to i další podněcování požáru, jenž dosud neukotvené konstrukci české demokracie hrozí. Neméně závažné je i to, že během zápasu o charakter Šumavy poklesla prestiž a autorita české ekologické politické reprezentace téměř ke dnu, což může mít pro českou společnost dlouhodobé a mimořádně vážné následky, protože jednostranné, nyní převládající ekonomické přístupy by měly být efektivně vyvažovány nejen sociální, ale také rozumnou a dostatečně politicky vlivnou ekologickou oponenturou.
4. Nedostatečná úcta českého ekologického proudu k šumavským lesům a jejich klimatickým, vodohospodářským a dalším funkcím, symbolizovaná absurdními apologetikami na obranu lýkožrouta smrkového, povzbuzuje tlak nenasytných těžařů i developerů a v neposlední řadě i milovníků procovských haciend v bezprostřední blízkosti chráněných zón – například v rájónu Filipovy Huti.
5. Deprimující stav Šumavy a projevy necitlivosti k nedostatku pracovních příležitostí a dalším sociálním problémům obyvatel jejich centrálních částí i jejího podhůří (viz například známé problémy se získáváním dřeva na dřívě tak prosazované ekologické topení) - to vše vyvolává v lidech roztrpčení a ztrátu víry ve funkčnost tak dlouho očekávaného demokratického režimu.

Nelze se tedy netázát: Existuje za této situace nějaké většinově přijatelné a současně efektivní řešení šumavského problému a dnes už spíše tragédie, či se budeme nadále potáčet v začarovaném kruhu vypjatých vášní a nefunkčních kompromisů? Je možné co nejdříve vyslat české i mezinárodní veřejnosti potřebné signály, že její reprezentace je schopna chovat se seriózně a že ochranu národního i světového životního prostředí bere opravdu vážně a racionálně?

Takové řešení se nabízí už hodně dlouho. Je sice založeno na primárně ekologicky motivovaném přístupu, avšak nikoliv parciálním, často zaměřeném na

konzervaci současného stavu a bez ohledu na budoucnost života lidí na této planetě a zájmy obyvatel našeho státu. Jde o přístup, který vychází z následujících obecně známých, byť u nás vlivnou skupinou dosud neakceptovaných předpokladů:

- Život lidstva na zemi může být během několika nadcházejících desítek let velmi vážně komplikován a později i ohrožen řadou globálně působících změn, jež jsou zčásti způsobeny nedomyšlenou činností lidí a zčásti ne zcela předvídatelnými přírodními cykly a jevy.
- Nejvážnější a přitom významně pravděpodobnou, i když ne zcela jistou hrozbou, je vývoj globálního klimatu směrem k všeobecnému oteplování. Lidstvu hrozí i další znečišťování životního prostředí toxickými látkami, produkovanými dosud stále početnějším a na spotřebu náročnějším lidským druhem.
- Protože ustupující lesy, ohrožované všude na světě neuměrnou těžbou i klimatickými změnami a dalšími zátěžemi, hrají mimořádně významnou a nenahraditelnou úlohu při zmírňování výše uvedených nebezpečných trendů, je nutné je včas a prozíravě chránit, udržovat pokud možno v dobré kondici, urychleně je obnovovat i rozšiřovat a velice obezřetně s nimi hospodařit. Jde o jednu z hlavních světových a tedy i našich národních priorit, která nesmí být ohrožována podružnými zájmy.

Závěr z těchto východisek je jasný. Jakékoliv další holiny, přetrvávající déle, než je nezbytně nutné, si nemůžeme dovolit. Reprodukci lesů i jejich ochranu je třeba i u nás uskutečňovat v souladu s pravděpodobnými klimatickými trendy tak, aby později nedocházelo v rozsáhlých oblastech k prudkému, šokovému odlesnění, a to především v důsledku oteplování i dalších pro les škodlivých klimatických i jiných jevů. Bezzásahové zóny je proto nutné právě z hlediska budoucích klimatických a dalších hrozeb zrušit a nahradit je chráněnými zónami s přiměřeným, byť přísným režimem. Nový zákon o Šumavském národním parku by bezzásahové zóny neměl právě ve vyšším ekologickém zájmu vůbec obsahovat.

Na závěr mi dovoďte stručnou informaci. V květnu minulého roku nás všechny uvítal globálně vlivný časopis *The Economist* svou zvláštní přílohou v nové geologické epoše Antropocénu. Tento název jí dal v roce 2000 nositel Nobelovy ceny Paul Crutzen, zabývající se chemickými procesy v atmosféře. Jde o epochu, kdy po poměrně stabilním Holocénu se primárním činitelem globálních změn stalo mocné a rychle se rozrůstající lidstvo, jež nyní může podmínky pro své přežití nejen fatálně ohrožovat, ale i obnovovat. Prakticky žádná oblast na naší planetě už není přirozená, to znamená přímo nebo nepřímo neovlivněná člověkem. Vysněné obnovení divočiny na Šumavě tak působí jako poněkud dětinský anachronismus.

V této pro lidstvo kritické epoše jde o slušný život záhy osmi až deseti miliardového lidstva a o nezbytnou „recyklaci“ lidmi již narušených podmínek pro život na této pro nás jedinečné planetě. Tradičně konzervativní redakce *Economistu* ovšem nespolehá na vize časově vzdálených gigantických a málo pravděpodobných zásahů, jako je i vidina odstraňování kysličníku uhličitého z oblak, ale naopak vkládá naději do velkého množství jednodušších a drobnějších činů, jež mohou poměrně rychle přispět k ozdravení planety například v zemědělství nebo při odpovědnější péči o lesy.

Pro naplnění takovéto strategie závislé na uvědoměle zaměřené činnosti stovek milionů a postupně i miliard lidí by ovšem bylo žádoucí dosáhnout mezi nimi vysoký stupeň neformálního souznění a koordinace. Proto je také tak naléhavě nutné, aby zejména ekonomicky a civilizačně vyspělé země, mezi něž se rádo počítá i relativně nevelké Česko, šly v tomto směru příkladem. I dobře míněná ochrana velkých výzkumně zajímavých ploch, jejímž důsledkem je však rozsáhlá deforestace neboli odlesnění právě v období kritickém pro další vývoj světového klimatu, tak může být velmi špatným a možná i poněkud znechucujícím sdělením pro všechny, kdo se snaží naopak právě v této době co nejvíce lesních ploch kdekoliv na světě ochránit.

U nás by tedy měl nastat čas klidného a přitom odvážného přehodnocení dřívějších omylů spojených s myšlenkou bezzásahových zón, a to bez rozhořčeného obviňování. Síly zdravého rozumu by se tak konečně mohly spojit proti bezuzdné hamižnosti řady megalomanských developerů a nenasytných těžařů. K nim by se měla připojit i prozíravá ekologická hnutí, jež dosud princip absolutní bezzásahovosti urputně bránila. Je třeba si konečně přiznat, že řešení kvapem narůstajících hrozeb pro budoucnost lidstva nečeká a ani čekat nemůže. Náš přístup k šumavským lesům je proto třeba rychle změnit. Ostatně nejen k těm šumavským ...

PhDr. Ivan Fišera – byl poslancem Federálního shromáždění. Dlouhodobě se zabývá strategickým managementem, který také vyučuje. Je členem Společnosti pro trvale udržitelný život.

Přeshraniční spolupráce mezi Českou republikou a Rakouskem proti rozšiřování kůrovce v této oblasti

Peter Hancvencel

1. Situace

Na české straně trojúhelníku Rakousko – Bavorsko – Česko, leží Národní park Šumava. Sousedící bavorská a rakouská zalesněná plocha jsou deklarovány jako Národní park (Nationalpark Bayerischer Wald) a jako oblast Natura 2000. Centrum Národního parku Šumava hraničí přímo s bavorským a rakouským státním územím a je kompletně zalesněno.

Ochranným cílem je: *Zachování subalpinského smrkového lesa.*

Vichřice Kyrill (v r. 2007) způsobila obrovské škody v jižní části České republiky, především v oblasti Národního parku Šumava. Odhady jsou okolo 800.000 m³ poškozeného dřeva, z důvodu zpožděného nebo zcela chybějícího zpracování dřeva. V Národním parku Šumava, došlo následně k poškození lesa kůrovcem na ohraničeném území bavorského a rakouského lesa v oblasti (Schutzwald). Na rakouské straně byly nejvíc zasaženy privátní lesy. Kůrovcová kalamita nejvíc zasáhla severní Mühlviertel, který dlouhodobě postihne ztráta funkce lesa v této oblasti.

V lesním závodě Neureichenau (Bavorský státní les) bylo v r. 2008 přibližně 21.000 m³ popadaných stromů z důvodu kůrovcové kalamity. Nejvíc postiženo bylo území Trojmezí a Smrčina.

2. Opatření

V r. 2005 byla vytvořena trojstranná dohoda proti masovému nárůstu lesních škod mezi Lesní správou kláštera Schlägel, Státním ministerstvem zemědělství, lesa a výživy, tehdy zodpovědným za bavorský státní les, a Národním parkem Šumava. Dohoda došla 31. prosince 2007 a dál nebyla prodloužena. Důvod proč nebyla prodloužena spočívá především v tom, že Správa Národního parku se zdráhala udělat ochranná opatření, i když klášter Schlägel vyšel vstříc. Národní park Šumava se zdráhal udělat jakákoliv opatření proti kůrovci.

Nespočetné intervence a rozhovory na úřednickém niveau a politické intervence neměly vůbec žádný úspěch.

Dohoda o spolupráci v oblasti ochrany lesa proti šíření lýkožrouta smrkového přes hranice států na území Šumavy říká, že obě strany budou respektovat příslušné vnitrostátní právní předpisy a právní předpisy společenství, jakož i jiné mezinárodní závazky.

13. října 2009 podepsal dohodu ve Vídni rakouský Spolkový ministr zemědělství, lesního hospodářství, životního prostředí a vodního hospodářství ing. Berlakovich a tehdejší ministr životního prostředí České republiky ing. Miko.

3. Dohoda

Krátký obsah: Boj proti kůrovci podél rakousko-českých hranic na bázi zákonných předpisů /Rakousko/ a v 200 m široké zóně pro boj proti kůrovci na české straně. Česká oblast pro boj proti kůrovci leží pouze v Národním parku Šumava.

Kontrolu naplnění dohody provádí bilaterální komise o šesti lidech a každá strana má jednu pověřenou osobu na místě.

Rakousko má 3 členy:

- reprezentant Spolkového ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství a životního prostředí,
- reprezentant kraje Horního Rakouska,
- reprezentant majitelů lesů.

Česká republika má 3 členy:

- Ministerstvo životního prostředí,
- Ochrana krajiny Šumava,
- Národní park Šumava.

Dohoda fungovala, neboť kůrovec na obou stranách byl intenzivně ničen, ale boj proti rozšíření kůrovce fungoval pouze omezeně.

Novela dohody byla podepsána ve Vídni 9. května 2011 mezi Spolkovým Ministrem zemědělství, lesního a vodního hospodářství a životního prostředí ing. Berlakovichem a českým Velvyslancem ve Vídni Koukalem.

Změny:

- Na české straně došlo ke změně v šířce zóny boje proti kůrovci z 200 m na 500 m.
- Do komise přišel taky člen kraje Jižní Čechy, takže komise má nyní 7 členů.

Dohoda je kompromis, neboť žádná ze stran nemohla své cíle prosadit na 100%.

Podle článku 7 se členové komise setkávají 2x ročně – v květnu a říjnu –, aby posoudili efekt smlouvy.

Dr. Peter Hancvencl – vyslanec Rakouska pro zemědělství a životní prostředí.

V posledních letech bylo o Šumavě napsáno mnohé. V mém příspěvku bych se rád vrátil ke kořenům: zkusme si položit otázku co vlastně je „národní“ park, kdy tato myšlenka v rámci euroamerické civilizace vznikla a jaký byl její obsah. Teprve po zodpovězení těchto základních otázek se budeme moci podívat se na současné problémy Šumavy z jistého odstupu.

Jak „národní“ tedy je Národní park? A vůbec – co tento pojem vlastně znamená? Vůbec nejstarším „národním parkem“ na světě je Yellowstoneký národní park, ustanovený 1. března roku 1872 v Montaně – tedy nikoli na území staré Evropy, což na první pohled vypadá paradoxně. Národní parky Spojených států měly logicky sloužit především sebestopozumění mladého národa. Takové tvrzení logicky předpokládá smysluplnost pojmu „národ“. Lze jej samozřejmě definovat různě. Vyjdu z toho, že národ je především horizontem pro dialog. Národ je organickým celkem. Současná fragmentace společnosti vede k tomu, že už nikdo s nikým nediskutuje. Vůbec není náhodou, že slova jako „národ“ jsou vylučována z „politicky korektního“ diskursu v této zemi. Vazba na národ totiž zahrnuje nejen racionální, ale také emoční a intuitivní spojení s celkem, jenž přesahuje ego jednotlivce. Nic není vzdálenější současnému narcismu, jenž se projevuje jednoznačným upřednostněním individuálních zájmů.

Učinili jsme tedy první krok – podívali jsme se na národní park jako na něco bytostně spjatého s historicky uchopitelným pojetím národa. Nyní udělejme druhý krok – ptejme se, zda je pojem národního parku vázán na čistě analytické, „vědecké“ myšlení o světě, nebo zda se nějakým způsobem vztahuje i k našemu estetickému či obrazovému vnímání.

Na první pohled je patrné, že myšlenka národního parku byla od začátku vázána na obrazové vnímání – ne na čistě objektivní „výzkum“. Tato myšlenka se mimochodem poprvé objevuje nikoli u přírodovědců (kteří ji ovšem záhy převezmou a rozvinou), ale u básníků, jako byl William Wordsworth, a malířů, jako byl George Catlin. Samotný vznik Yellowstonekého národního parku ovlivnily dobové možnosti vizualizace, zejména obrazy Thomase Morana, nazývaného někdy „otec systému národních parků“. V jedné ze svých klíčových maleb Moran zachytil yellowstoneský *Velký kaňon* (**obr. 1**) jako nedotčené dílo Boží. Obraz vznikl během Haydenovy výpravy v roce 1871, k níž se Moran coby ilustrátor měsíčníku Scribner's Monthly připojil. Vystavení monumentálního plátna v Clinton Hall v New Yorku o rok později přispělo k prohlášení celé oblasti za národní park. Moran tedy vůči společnosti vystupoval jako facilitátor uplatnění různých společenských zájmů, které se nemusely překrývat, ale mohly dospět ke konsenzuálnímu řešení, což vcelku odpovídá roli umělce v předmoderní společnosti.

Kromě Moranových obrazů však mohou existovat i zcela protikladné vize přírody, založené na výrazně individuálním a individualistickém přístupu, jenž je příznačný pro moderní umění. Pěkným příkladem je *Umírající les* (**obr. 2**) Josefa Váchala, zachycující nepochybně část lesa zasaženou kůrovcem. Jeho autor se

Šumavou zabýval dlouhodobě a věnoval jí nejen řadu obrazů, ale také nemálo textů, které se vyznačují silnou láskou k její přírodě a místy neméně silnou averzí k jejím obyvatelům a návštěvníkům /1/. Destrukce lesa je jakoby vizuální paralelou Váchalových misantropických komentářů k tehdejší podobě Šumavy a světa. Přiznaná nebo nepřiznaná radost z destrukce lesa je založena na představě, že já jako zaznamenávající subjekt jsem pravý člověk, nejsem tu jenom jako turista. „Turisté“ jsou ti druzí.

Jestliže Váchal odvozoval svou jinakost od toho, že sám sebe definoval jako umělce, současní destruktori sami sebe definují jako vědce. Pojem „národního“ parku v takovém uvažování samozřejmě ztrácí smysl, protože žádný národ jako referenční rámec již neexistuje. V období mezi světovými válkami by to ještě muselo znít jako zhola nemožná utopie. Jak ale právě v té době napsal Nikolaj Berďajev, právě „utopie“ jsou uskutečnitelné, jsou uskutečnitelnější víc, než zdánlivě věčné cíle „reálné politiky“ /2/.

Naším třetím krokem tedy bude tvrzení, že kůrovec je symbolem frontálního útoku na elementární hodnoty naší civilizace. Tento útok je uskutečňován na subliminální, nepřiznané úrovni vědomí. Kůrovec je pouze jeho vnější a zástupnou manifestací.

Kůrovcová krize, která se projevuje už několik let, představuje další verzi krize legitimacy moci moderních demokracií, která začíná francouzskou revolucí. Jak se v demokracii může uskutečnit vůle lidu, jestliže za něj neustále rozhodují jiní? Jak je například možné, že o neřešení kůrovcové kalamity rozhodne ministr, zastupující stranu, pro kterou se vyslovila doslova hrstka občanů? Události minulého roku a jejich mediální obraz ukázaly, že faktické vyloučení veřejnosti není nahodilé. Jeden z článků na toto téma v Salónu Práva bez skrupulí přitakal tomu, co se dalo už léta vycítit: levice lid ve skutečnosti nechce /3/. Levice se lidu bojí. Jde o úskalí, které popisoval už Carl Schmitt, slavný právník a jeden z nejvlivnějších politických teoretiků 20. století: každá demokracie naráží na problém identity, která nikdy není dopředu dána /4/. Lid nikdy nemůže prosadit svůj zájem přímo. Jeho roli si usurpují subjekty, prosazující menšinové zájmy /5/.

Zalíbení v kůrovcem napadeném lese však symbolizuje víc, než jen nepřátelství vůči současné civilizaci (ať už jde o nepřátelství skutečné nebo hrané). Současný politolog Giorgio Agamben poukazuje na rozdíl mezi holistickým výrazem pro život jako *zoé* a pojmem *bios*, jenž označuje lidský život redukováný na biologické přežívání, jehož konečnou stanicí je koncentrační tábor, kde již jde opravdu pouze o „holý život“ /6/. Již Michel Foucault zdůrazňoval, že v dnešní civilizaci je v sázce právě život, a z toho vyplývá rozhodující úloha lékařsko-vědecké ideologie v moderním mocenském systému. V biologii při tom nelze definovat co je život (zánik jedné jeho formy jen dává vznik jiné), biologický život je vlastně odsvětčená forma holého života. Podle Marsilia z Padovy (ca. 1275–1342), jednoho ze zakladatelů moderní tradice evropského politického myšlení, je ale obec či lidská společnost zřizována proto, aby svým občanům zajistila víc než jen holé přežití (viz jeho spis *Defensor pacis*, V 2: „civitatem... communitatem esse institutam propter vivere et bene vivere hominum in ea“). Podle filosofie hlášané těmi, kdo požadují obnovení „divočiny“ na Šumavě, je naopak chaotický život o sobě do-

sazen na místo lidského života. Člověk a jeho hodnotový systém je znehodnocen. Není popřen jen jeden systém hodnot, ale vůbec sama možnost nějaký hodnotový model vytvořit. Nepozorovaně tu buď dochází k erozi elementárních hodnot, bez nichž už vůbec nejde mluvit o civilizaci, anebo – což bude pravděpodobnější – je to vše jen rétorickou hrou. Pak ale chtějme vědět, či je to hra a komu prospívá.

Čtvrtým krokem je konstatování, že útok na základní hodnoty evropské civilizace probíhá nelegitimním způsobem, a to především za pomoci médií, která vůli lidu nahrazují svým vlastním názorem.

Právě na Šumavě se při tom jasně ukazuje potřeba holistického (celostního) přístupu k národnímu parku. Během debat uplynulého roku jsem byl opakovaně překvapen nihilismem, s jakým se někteří zastánci „nezasahování“ dokázali vyjádřit o zcela reálném kulturním odkazu, který se na Šumavě nachází. Zaniklé sklářské osady by ovšem nikdy neměly zarůst nově vytvořeným pralesem, jistě nejen proto, že by to bylo v rozporu s mezinárodními úmluvami, k jejichž dodržování se Česká republika zavázala. K tématu národního parku mají mluvit archeologové, antropologové, historikové architektury a urbanismu /7/. Mediální zjednodušení a celkové zploštění debaty zjevně zavinili a účelově na něm pracovali sami „(přírodo-)vědci“, kteří zcela ignorují jakýkoli jiný, než svůj vlastní, úzce specializovaný pohled. Šumavský národní park je ale samozřejmě sám o sobě ideou, která vznikla a vyvíjí se v určitém kulturním kontextu. Šumava jako taková představuje obrovský nerovnovážný systém. O plantážním pěstování smrků na dřevo si můžeme myslet cokoli, nemůžeme však tuto kapitolu z dějin Šumavy prostě škrtnout nebo tvářit se, že se „příroda postará“. I neodborníkovi je zřejmé, že představa divočiny na Šumavě není z rozumového hlediska ničím jiným, než snahou počkat, až se tu samovývojem znovu objeví medvěd brtník. Anebo to bude, jako v Yellowstoneském parku, opravdu autochtonní Méd'a Béd'a?

V této souvislosti se lze ptát: jak to, že žádní aktivisté neprotestovali, když se nedaleko od hranic Šumavského národního parku stavěla Marina Lipno? Znamená to, že z Maríny Lipno, případně dalších rezortů s nulovým vztahem ke krajině, se bude jezdit do uměle vytvořeného „pralesa“? Znovu se ukazuje, že kůrovcová kalamita je vlastně symbolem destrukce starého světa. Češi mají být přeprogramováni. V novém světě budou vládnout developéři, turisté a vědci, obdaření granty. Část Šumavy se promění na turistické ghetto a zbytek se bude desítky let transformovat na prales. Ekologismus se tu jasně ukazuje jako rub konzumerismu.

Přistupme proto k pátému kroku, a tím je výzva k možnému řešení. Česká republika by měla na svém území zachovávat vlastní zákon o ochraně přírody, jenž, nakolik to dobře chápu, s vytvářením umělé divočiny nepočítá. Jistě však nejde jen o dodržování práva. Za celým problémem se rýsují obrysy mnohem závažnějšího sporu, a tím je otázka dalšího směřování našeho politického systému. Nesmíme dopustit, aby se turisté z oken masových rezortů dívali na místo pseudovědeckého experimentování, chráněné protiprávně organizovanými nátlakovými skupinami, které si nárokují nadřazenost nad jasně vyjádřeným stanoviskem obyvatel. Spíš by bylo možné začít uvažovat, zda pomalu nenastal čas opravdu předat moc do rukou lidu. Toto předání nemusí mít hned podobu referend. Možná by stačilo zajistit skutečnou nestrannost veřejných médií a dospět k meziskupinovému dialogu, který by

pomohl znovu ustavit český politický národ jako myšlenkový horizont, v němž se odehrávají důležitá rozhodnutí. Budoucnost Šumavy neleží v dominanci jednoho názoru, ale ve sladění různých zájmů. Pokud by k tomu nemělo dojít, pak bude třeba zvážit, do jaké míry může lid sám převzít zodpovědnost, která je mu dosud za sporných okolností upírána.

Prof. PhDr. Pavel Kalina, CSc. – historik umění a architektury, učí na Fakultě architektury ČVUT v Praze.

- /1/ Literaturu k Josefu Váchalovi a jeho Šumavě lze nalézt na <http://www.vachal.cz/literatura>.
- /2/ Nikolaj Berďajev, Nový středověk. Úvaha o osudu Ruska a Evropy, čes. překlad Červený Kostelec 2004 (pův. 1924), s. 122–123. Citát se stal slavným díky tomu, že jej Aldous Huxley převzal jako motto své anti-utopie Krásný nový svět. Berďajevova originální kritika moderní společnosti nebyla nikdy doceněna a její platnost se zřejmě teprve ukáže
- /3/ Martin Škabraha, Kde domov můj a kdo lid můj?, Salón Práva (vystaveno online 19. 10. 2011), Autorovi lze samozřejmě spolu s Bertoldem Brechtem poradit, aby v případě, že se mu tento lid nelíbí, lid jednoduše odvolal a zvolil si místo něj nějaký jiný.
- /4/ Giorgio Agamben, Co je to lid?, in: Týž, Prostředky bez účelu. Poznámky o politice, český překlad Praha 2003, s. 29–34.
- /5/ Carl Schmitt, Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus, München – Leipzig 1923, s. 14–17. Dílo Carla Schmitta se stále těší nemalé popularitě, proto je třeba upozornit, že jeho běžné výklady abstrahují od historického kontextu jeho vzniku a od jeho hlavního smyslu jako polemiky vůči aktuálním proudům politického marxismu a italského fašismu.
- /6/ Agamben (cit. pozn. 4), s. 14–15.
- /7/ K významu archeologického průzkumu dokonce i amerických národních parků a lesům srv. Charles Miksicek – Kristina Roper – Dwight Simons – Jennifer Farquhar – Karen Loeffler – Jeffrey Hall – Thomas L. Jackson – Robert J. Jackson, Overview of the Prehistory of Stanislaus National Forest, May 1996, s. 2, 29–41 (dokument přístupný online). Jen namátkou uvádím k některým parkům Alden C. Hyes, The Archeological Survey of Wetherill Mesa. Mesa Verde National Park-Colorado, Washington 1964. John W. Griffin, Archeology of the Everglades, Gainesville etc. 2002 (s obsáhlou bibliografií k výzkumům, které probíhaly od začátku 20. století). James E. Bradford – Matthew A. Russell – Larry E. Murphy – Timothy G. Smith, Yellowstone National Parl. Submerged Resources Survey, Santa Fe, New Mexico 2003. Harvey H. Keitel, National Park Architecture Sourcebook, New York 2008.

Ke vztahům vědního a ideologického podílu v nakládání s kulturní krajinou v kauze Národní park Šumava

— Vladimír Krečmer —

Již dvě desítky let trvá kauza Národní park Šumava (NPŠ) jako setrvalé neřešitelný rozpor v samé podstatě problému, jímž je nakládání s národním parkem v kulturní krajině /1/. Neřešitelným není tolik proto, že se tu střetá řada složitých problémů a faktů věcných /2/ – jde zejména o standardní vědecké argumenty více oborů, o formulace značně nedokonalých právních norem. Vedle občasných snah po cenzuře nehodících se faktů jsou to především hlediska ideologická, stojící mimo oblast vědy. Pro ideologie a doktríny je ovšem nezbytné vytvářet si vlastní pravověrný světonázor a s tím i svébytné chápání a formulování práva. Velká potíž je v tom, že naše legislativa ochrany přírody a životního prostředí byla zformulována tak, že nepřesné formulace a zejména chybějící definice základních pojmů v zákonech dovolují užívat ve sféře správní i trestní např. virtuální skutkové podstaty na základě virtuálních stavů přírody /3/. Je tedy možné zdůvodnit cokoli účelově i s pitoreskními závěry – může vznikat bezděčně i účelové *neprávo v právu*. Skutečnost, že to řadu let prochází, souvisí patrně s celkovým stavem, do něhož se dostala naše společnost. Cituji /4/: *„celková situace veřejného povědomí, (ne) kulturnosti anebo alespoň netečnosti většiny populace a veřejných činitelů je tak zoufalá, že nakonec převažuje v rozhodování o území diletantství a bezcharakternost, soukromé i skupinové krátkodobé zájmy vítězí nad zájmy veřejnými a dlouhodobými, korupce láme odpor...“*.

V doktrinální praxi lze jen těžko rozlišit sofistikovaný záměr politický či politikařský od prosté neinformovanosti těch, kteří do složité problematiky vstupují bez odpovídajících vědomostí. Taková situace je pochopitelně velmi citlivá, obsahuje také hlediska osobní – psychická i morální. Pohybují se od samého začátku NPŠ kolem jeho kauzy a dovolím si shrnout k tomu mnohaleté zkušenosti a zážitky.

Původní záměr či soubor zásad (paradigma) nakládání s lesy NPŠ byl ve znění zakládací právní normy (nařízení vlády č. 163/1991) jednoznačný a přechod po roce 1999 od ochrany ekosystémů a zlepšování prostředí k výlučné ochraně přírodních procesů jako pojetí naprosto odlišné *nebylo podloženo vědecky standardními argumenty* /5/; nelze ho právně podložit než dodatečnými elaboráty účelového charakteru. Z hlediska věd, zabývajících se vazbami lesů a životního prostředí, vznikla zásadní otázka rizik velkoplošné a mnohaleté *destrukce stromového patra* horských lesů NPŠ záměrnou, jen ideologicky podloženou ochranou přemnožení kůrovcovitých v podmínkách daného národního parku /6/

- s 86% kulturních ekosystémů smrku, povětšinou monokultur,
- založeného v dávno zkulturněné krajině.

Z toho plynoucí nezbytnost užití principu předběžné opatrnosti – v tak jasném případě ohrožení daných lesních ekosystémů mimořádně rozsáhlou „disturbancí“ – nebyla uplatněna na základě standardních vědeckých argumentů. V paradigmatu

byla pominuta na podkladu environmentální ideologie, jak to prof. Jan Zrzavý z JČU v Českých Budějovicích /7/ výstižně vyjádřil: základem byla „ideová slupka“ kauzy NPŠ, žádající vznik „divokého srdce Evropy“, s ní *vědecké argumenty nemají co činit*. Teprve v rámci této ideje dostala věda úkoly – opět cituji: „1. *stvrdit, že vznik divočiny je nutný*, 2. *objasnit, jak co nejrychleji a na co největší ploše k divočině dospět*“. Bylo by možno vzpomenout, že ideové slupky pro vědy tu už byly; věda měla např. být služkou teologie („*scientia ancilla theologiae*“), své slupky věd stojící mimo vědu měly ideologie obou evropských totalit 20. století.

Je důvodná obava z možných rizik environmentální i sociální povahy při realizaci doktríny, v níž scházejí další hlediska pro nakládání s krajinou velkých měřítek. Jistě to podle standardních vědeckých argumentů nemusí vadit u národních parků v přírodních divočinách. Opak je pravdou v kulturní obytné krajině s lidmi i příslušnou infrastrukturou, tedy v kauze NPŠ. Avšak jakákoli jiná hlediska než zájmy přírody samé nezná názor /7/: „*Kulturní krajina? Té máme dostatek; nás přece právě ona vůbec nezajímá!*“ Z toho je jasně vidět skupinový zájem, jenž má být prosazen bez ohledu na cokoliv jiného. Snad by si měli povšimnout politici, že nejde jen o problém odborný, nýbrž také problém

- politický ve smyslu vyrovnávání skupinových a veřejných zájmů,
- právní podle jasně a jednoznačně formulovaných právních norem,
- morální, co se týká demokratického systému a společenské atmosféry.

A konec konců i problém smyslu jejich existence, byli-li vybráni svými voliči k tomu, aby se starali o „well being“ společnosti a komplexně projednávali skupinové a veřejné zájmy.

Je tu ovšem už zmíněná otázka znalostí, a tedy i kompetence. Od počátku existence NPŠ bylo známo stanovisko, publikované expertem hnutí DUHA jako názor na kůrovcovité, kteří žádné podstatné disturbance lesů nezpůsobí /8/: „*Nechejme to být a jen sledujeme, co to udělá*“. Ještě v roce 2002 při mezinárodním auditu IUCN v NP Šumava ze stejného pramene byla odmítnuta obava části členů Rady NPŠ z kůrovcové kalamity a označena výslovně za **zradu**. Tohle čistě ideologické vyjádření nelze zpochybnit – je zapsáno v úřední, MŽP ČR publikované zprávě o auditu /9/. Přírodovědně kompetentní pramen /7/ však uvádí, že vědci-zastánci přírodovědného paradigmatu pro management lesů NPŠ od samého začátku kauzy měli jasno, že k velké disturbanci lesů Šumavy kůrovci musí dojít. Je žádoucím prostředkem rychlé tvorby divočiny, a proto je nutné ji podporovat.

Ani tehdejší vedení MŽP ČR se ke „zradě“ nějak nepostavilo – od roku 1999 se tam začal uplatňovat a rokem 2003 zvítězil jedině přípustný náhled ochrany přírody pro ni samu bez jakýchkoliv ohledů na konkrétní charakter národního parku /10/. NPŠ byl doveden až k dnešní obrovské disturbanci nejen někdejších hospodářských smrkových lesů, ale i ekosystémů přísně chráněných horských smrčín jako evropsky zvláště důležitý biotop, vzácný přírodní zdroj a Ptačí oblast ptáků

hnízdících v doupných stromech – ty ovšem na nějaké to století mizejí. Zůstal mi nejasný smysl zákona 167/2008 Sb. s jeho vyhlášením už v době pokračující destrukce daného vzácného přírodního zdroje právě z hlediska Ptáčí oblasti. Je hodně pozor, jak lhostejná je skupinovému zájmu ochrany přírody pro ni samu obrovská ztráta stromů, tj. činitelů, rozhodujících o lesním prostředí, včetně velké a zásadní změny základních bilancí energií i vody, bioklimatu, procesů půdních – tedy základních přírodních procesů, které ekosystém právě lesním ekosystémem nejen činí, ale mohou představovat environmentální rizika pro široké okolí lesů. Expert hmutí DUHA MVDr. Bláha až v roce 2006 publikoval /11/, že původní názor o kůrovcích, kteří disturbanci lesů nezpůsobí, byl omylem ekologů – podle /7/ ovšem jen „ekologů“. Aktuální dění kolem NPŠ naznačuje, že stále jsou názory nespojitelné, takže je nutno vytvářet stínové orgány s názory jen těmi jediné správnými – ba alarmovat i justici k ochraně destrukce lesů podle skupinového zájmu.

V kauze NPŠ se nepochybně jedná o problém širší – připomeňme historii zákona 114/1992 Sb, ve znění pozdějších předpisů /3/. Jeho § 90 v odstavci 4 obsahoval až do léta 2009 zmocnění orgánů ochrany přírody nedodržovat např. zákony lesní a vodní. Tyto zákony ovšem obsahují paragrafy, které nepřímou anebo zcela přímo přikazují nebo zakazují to, co poškozuje krajinné životní prostředí! Orgán činit tak mohl bez jakékoliv úvahy či rozboru možných rizik pro kulturní krajinu a bez odpovědnosti za následky. Je nutno konstatovat podle odpovídajících analýz práva, že se dostává do střetů *legislativa ochrany přírody s legislativou životního prostředí* /10/, a to ze zcela jednoduchého důvodu: zákon o ochraně přírody a (údajně) krajiny nebude vůbec zřetel na to, že má platit pro krajinu střední Evropy, tedy krajinu kulturní a obytnou. Snad z této jednostrannosti myšlení plynou ona stanoviska bývalého vedení MŽP ČR k upozorněním odborně kompetentních institucí a expertů, že uvolnění přírodních procesů nese nesporná rizika pro okolní krajinu. Vždy došlo úsměvně upozornění nechápavým lesníkům, že ministr životního prostředí přece spravuje lesy zvláštního určení, a nikoli lesy hospodářské. Již prastarí Číňané zapsali moudrou zkušenost: „... *státnímu úředníkovi nevypravuj, co ve škole neslyšel*“. Zůstávalo zřejmě mimo chápání nejvyšších míst, že les na horách ovlivňuje krajinu v podhůří bez ohledu na to, jakou kategorii mu úřední orgány stanovily. Vždyť také vše, co se s lesy dělo v NPŠ, měly zodpovědné orgány údajně „pod kontrolou“ ještě v roce 2009, když už kůrovcová „disturbance“ byla objektivně zcela nezvládnutelná /12/. „Kontrola“ sledovala, jak se daří „fait accompli“ – starý figl útočné diplomacie, jenž stavěl protivníka před hotovou věc, s níž už se nedalo nic dělat; nebo už jev „groupthink“ /13/

V mnohém jde u charakteru střetů s orgány ochrany přírody bohužel o problematiku mezinárodní. Známe přece výsledky zásadové ochrany přírody pro ni samu s obdobnými postupy a figly v podpoře velkoplošných destrukcí smrkových horských lesů na Slovensku, např. nejzřetelněji po větrné katastrofě 2004 v národním parku TANAP, kde byla příroda pokládána za nedotknutelnou i v intravilánech. obcí, lesoparcích sanatorií; vývraty a zlomy na vývratisku o ploše 12,5 km² měly být ponechány i v korytech toků atp. Jiná praktika v duchu doktríny se široce uplatňuje tak, že orgánům ochrany přírody legislativa neurčuje termín pro jejich rozhodování. Když se např. musí vyjádřit k provedení asanačních opatření proti

kůrovcům, svá rozhodnutí dávají, až když kůrovec vyletěl. Lze říci, že i tu jde o „fait accompli“. Stejná praxe se uplatňuje v tuzemsku – např. jednání o asanaci kůrovcem obsazených stromů v NPŠ se podmiňovalo přerušením jejich kácení; kůrovec by mohl vyletět a cíle by bylo dosaženo. Také případ k zamyšlení zákonodárců.

Jsou to vcelku dosti závažné momenty k zamyšlení, jak se prolíná oblast věd s oblastmi ideologie, doktríny, práva, politiky, také však i s neznalostí, politikařením a morálkou v naší společnosti postmoderní éry /13/. A to v záležitostech podstatných pro životní prostředí krajiny a „well being“ lidí – tedy v plné odpovědnosti státu a jeho orgánů.

Ing. Vladimír Krečmer, CSc. – ve Výzkumném ústavu lesního hospodářství a myslivosti se zabýval užitou mikroklimatologií a environmentálními funkcemi lesa v krajině. Nyní pracuje na problematice lesní a environmentální politiky.

Prameny

- /1/ Krečmer V. – Vovesný J. – Zahradník P.: Ke smyslu ochrany lesů národních parků. Úvaha nad prací Expertní pracovní skupiny hejtmánů Jihočeského a Plzeňského kraje v kauze managementu lesů NP Šumava. Nakladatelství Fortuna, Praha 2011; 40 stran.
- /2/ Vacek S., Krejčí F. a kol.: Lesní ekosystémy v Národním parku Šumava. Nakl. Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy, 2008; 510 stran.
- /3/ Krečmer V.: Lesní hospodářství v právních souvislostech s ochranou životního prostředí a ochranou přírody. Nakl. Lesnická práce, Kostelec n. Černými lesy 2007; 78 stran. II. doplněné vydání 2009; 83 strany.
- /4/ Říha M.: Úvaha k doprovodnému semináři (akce Forum 2000 12. 10. 2010). Zpravodaj STUŽ, 2, 2010; 10–12.
- /5/ Šamonil P.: Šumavské smrčiny to na sebe řekly. Lesnická práce, 89, 2010, č. 11; 41.
- /6/ Mrkva R. – Herman J. – Vovesný J. – Krečmer V. – Zahradník P. – Kroupar J.: Souhrnná zpráva Expertní pracovní skupiny pro posouzení stavu managementu péče v Národním parku Šumava se zvláštním zřetelem na gradaci kůrovců pro zadavatele. Lesnická práce, 89, 2010, č. 2; 6 až 9.
- /7/ Zrzavý J.: Korespondence v osobním listinném archivu autora.
- /8/ Postoje hnutí Duha. Rozhovor redakce s MVDr. J. Bláhou. Lesnická práce, 84, 2003, č. 5.
- /9/ Péče o Národní park Šumava: mise IUCN. MŽP ČR, Praha 2003; 131 stran.
- /10/ Krečmer V.: Otázka rizik velkoplošných disturbancí lesů v Národním parku Šumava. Živa, 59, 2011, č. 3; strany XLVIII–XLIX.
- /11/ Bláha J.: Smysl národních parků. EKO, Ekologie a společnost, 17, 2006, č.1; 24–25.
- /12/ Krečmer V.: Kauza NP Šumava po dvaceti letech. Působí lýkožrout udržitel-ně? EKO, Ekologie a společnost, 21, 2010, č. 6; 5–7.
- /13/ Kokolík F.: Jak si lidé hrají. Radioservis Praha 2009. Zejména strany 41–53.

Věda je studnou poznání a současně nevysychajícím pramenem blahobytu těch, kteří se v ní umějí pohybovat

— Jitka Marková —

Jsmo svědky nebyvalého rozmachu přírodních věd. Evropská unie financuje svou přírodovědnou armádu, aby ve střední a východní Evropě zakonzervovala hospodářskou úroveň z konce 20. století. Děje se tak prostřednictvím ochrannářských opatření Nature 2000 na územích, která by jinak mohla ekonomicky prosperovat – třeba z cestovního ruchu. Příkladem budiž právě Šumava. Projekt divočiny na jejím území je nereálný a nesmyslný. Kůrovec je chráněn více než samy přírodní a civilizační výdobytky. Komunismus omezoval svobodu, poznání, raboval kostely a decimoval církev. Ekologičtí aktivisté dokážou mnohem víc. Spolu s kůrovcem likvidují veškeré civilizační hodnoty.

Současná věda je velmi výnosným byznysem

Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity, jako hlavní příjemce, čerpala na výzkum v letech 2003-2011 z národních zdrojů 1,3 miliardy Kč. Biologické centrum založené v roce 2005 v Českých Budějovicích získalo ze státních zdrojů za dobu své existence jako hlavní příjemce granty ve výši téměř dvě miliardy Kč. Naproti tomu Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity získala v letech 2003-2011 od státu na dotacích jen 30 milionů.

Že by si tohoto propastného rozdílu (obr. 1) dosud nikdo nepovšimnul? A má nám to být jedno?

Přírodovědecká lobby

Ekologičtí extrémisté včetně jihočeských přírodovědců rádi hovoří o dřevařské lobby a o tom, že vše, co se děje na Šumavě, děje se převážně v zájmu těžařů. Samy ekologické neziskovky a vědci však zapomínají národu sdělit, že jejich profit z destrukce Šumavy je mnohem větší nežli zisky dřevařů. A to nejen finanční. V posledních letech bylo právě na Přírodovědecké fakultě Jihočeské univerzity jmenováno velké množství docentů a profesorů. Pomohl jim i šumavský výzkum. A vědecké hodnoty jsou zárukou zajištěné existence.

Vědci rádi cestují

Profesorka Šantrůčková si oblíbila arktickou Rus a středoamerickou Belizu. Docent Elster Špicberky. Jan Riegert zkoumá úlohu strdimilů v afromontánních systémech jihozápadního Kamerunu. Profesor Novotný tráví čas v deštných lesích Nové Guineje. Stát mu na výzkumy v této oblasti uvolnil částku 24 milionů Kč.

Hlavní řešitelé a jejich dotace

Co se týče vědců hájících „divočinu“ na Šumavě a výše získaných grantů za období 2003-2011 (obr. 2), pak se na prvním místě jednoznačně ocitá profesorka

Šantrůčková s 225 miliony korun. Profesor Kindlmann silně zaostává s granty ve výši 89 milionů Kč. Sledován je docentem Vrškou (62 milionů Kč) a Jakubem Hruškou (16 milionů). Na dalších pozicích se v dresech obhájců bezzásahovosti ocitají: Jiří Kopáček s 15 miliony Kč, František Krahulec se 14 miliony, profesor Prach s necelými 9 miliony a další. Tato čísla odrážejí pouze finance z národních zdrojů. Přírodovědné projekty však mají zelenou i v oblasti grantů poskytovaných z evropských fondů. V případě jihočeské přírodovědné lobby se jedná o sumu více než půl miliardy Kč.

Ministr financí by měl v tuto chvíli vysvětlit, proč stát poskytuje tak obrovské sumy na základní výzkum přírodovědců a proč štědře financuje i ekologické neziskovky. Podle oficiální zprávy Ministerstva životního prostředí - počínaje rokem 2011 – uvolnil Státní fond životního prostředí na práci s turisty v Národním parku Šumava pro Hnutí Duha 1,6 milionů Kč. K čemu byly použity, jsme viděli při prázdninové blokádě Na Ztraceném. Stát v tomto případě neplatil jen nezákonné aktivity ekologů, ale i policejní zásahy a následná soudní jednání. Pokud ministr Kalousek hledá v době ekonomické recese penězovody, jimž lze uzavřít kohout, pak má právě v případě přírodovědné lobby nebo ekologických neziskových organizací řadu možností. Prospělo by to nejen Šumavě, ale i celému národu.

MUDr. Jitka Marková – lékařka, aktivně se zajímá o problematiku Národního parku Šumava.

Ekologická katastrofa jako důsledek bezzásahových zón v Národním parku Šumava

Karel Simon

Lesy jsou základem života na Zemi.

Budeme-li trvale udržovat lesy, udržíme trvalý život.

Ochrana Šumavské přírody měla dlouholetou tradici, kdy např. v roce 1858 byl vyčleněn Boubínský prales z hospodářské činnosti, od roku 1911 je chráněno Černé a Čertovo jezero. V roce 1933 byly vyhlášeny státní přírodní rezervace např. Trojmezná hora, Rokytecká slať, Jezerní slať a další. V roce 1950 došlo vyhláškou Ministerstva školství, věd a umění č. 85 ze dne 9. ledna 1950 k obnovení a rozšíření přírodní rezervace Trojmezná hora. **Těžba dřeva zde byla fakticky omezena na zabránění nebezpečí možného rozšíření hmyzích kalamit. Mj. je zde uvedeno, že tento závazek platí i pro každého dalšího nástupce v držbě.**

Po zřízení Národního parku Šumava (nařízením vlády č. 163 ze dne 20. března 1991) **došlo k vyhlášení prvních bezzásahových zón, jejichž důsledkem byl vznik kůrovcových kalamit.** Na počátku roku 1993 bylo vedení Ministerstva životního prostředí ČR (dále jen MŽP) upozorněno pracovníky ochrany lesa České inspekce životního prostředí (dále jen ČIŽP) na začínající kůrovcovou kalamitu v Národním parku Šumava (dále jen NP Šumava), a tím i na vznikající škody na přírodním a životním prostředí.

Tehdejší ministr životního prostředí Ing. Benda na základě podnětu pracovníků ochrany lesa ČIŽP rozhodl o zpracování veškerého kůrovcové dříví v celém NP Šumava. Jen v prvních zónách bylo v roce 1993 vytěženo a asanováno více než 19 000 m³ kůrovcového dříví. Tehdejší odpovědní vedoucí pracovníci MŽP si uvědomovali, že škody na přírodním a životním prostředí vznikají v důsledku kůrovcových kalamit a nejsou v souladu s podmínkami ochrany NP Šumava, kdy vláda mimo jiné stanovila, **že posláním NP Šumava je uchování a zlepšení jeho přírodního prostředí a současně i zachování typického vzhledu krajiny.**

V době vzniku NP Šumava v roce 1991 bylo prokázáno, že území Šumavy patřilo k nejzachovalejším částem krajiny nejen v České republice, ale i ve střední Evropě. Šumava byla tvořena relativně zdravými lesními porosty a spolu s Bavorským lesem vytvářela **nejrozsáhlejší střeoevropský lesní komplex**, kdy na české straně Šumavy se nacházely pestřejší a stabilnější ekosystémy a přírodní významnější, než na straně bavorské.

V důvodové zprávě k nařízení vlády o zřízení NP Šumava bylo konstatováno, že stanovením jeho ochranných podmínek mělo dojít jen v malé míře a s dostatečným časovým odstupem k omezení lesnických zájmů, a to v souladu s dlouhodobými zájmy ochrany přírody na Šumavě.

V následujících letech za nového vedení MŽP postupně docházelo k rozšíření bezzásahových území v 1. zónách NP Šumava. V roce 1999 bylo ekologickými aktivisty zabráněno zpracování kůrovcového dříví v 1. zóně **lokality „Trojmezí hora“**, v roce 2003 došlo k obdobné **blokadě v lokalitě „Prameny Vltavy“**, čímž byl fakticky nastartován rozpad a odumření lesních porostů v těchto lokalitách a zároveň k těžbám kůrovcového dříví v sousedních 2. zónách. Ve vztahu k těmto skutečnostem pracovníci ochrany lesa ČIŽP zahajovali správní řízení ve věci ohrožení a poškození životního prostředí v lesích NP Šumava vedení snahou zabránit dalším škodám na lesních porostech v důsledku ne zpracování kůrovcového dříví. V rámci odvolacích řízení však docházelo ke snahám nesankcionovat zjištěné skutečnosti, popřípadě minimalizovat výši pokut.

Vzhledem k vývoji situace a kritice stavu v NP Šumava zpracoval Prof. Ing. Ilja Vyskot odborný posudek, kterým vyčíslil na životním prostředí (na funkcích lesa jako složky životního prostředí) v konkrétních lesních lokalitách NP Šumava **škody ve výši přesahující 5 miliard Kč.**

Přestože byly prokázány značné škody na životním prostředí v NP Šumava, odpovědní pracovníci MŽP fakticky na tuto skutečnost nereagovali a naopak souhlasili s dalším rozšiřováním bezzásahových území i na vybrané 2. zóny, přestože byli na negativní dopady upozorňováni lesnickými odborníky, některými politickými představiteli a v neposlední řadě i pracovníky ochrany lesa ČIŽP.

Dramatické zhoršení stavu nastalo v roce 2007, kdy nebyla zpracována veškerá větrná kalamita po orkánu Kyrill a bylo oficiálně ponecháno 140 000 m³ dřevní hmoty k samovolnému vývoji (dle Opatření MŽP č. j. 48452/ENV/07 bylo k 30. 6. 2007 nezpracováno 270 000 m³). Na základě tohoto rozhodnutí došlo k rozšíření bezzásahových území na ploše větší než 10 000 ha. Následně po tomto rozhodnutí došlo k nebývalé gradaci kůrovců a jejich rozšíření na další území i mimo NP Šumava, což lze charakterizovat jako **ekologickou katastrofu v NP ŠUMAVA s ohromnými škodami na životním prostředí.**

Výše uvedené rozhodnutí o ponechání části větrné kalamity samovolnému vývoji včetně již existujících bezzásahových území bylo **v rozporu s ustanovením § 1 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích**, který stanovuje předpoklady pro zachování lesa jako **národního bohatství, tvořícího nenahraditelnou složku životního prostředí.**

V roce **2008** byla evidována kůrovcová těžba ve výši 119 603 m³ a obdobný rozsah odumřelých lesních porostů.

Na základě požadavku Policie České republiky ze dne 1. září 2008 jsem vypracoval znalecký posudek z oboru lesní hospodářství, odvětví funkce lesů v krajině (přírodním a životním) prostředí. Posudek byl zpracován dle dvou metodik, kdy jedna byla metodikou Prof. Ing. Ilji Vyskota. **Vyčíslená škoda** tímto znaleckým posudkem na životním prostředí (na funkcích lesa jako složky životního prostředí) **v NP Šumava byla ve výši přesahující 32 miliard Kč**, z toho škoda na funkci hydricko-vodohospodářské přesáhla **6 miliard Kč.**

Kůrovcová kalamitagradovala v následujících letech, v roce **2009** bylo vytěženo **299 000 m³ kůrovcového dříví** a v roce **2010** se již jednalo o **347 000 m³ kůrovcového dříví**, kdy byl zaznamenán obdobný rozsah odumřelých lesních porostů.

Pro zajímavost uvádím, že **před zřízením NP Šumava bylo za celý rok 1990 zpracováno pouze 6 453 m³ kůrovcového dříví na celém území NP, tj. 0,1 m³ kůrovcového dříví na 1 ha**. Tehdejší organizace, které na tomto území lesnický hospodařily, předaly nově vzniklému NP lesy, ve kterých nebylo potřeba provádět jakákoliv zvýšená opatření proti kůrovcům, postačilo pouze dodržovat osvědčená pravidla v ochraně lesa.

Odbor lesního hospodářství České akademie zemědělských věd na počátku roku 2010 zveřejnil, že rozloha odumřelých lesních porostů, popřípadě bezlesí a vytěžených ploch po kůrovcových těžbách na Šumavě dosáhne **až 15 tis. ha v roce 2010**. V současnosti je možné konstatovat, že se jedná o rozlohu, která v nejbližší době dosáhne až 20 tis. ha.

Tato obrovská devastace šumavských lesů a z toho vyplývající ekologická katastrofa, včetně škod na životním prostředí, nemá v historii Šumavy obdoby. Doposud největší poškození lesů Šumavy vichřicemi a kůrovcovou kalamitou bylo v letech **1868 až 1878 a to v rozsahu pouze cca na 11 tis. ha** (rok 1947 - Prof. Pfeffer). Měření hydrologů na Vltavě v Českých Budějovicích z let 1859 až 1920 prokázalo souvislost mezi stavem šumavských lesů a výší maximálních a minimálních průtoků a vznikem povodní (např. v roce 1890).

Stav vody řeky Vltavy před narušením lesů Šumavy vichřicemi a kůrovcem a po něm v letech 1859 – 1920 (J. Šonka), hodnoty jsou uváděny v cm.

Minimální stavy vody Vltavy v Českých Budějovicích se po odlesnění snižovaly:

z -18,6 cm v letech 1859 až 1868 na

- -18,0 cm v letech 1869 až 1870,
- -24,25 v letech 1871 až 1874,
- -30,70 v letech 1875 až 1884,
- -46,33 v letech 1885 až 1890,
- -63,40 v letech 1891 až 1900,
- -65,80 v letech 1901 až 1910,
- -67,20 v letech 1911 až 1920 pod normálem (382,64 cm).

Maximální stavy vody Vltavy v Českých Budějovicích se po odlesnění zvyšovaly:

z +128,30 cm v letech 1859 až 1868 na

- +137,00 v letech 1869 až 1870,
- +123,75 v letech 1871 až 1874,
- +190,80 v letech 1875 až 1884,
- +187,00 v letech 1885 až 1890,
- +180,30 v letech 1891 až 1900,

- +144,40 v letech 1901 až 1910,
- +138,00 v letech 1911 až 1920.

Průměrný roční stav vody Vltavy v Českých Budějovicích:

- +15,20 cm v letech 1859 až 1868,
- +14,50 v letech 1869 až 1870,
- +1,25 v letech 1871 až 1874,
- +6,70 v letech 1875 až 1884,
- -6,33 v letech 1885 až 1890,
- -25,10 v letech 1891 až 1900,
- -30,90 v letech 1901 až 1910,
- -45,43 v letech 1911 až 1920.

Snížení retenční schopnosti šumavských lesů prokazuje výše uvedené měření a to nejen ve vztahu na kolísání klimatu nebo jeho změny.

Stejně tak výzkumy v NP Šumava z roku 1996 a 2000 prokázaly zvýšení hodnot minimálních a maximálních odtoků z daného území, kdy odumřelé lesní porosty, plochy bezlesí a plochy po kůrovcových těžbách nebyly schopny akumulovat vodu tak jako zdravé lesní porosty, které se nacházely v daném území v době vyhlášení NP Šumava (1991).

Snížená schopnost akumulace vody na tak rozsáhlém území Šumavy měla a má jednoznačně za následek v době extrémních klimatických podmínek zvýšení rizika škod z případných povodní, případně riziko nedostatku vody v suchých obdobích. Přitom celé území **NP Šumava je zahrnuto do Chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV)** a fakticky odpovídá hranicím CHKO Šumava (vyhlášené nařízením vlády č. 40/1978 Sb.) podle zákona o vodách. V CHOPAV mají být uplatňována ochranná opatření, **jejichž cílem je zabránit snižování vodního potenciálu území, nepříznivým změnám jakosti vod a takovým zásahům do přírodních poměrů, které by mohly negativně ovlivnit vodohospodářskou funkci území** (přirozená retenční schopnost a možný zdroj pitné vody). Vyhlásování bezzásahových zón je v přímém rozporu s tímto nařízením vlády.

Z výše uvedeného lze dovodit, že škody z povodní roku 2002 byly i z části způsobeny počínající devastací šumavských lesů. Současná ekologická katastrofa v šumavských lesích by v případě obdobných povodní jako v roce 2002 znamenala ještě větší rozsah škod, za kterými je **v prvopočátku chybné lidské rozhodnutí o vyhlášení bezzásahových území.**

Nabízí se otázka, kdo je za tento stav zodpovědný, co činí příslušné státní orgány v této věci a kdo bude hradit vzniklé škody?

Přestože posláním NP Šumava je uchování a zlepšení jeho přírodního prostředí dle nařízení vlády č. 163 ze dne 20. března 1991 dochází k roční ztrátě desítek tisíc tun na produkci kyslíku v důsledku odumřelých lesních porostů, holin a dalších ploch po kůrovcových těžbách, zároveň je přírodní prostředí ochu-

zeno o možnost vázat desítky tisíc tun uhlíku. Tento deficit bude trvat desítky let a to pouze za předpokladu, že budou holiny v zákonné lhůtě zalesněny. Zároveň se z rozpadající stromové biomasy uvolňuje uhlík a dochází k postupnému uvolňování stovek tisíc tun uhlíku ve formě CO₂ (skleníkového plynu) do ovzduší.

Nařízením vlády č. 681/2004 byla vymezena **Ptačí oblasti Šumava**. Cílem ochrany ptačí oblasti bylo zachování a obnova ekosystémů významných pro následující druhy ptáků např.: kulíška nejmenšího (*Glaucidium passerinum*), sýce rousného (*Aegolius funereus*) a datlíka tříprstého (*Picoides tridactylus*). Výskyt těchto ptáků je vázán na souvislé staré jehličnaté lesy.

Plochy odumřelých lesních porostů a rozsáhlé kůrovcové holiny mají negativní vliv na stav biotopů výše uvedených druhů ptáků (popř. dalších druhů chráněných nařízením vlády č. 681/2004). Uvedené druhy jsou zařazeny podle vyhlášky č. 395/1992 Sb., mezi zvláště chráněné druhy živočichů. **Princip bezzásahových zón poškozuje tyto biotopy, čímž dochází i k porušování zákona č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.**

V nařízení vlády č. 163 ze dne 20. března 1991 bylo mj. uvedeno, že posláním parku je **zachování typického vzhledu krajiny**. Rozsáhlé plochy odumřelých lesů a kůrovcové holiny výrazně mění vzhled krajiny a krajinný ráz. **Hluboké šumavské hvozdy, které měly být chráněny pro jejich jedinečnost a cennost, nahradily mrtvé lesy, torza jednotlivých souší a velké kůrovcové holiny.**

Je otázkou, proč MŽP a ČIŽP neplní své zákonné povinnosti a fakticky tolerují porušování právních předpisů týkajících se NP Šumava a při tom tyto orgány sankcionují drobné vlastníky lesů a nelesních pozemků za fakticky nevýznamné prohřešky proti právním předpisům v ochraně lesa a přírody ve vztahu k výše uvedeným škodám.

V letech 2008 až 2010 byly podávány podněty a stížnosti ve věci porušování právních předpisů v NP Šumava, avšak odpovědní pracovníci **MŽP a ČIŽP na tato podání nereagovali.**

Dne 12. 3. 2010 vznikla **PETICE za zastavení narůstající ekologické katastrofy v Národním parku Šumava v důsledku rozsáhlé kůrovcové kalamity a za přijetí opatření, která by odstranila stávající nečinnosti orgánů státní správy v ochraně lesa.** PETICE, jíž jsem byl spoluautorem, byla adresována předsedovi vlády a předsedovi Parlamentu ČR. Tímto si dovoluji poděkovat pánům senátorům, kteří tuto PETICI podepsali a podpořili.

Za pana předsedu vlády odpověděl MŽP Ing. Dolejský, který bohužel na konkrétní otázky fakticky nereagoval, ve věci škod na životním prostředí odpověděl, že v národním parku nedochází ke škodám na životním prostředí.

MŽP v roce 2008 poskytlo dotaci NP Šumava z veřejných prostředků ve výši 326 milionů Kč, za tři roky se jedná o skoro 1 miliardu Kč. V této souvislosti je potřebné zdůraznit, že lesnické organizace před zřízením NP Šumava vytvářely zisk a zabezpečovaly zaměstnanost místního obyvatelstva.

Je nezbytné si klást otázku, zda nejsou vydávány veřejné finanční prostředky na zhoršování přírodního a životního prostředí?

Každá rozumná společnost své lesy chrání a má k nim úctu, navazuje na práci předcházejících generací a dělá vše proto, aby lesy jako národní bohatství mohla předat následujícím generacím. Naše společnost má toto **zakotveno v zákoně o lesích; v ustanovení § 1 je uvedeno, že les tvoří nenahraditelnou složku životního prostředí a je národním bohatstvím.**

Závěrem si dovoluji ocitovat H. Weidingera (Forstamt der Stadt Wien), který takto popisuje společenský význam lesa:

„Lesy jsou skutečným produkčním zázrakem. Zvláštní význam nabývají jejich obecně prospěšné funkce. Lesy to jsou zelené plíce a vynikající regulátor klimatu. Ze vzduchu filtrují prach a škodlivé látky, zpomalují proudění vzduchu a působí na vyrovnávání teploty. Lesy jsou ale také zdrojem čisté, pitné vody, hromadí a čistí velká množství srážek a regulují oběh vody daleko za hranicemi svého ekosystému.“

Ing. Karel Simon – bývalý pracovník ČIŽP v ochraně lesa, soudní znalec v oboru lesní hospodářství, odvětví funkce lesů v krajinném (přírodním a životním) prostředí.

Príspevek na konferenci NP Šumava produkt nebo oběť doby

Jan Stráský

Dámy a pánové,

v úvodu se přiznám, že ještě nikdy mi příprava takto krátkého vystoupení jako je to dnešní nezabrala tolik času a nevyžádala si takového úsilí. Čím déle jsem se prohraboval vědeckou a mediální produkcí dvacetiletého trvání Národního parku Šumava, tím jsem byl bezradnější. Nikoliv jen proto, že jsem nenacházel téma, argument a stanovisko, které by již nebylo prezentováno, ale především proto, že v těch dvaceti letech odborných i mediálních diskusí bylo již všechno řečeno, v několika vlnách několikrát opuštěno a v praktických rozhodnutích popřeno a po každé vlně znovu opakováno. Opakování je sice matka moudrosti, ale často také ztráta času. Při tom činěné kroky v běhu trvání Národního parku Šumava vytvořily z tohoto záměru – ať už je produktem nebo obětí doby (všichni víme, že nejspíš obojím, i když akcenty budeme osobně dávat na rozdílná fakta) – nevratný fenomén.

Tváří v tvář postupující devastaci šumavských lesů by se chtělo říci jako jedině moudré: zastavme na dva roky polemiky o tom, co je vhodné, možné, zákonné či trestné v Národním parku, zlikvidujme kůrovcovou kalamitu tradičními a osvědčenými metodami a pak se zas vraťme k obtížnému hledání vize šumavského území s převážně kulturní krajinou a zároveň s nejvyšším stupněm ochrany. Kyrill postihl i lesy v okolí Národního parku a jejich vlastníci a správci se s jeho důsledky dávno vypořádali, zatímco my po pěti letech o něm stále pořádáme konference. Jenže je za námi dvacet let, kdy se do Národního parku Šumava hodně investovalo: nejen finančně, o čemž se vůbec málo mluví, ale toto téma se brzy dostane do popředí, ale i politicky, a to v tuzemském i zahraničním rozměru, vědeckými aktivitami – kdo by rád přiznával, že se mýlil –, i vklady jednotlivých zúčastněných osob tohoto dlouhého dramatu, ale i rozhodnutím a činy, které již byly uskutečněny.

Kromě samotného kůrovce nám hrozí střet s kdekým: třeba od samozvaných domácích vykladačů pojmu extenzivní technologie až po orgány EU, hájící po tom, co si v západní Evropě již dávno většinu přírodě blízkých komplexů zničili, právo Evropana na uchování zelené středoevropské Šumavy, při čemž z Bruselu nejspíš nedohlédnou, že již nějakou dobu až zas tak zelená není. A tak budeme nadále žonglovat mezi zákonnými ustanoveními o potřebných výjimkách – tedy možných výjimkách z ustanovení zákona 114/92, které vůbec nejsou výjimkami, ale trvalými nezbytnými podmínkami rozumného postupu v Národním parku Šumava, o které je třeba požádat ve chvíli, kdy nevíte zda a v jakém rozsahu je budete potřebovat, abyste se jejich udělení nedočkali v době, kdy už je zase potřebovat nebudete.

Nahlédnu-li do seznamu dnešních vystupujících na této konferenci, nemám obavu z toho, že by zde nezaznělo mnoho vysvětlení proč tomu tak na současné Šumavě je a mnoho námětů a argumentů pro to, co v dané situaci činit dále. Jsem připraven si je velmi pečlivě vyslechnout a vážit jejich využití ve své další činnos-

ti. Především však chci poděkovat jménem vedení Správy NP a CHKO Šumava za zájem o Šumavu, který organizátoři uspořádáním této konference projeví. Využívám této příležitosti i k poděkování autorům otevřeného dopisu ministru životního prostředí z minulého měsíce, který m.j. přispěl v očích široké veřejnosti k postupnému poznání, že kroky dnešního vedení Správy v boji s kůrovcovou kalamitou nejsou v rozporu nebo protikladu se stanovisky podstatné části odborné veřejnosti. V dalším se již omezím jen na podání stručné zprávy o současném stavu.

Nemohu začít jinak než opět kůrovcem. V současné době je na lesní půdě Národního parku Šumava zhruba 5 000 ha souší a 9 000 ha holin, což dohromady představuje 25% lesních porostů na území NP Šumava. Plocha souší se zvětšila v roce 2010 o 1 188 ha a v roce 2011 o 812 ha, tedy o třetinu méně. O třetinu méně než v roce 2010 vzrostla rovněž plocha holin. Jestliže v roce 2010 bylo vytěženo převážně z důvodu asanace kůrovce 347 tis.m³, pak v roce 2011 to bylo 236 tis.m³. Objem asanovaného dřeva v roce 2011 byl do třetice o třetinu nižší než v roce 2010. V roce 2011 byl však větší podíl mnohem dražší asanace loupáním stromů nastojato. Určitého uznání za tento výsledek jsme se dočkali od našich rakouských sousedů, když mezistátní skupina při kontrole plnění česko-rakouské smlouvy v oblasti Smrčiny potvrdila, že přesah kůrovce do sousedních rakouských lesů klesl v roce 2011 na desetinu a výrazné snížení pronikání kůrovce z NPŠ do sousedních vojenských lesů potvrdilo v závěru roku i jejich vedení. Nelze tyto příznivé výsledky nedoplnit zjištěním, že na západní části Šumavy – v oblasti Srní a Prášil – lze ještě v roce 2012 očekávat další kůrovcovou gradaci, na kterou se v současné době snažíme doře připravít. Určitá rizika se vznášejí nad Povydrím a údolím Křemelné, kde jsme ještě v závěru roku 2011 provedli preventivní zákroky. V závěru roku bylo vysázeno s cílem změny skladby dřevin na 400 000 sazenic listnáčů, ovšem jen tam, kde to platná legislativa umožňuje.

Hned druhým úkolem po kůrovci, který jsem při svém nástupu převzal, bylo dokončení jednání o Návštěvním řádu NP Šumava, jehož neuralgickým bodem je již několik let splouvání horního toku Teplé Vltavy v oblasti Soumarský most-Pěkná. Návštěvní řád byl brzy po mém nástupu schválen předepsaným postupem, tj. souhlasem všem zainteresovaných a vyhlášen na období do 31.12.2012. Tento dosud platný Návštěvní řád obsahuje zcela odlišná ustanovení pro splouvání Vltavy v uvedeném úseku pro rok 2011 a pro rok 2012; pravidla pro rok 2012 jsou mnohem přísnější. Při projednávání Návštěvního řádu na Krajském úřadu Jihočeského kraje nám bylo uloženo, abychom jako Správa hledali již pro rok 2012 řešení, zajišťující oprávněné požadavky ochrany přírody a zároveň bylo vstřícnější ke splouvání Vltavy v uvedeném úseku. Z pěti variant, z nichž jedna splňovala podmínky ochrany přírody, byl zpracován novelizovaný Návštěvní řád, který byl souhlasně projednán se všemi obcemi a v prosinci 2011 schválen Radou NP Šumava. Proces dalšího projednávání, které se v poslední době poněkud zkomplikovalo, pokračuje s cílovou představou vyhlášení upraveného Návštěvního řádu k 1.4.2012 s platností na dobu neurčitou.

S ohledem na bezpečnost značených turistických cest na území NP Šumava bylo po mém nástupu v březnu 2011 odstraněno 8 000 ohrožujících souší podél cest. I toto opatření, jehož variantou bylo jen uzavření zvláště nebezpečných

cest pro veřejnost, bylo předmětem sporů. V této činnosti bude nutno pokračovat i v roce 2012, a to včetně velmi citlivé oblasti v okolí pramenů Vltavy.

Další větší akcí s tematikou lepší přístupnosti Šumavy bylo vypracování čtyř variant rozšíření značených turistických cest na území NP Šumava zejména s přihlédnutím k projednávanému rozšíření 1.zóny. Pohyb v 1.zóně je totiž možný pouze po značených cestách. Tyto varianty jsou teď posuzovány z hlediska ochrany přírody a zároveň slouží jako podklad pro zpracování návrhu zákona o NP Šumava. Podařilo se prodloužit termín dočasného zpřístupnění Modrého sloupu přes Špičák a v současné době probíhají s bavorskou stranou jednání o definitivním řešení. Slavnostně byla v létě 2011 otevřena nová pěší trasa Kvilda-Horská Kvilda a připravuje se její rozšíření pro cykloturistiku. V roce 2011 pokračovaly exkurse do NP s průvodcem, došlo k rozšíření autobusových zájezdů pro zdravotně handicapované občany a i tuto nabídku hodláme v roce 2012 dále rozšířit. V současné době ověřujeme zimní provoz v útulně na Břežníku a pro rok 2012 si klademe za cíl rozhodnout o dalším využití Roklanské chaty.

Problém palivového dřeva patří k nejstarším konfliktním problémům mezi Parkem a obcemi na Šumavě. Všichni se shodneme na tom, že by se na Šumavě mělo topit co nejekologičtěji, a většina na tom, že dřevo je takovým médiem. Přesto nejsme stále schopni zajistit dostatek palivového dřeva pro všechny obyvatele a provozovny na Šumavě. Vyplyvá to zejména z nesystematické těžby dřeva v NP (nevíme předem s přesností obvyklou v hospodářských lesích, kde a kolik dřeva bude k dispozici), z pro tento účel nevhodného geografického tvaru Parku (velké vzdálenosti mezi zdrojem a potřebou) a prostého nedostatku vhodného dřeva. V současné době hledáme spolu s MŽP cesty k rozšíření sortimentu palivového dřeva za přiměřených cenových předpokladů.

V zájmu lepší komunikace s obcemi – zejména v souvislosti se zpracováním nebo doplněním územních plánů obcí – ověřujeme systém konzultací nad záměry obcí, kterých se zároveň zúčastní za Správu pracovníci majetkového úseku, ochrany přírody a státní správy. Chceme tak docílit jednotného stanoviska Správy k záměrům obcí a zabránit tak rozdílným postojům jednotlivých pracovišť Správy. Jednání jsme započali již se čtyřmi obcemi a v této formě komunikace chceme v roce 2012 pokračovat.

Závěrem se vraťme k otázce, stojící v názvu dnešní konference. Národní park Šumava je produktem doby a jeho dvacetileté trvání neumožňuje už leccos vrátit. Národní park volá po zákonném ukotvení, opírajícím se o ty lepší zkušenosti s ním, dávající na vymezeném území přiměřenou šanci zapáleným zastáncům pasivního sledování samovolných sil přírody a v podmínkách nastolené stability a dobré vize přesvědčující i nepřesvědčené. V současné době je však přednostně třeba obhájit před tuzemskou veřejností i evropskými orgány, že na Šumavě vedeme nikoliv boj s kůrovcem, ale s kůrovcovou kalamitou v rozměru, kterou neočekávali ani mnozí z těch, co se to teď stydí přiznat. Obhájit, že NP Šumava nebyl vyhlášen proto, aby po bližší neurčenou dobu z oken šumavských vesnic nebyl viděn vzrostlý zelený strom. Obhájit, že NP Šumava byl vyhlášen i pro lidi, kteří ho navštěvují, a s lidmi, kteří tam stále ještě žijí.

PhDr. Jan Stráský – ředitel Národního parku Šumava, politik, místopředseda Klubu českých turistů.

Národní park Šumava

– nešťastný produkt a tragická oběť doby

11

— František Talián —

V doslovu ke knize Petra Martana „Suchá opona Šumavy“ jsem napsal, že mou krásnou, rodnou Šumavu, po rakousko-uherském rozkvětu, postihly v minulém století hned tři tragické katastrofy: Vedle odsunu českých šumaváků a poté šumavských Němců a vedle nástupu zločinného komunistického režimu – vznik Národního parku Šumava (1991).

Šumava, jako známý přírodní skvost Evropy, byla chráněna dostatečně zřizováním lokálních státních přírodních rezervací již od konce 19. století (Boubínský prales – 1858).

V době vzniku NP Šumava bylo totiž prokázáno, že území Šumavy patřilo k nejzachovalejším částem krajiny nejen v České republice, ale i ve střední Evropě.

Dřívější ministr životního prostředí Bursík na senátním slyšení v roce 2007 prohlásil kůrovce za součást přírody, „která by si snad také zasloužila ochranu“ a dále, že odpovědnost za bezprecedentní gigantický experiment na Šumavě (v podobě kůrovce a bezzásahovosti) a za její vývoj přejímá on sám.

Jak je možné, že v dnešní době se znovu chystá k účasti ve volbách Strana zelených, která zločinné činnosti svého člena, ministra životního prostředí Bursíka, poskytovala politické krytí?

Jak je možné, že je dodnes nepostižen tehdejší spoluviník Bursíka, ministr životního prostředí Ambrozek, nepostiženi jsou oba ředitelé NPŠ z éry těchto ministrů, a to Pavličko a Krejčí (který dokonce dnes, po svém odvolání z čela parku, pracuje pro tzv. ministerstvo životního prostředí)?

Jak je možné, že MŽP i nyní ovládá jím dotovaná, nikomu neodpovědná skupina, zvaná Hnutí Duha s letitým čelným představitelem Jaromírem Bláhou?

Jak to, že škůdcovské spolčení, zvané Hnutí Duha, je ze strany MŽP či SFŽP financováno mj. z grantové smlouvy „na práci s turisty“ – snad aby hnutí mělo peníze na denní výplaty „protestujících“ ekologů?

Jak to, že další zelený následovník Bursíka, exministr Miko przní životní prostředí za tučnější obolus dokonce o stupínek výše – v Evropské komisi v Bruselu?

Jak to, že dodnes nebyla projednána správní žaloba, kterou podaly šumavské obce na exministra Bursíka v roce 2007?

Jak to, že dodnes nebylo – přes opakované žádosti na MŽP – odtajněno šetření ČIŽP ohledně finančního úniku spočívajícího v množství dřeva údajně ponechaného k zetlení (ve skutečnosti zdefraudovaného v r. 2007–8) v k. ú. Modrava?

Jak to, že nebyla řádně objasněna sebevražda zoufalého lesního správce Vladimíra Daneše (leden 2008) z Prášil a příčinná souvislost jeho činu s řaděním Správy NPŠ?

Jak to, že za celých 20 let nebyl přijat zákon, jímž měl být vůbec zřízen Národní park Šumava a stanoveny bližší ochranné podmínky – jak ukládá § 15 odst. 3 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny?

Zatímco lesnické organizace před zřízením NPŠ vytvářely zisk, vedení NPŠ a Správy NPŠ dokázalo jen za období 2007–9 zničit lesy o rozloze až 20.000 ha a utratit přitom stání finanční dotace od MŽP a SFŽP ve výši více než 1 miliardy

KČ – to vše v rozporu s vl. nař. č. 163/1991 Sb., podle něhož je základním posláním NPŠ uchování a zlepšení přírodního prostředí a zachování typického vzhledu krajiny a její využití k turistice a rekreaci.

Je i podezření, že část těchto dotací mohla být vyplácena za vypracování různých tzv. „odborných prací“ zadávaných sympatizantům „bezzásahového režimu“ z řad ekologických aktivistů.

Porušen byl i zák. č. 289/1995 Sb., o lesích, který konstituuje zachování lesa jakožto národního bohatství, tvořícího nenahraditelnou složku životního prostředí, dále zákon o vodách, zákon o ovzduší, zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb., atd.

Kdo je za současný stav v NPŠ zodpovědný, co činí příslušné orgány a kdo bude hradit vzniklé škody? Kdo zaplatí jen vzniklé škody z povodní?

Kdo dosadí zpět do tzv. „Ptačí oblasti Šumava“ (viz vl. nař. č. 681/2004 Sb.) vymizelé druhy ptáků, vymizelou flóra a faunu?

Kdo zaplatí škody na životním prostředí, vzniklé činností Správy NPŠ a nečinností příslušných státních orgánů, jež byly podle odborného posudku prof. Ing. Vyskotského a soudního znalce Ing. Simona vyčísleny na částku **26 miliard Kč** (na funkcích lesa) a **6 miliard Kč** (na funkci hydricko-vodohospodářské)?

Kdo vrátí ministerstvu financí více než půl miliardy Kč, jež byla vyplacena na „grantech“ tzv. „vědcům“ – obhájcem tzv. „bezzásahovosti“ a kdo vrátí miliony, jež bude stát těmto „vědcům“ vyplácet na prebendách za tituly docentů a profesorů, které si tito za obhajobu bezzásahovosti „vysloužili“?

Kdo zaplatí náklady na demolice nemovitostí, pozůstalých v NPŠ po roce 1991, namísto aby jejich prodejem vznikl pro stát příjem a prospěch pro místní zaměstnanost, zemědělství a turistiku (např. areály rot PS Žďárek, Javoří pila, Černé jezero, Polom, foťtovna Knížecí Pláně, atd.)

Kdo napravit současnou kritickou situaci na Šumavě, kdy vážne rozvoj osídlení, infrastruktury, ubytovacích kapacit, parkovišť, sjezdovek, pracovních příležitostí místních obyvatel a návštěvnosti turistů a rekreatantů vůbec?

Kdo obnoví desetitisíce hektarů zničeného lesa (prognóza je 100 až 200 let) a kdo konečně označí za trestnou činnost tzv. bezzásadové zóny, které v žádném právním předpisu nemají oporu?

Proč MŽP a ČIŽP neplní své zákonné povinnosti a fakticky tolerují, dokonce podporují porušování právních předpisů, týkajících se NPŠ?

Jako studenti na právnické fakultě jsme se učili, že každý kdo se dozví o vzniku jakéhokoliv trestného činu, má povinnost tuto skutečnost oznámit příslušným orgánům, a že prokuratura (státní zastupitelství) má povinnost zahájit příslušné kroky ohledně existence jakéhokoli trestného činu, o němž se jakkoli dozví.

Nuže, **oznamuji tímto jen náznak části možného vzniku trestné činnosti** a co do vzniku dalších odkazují na jednotlivé příspěvky v tomto sborníku „Národní park Šumava – produkt, nebo oběť doby“, dále na sborník Centra pro ekonomiku a politiku (cep) č. 94/2011 „Kůrovcová kalamita“ a na množství dalších podání.

Co na to státní zastupitelství? Nuže .....

*JUDr. František Talián – šumavský rodák, podnikatel,
předseda správní rady o.s. Zachraňme Šumavu*

Na konferencích o situaci na Šumavě v Senátu jsem měl tu čest vystupovat již dvakrát. Poprvé to bylo v roce 2005, po druhé v roce 2007. V obou případech se jednalo o konference, které svolali lidé, kterým záleželo na tom, aby Šumava zůstala zeleným pohořím a nestala se hříčkou v rukou nikomu neodpovědných experimentátorů.

V roce 2005 byl ministrem životního prostředí Libor Ambrozek a ředitelem Správy NPŠ Alois Pavličko, v roce 2007 byl ministrem Martin Bursík a ředitelem František Krejčí. V pozadí celého ekologického experimentu na Šumavě však stáli a dodnes stojí stále stejní představitelé Hnutí Duha v čele s Jaromírem Bláhou. Bylo nám jasné, že tato vlivná, nikomu neodpovědná skupina vlastně ministerstvo životního prostředí ovládá.

Jednalo se a v současné době stále jedná o zásadní střet dvou přístupů ke světu kolem nás. Ekologičtí aktivisté jsou nevývratně přesvědčeni o tom, že mají „lidské právo“ na neomezené prosazování svých idejí o tom, že přírodu je nejlépe ponechat jejímu samovolnému vývoji, když ne všude, tak alespoň v státem chráněných územích. Na Šumavě byla tato ideologie zhmotněna v pojmu „divočina“, tedy stavu, ke kterému prý dospěje příroda ponechaná samovolnému vývoji. Proti tomuto pojetí fungování lidské společnosti stojí naprosto početně převažující, avšak v podstatě mlčící většina lidí, kteří si myslí, že člověk má přirozenou odpovědnost za přírodu na území, které lidská společnost po staletí obývá a má se o ni starat podle svého nejlepšího vědomí, svědomí a víry.

Je možné říci, že Národní park Šumava je produktem doby, ve které vznikl. Jeho území bylo z velké části po staletí obýváno lidmi a také významně lidmi formováno. Odsun původního německého obyvatelstva a 40 let uzavření jádrové části Šumavy za železnou oponou v době komunismu významně ovlivnilo přístup k tomuto území v prvních letech po sametové revoluci. Vláda, ochránci přírody i obyčejní milovníci této krásné, divoké a zároveň kulturní a duchovní krajiny se rozhodli ji ochránit vyhlášením Národního parku na celém jejím území a po vyřešení tehdy důležitějších problémů se k Šumavě vrátit a o rozloze a povaze Národního parku definitivně rozhodnout.

Nejvýznamnějším faktem, který přivedl Šumavu k dnešnímu stavu je to, že k tomuto návratu nikdy nedošlo. Tématu Šumavy a její ochrany se zmocnili ekologisté, jejichž vliv postupně sílil tak, jak v naší společnosti sílily relativistické, vše a každého ochraňující a zároveň výrazné menšinové levicově intelektuálské názory. Za krátko již nikoho z politiků ani nenapadlo, aby se k tématu rozlohy NPŠ, stupně jeho ochrany a způsobu hospodaření v něm vracel. Správa NPŠ se tak stala organizací, která sama stanovuje způsob ochrany přírody, sama sobě v něm povoluje výjimky, rozhoduje ve správním řízení o stížnostech obyvatel na svou činnost a v neposlední řadě na Šumavě hospodáři a přitom utrácí obrovské státní dotace. Nebylo divu, že títo šumavští hospodáři a na ně napojené ekologické organizace se svého vlivu jen tak vzdát nechtěli. Měli v tom velkou podporu v osobách ministrů životního prostředí, zejména pak Martina Bursíka, který pod

politickým krytím koalice Strany zelených s ODS a osobně tehdejšího premiéra Topolánka mohl započít přeměnu Šumavy na divočinu.

Dobře si vzpomínám na dramatické chvíle po orkánu Kyril, kdy přibývalo zpráv o tisících plnometru padlého dříví a kdy každý odpovědný lesní hospodář začínal neprodleně s likvidací polomů. Sešel jsem se krátce po orkánu s ministrem Bursíkem a po prvé slyšel jeho informaci, že hodlá ponechat všechno padlé dříví v prvních a v části druhých zón v lese. Zalapal jsem po dechu a prosil jej, aby v tomto případě slevil ze svého fundamentálně ekologického postoje, udělal výjimku, dovolil polom z druhých i z prvních zón vyklidit a tím dal Šumavě šanci k přežití. Jeho odmítnutí ve mně utvrdilo dojem, že příležitost k přeměně rozsáhlé části území Šumavy na bezzásahové území, seslanou mu slepou prozřetelností prostřednictvím orkánu a v jeho stopách jdoucího kůrovce, z rukou nepustí.

Na Šumavě se tak rozběhl naplno gigantický experiment, který podle mého názoru ve střední Evropě nemá obdoby. Ministerstvo s tehdejší správou parku najednou nemuselo absolvovat složitá jednání s obcemi o změně zónace, kůrovcem sežraná území se stávala bezzásahovými z podstaty. Senát, veden obavou o osud Šumavy, svolal na 24. května roku 2007 senátní slyšení o kalamitě na Šumavě, kterému jsem byl přítomen a kde jsem měl čest vystoupit. Jedním z řečníků byl také tehdejší ministr životního prostředí Martin Bursík. Kromě toho, že prohlásil kůrovce za součást přírody, která by si snad také zasloužila ochranu, odpověděl na časté dotazy účastníků slyšení po tom, kdo je za onen šumavský experiment odpovědný. Řekl, že odpovědnost za vývoj na Šumavě přejímá on sám. Dobrá, ale po pravdě, kde je dnes ministr Bursík a kde je jeho odpovědnost?

Předpovědi o tom, že nutným následkem nezlikvidovaného polomového dříví je kůrovcová kalamita, se potvrdily a my jsme nyní smutnými svědky jejích důsledků.

Bylo možné tehdy postupovat jinak a Šumavu zachránit před kůrovcem? Jsem přesvědčen, že ano. Národní park Šumava zřídila svým rozhodnutím vláda a ta měla a má za jeho stav odpovědnost. Jihočeský kraj v roce 2007 vyzýval vládu usnesením svého zastupitelstva, aby rozhodla o tom, jaký je veřejný zájem v ochraně přírody v Národním parku a upozornil vládu, že postupem Správy Národního parku dochází k porušování zákona o ochraně přírody a nařízení vlády, jímž byl park zřízen. Žádali jsme tehdejšího premiéra Topolánka, aby z problému Šumavy učinil bod na programu jednání vlády, aby se k němu mohli vyjádřit i ministři z jiných resortů. Zdálo se, že už jsme blízko cíli, zejména když premiér Topolánek při návštěvě Plzeňského kraje v Klatovech slíbil jmenovat Jana Stráského vládním zmocněncem pro Šumavu. Jeho slib a naše naděje však měly krátké trvání, o jmenování se už nikdy nemluvilo a na můj dotaz, kdy k němu konečně dojde, jsem dostal úřední odpověď, ve které mi pan premiér sděloval, že situace na Šumavě je plně pod kontrolou a že není důvod ani k obavám, ani ke jmenování vládního zmocněnce.

Je tedy možné říci, že současná Šumava je obětí doby, ve které slabost mlčící většiny a síla aktivistické menšiny nechává hory usychat. Jedinou nadějí, která se v poslední době objevila, je jmenování Jana Stráského ředitelem Správy Národního parku Šumava. Jménem občanského sdružení Zachraňme Šumavu jasně prohlašuji, že má naši plnou podporu.

RNDr. Jan Zahradník – matematik, VŠ pedagog, bývalý hejtman Jihočeského kraje.

Úvod

Národní park Šumava vznikl v roce 1991 na části území CHKO Šumava a části své hranice navazoval na NP Bavorský les. Již v té době se rýsovaly jisté problémy s bezzásahovostí zejména při likvidaci polomů (atraktivního dříví pro kůrovce) a asanaci napadeného dříví na bavorské straně Šumavy a na Modravsku v souvislosti s polomy v hraničním pásmu „za dráty“ a následné asanaci napadeného dříví. Predikce byla jasná – tato část území podlehně náporu lýkožrouta smrkového, protože u podkorního hmyzu, speciálně u lýkožrouta smrkového, tomu jinak být nemůže. To věděl prakticky každý lesník. Naopak jinak vzdělaní lidé ve vedení napřed CHKO, posléze v NP či lesníci nebo akademičtí pracovníci tomuto okruhu blízcí, úzce spojení s ochranou přírody toto popírali pod heslem „příroda vše vyřeší“, „kůrovec je lékařem lesa“, „kůrovec nastartuje přírodní procesy a ponechá původní smrky“ apod. Po dvaceti letech od zřízení parku, můžeme bilancovat. Dle mého názoru se ukázalo, že lesníci měli pravdu. A za svými názory stojí. Ta „druhá strana“, nevím, jak lépe ji nazvat, své názory měnila. Odstoupila od svých prohlášení a dnes stojí na tvrzení, že příroda je všemožná, všeurčující, že si se vším poradí a že i totální rozpad a odumření porostů je přírodní proces, který je v národním parku přirozený. S posledním by se dalo i teoreticky souhlasit, byl-li to počáteční cíl. Tak tomu ale nebylo. To lze dokumentovat. A proč? K tomu by se měli vyjádřit zastánci bezzásahovosti a dokladovat celý proces změn názorů na dopady gradace lýkožrouta smrkového na lesní ekosystémy, tvořené převážně smrkem. K tomu zatím ovšem nedošlo.

Pro pochopení významu a důsledků působení lýkožrouta smrkového (*Ips typographus* L.) v národním parku je nutné uvést několik základních informací, které nemusí být laikům, včetně některých vědců, známy. Lýkožrout smrkový je typickým sekundárním škůdcem, který primárně napadá čerstvě odumřelé stromy (smrky) a dále také fyziologicky oslabené stromy (např. suchem). V případě, že nemá již vhodný materiál pro další množení, pak napadá i zdánlivě nebo zcela zdravé stromy. V průběhu přeměny původních lesů na hospodářské, kdy došlo ke změnám v druhové skladbě a ve zjednodušeném pojetí i k zásadním změnám v prostorové i věkové skladbě porostů, škody lýkožroutem smrkovým akcelerovaly. To lze dokumentovat např. na šetření Komárka (1925), který na základě šetření v mniškových porostech nezjistil přítomnost lýkožrouta smrkového v České kotlině. Byl nalezen pouze v hraničních horách, dále na Třeboňsku a na Českomoravské vrchovině. Nejprekvapivější byla jeho absence v Brdech. Nepřímo tak vyslovil domněnku, že tento škůdce se vyskytuje pouze v místech přirozeného areálu smrku, kde je schopen tuto dřevinu kolonizovat a vyvíjet se na ní. Tuto domněnku vyslovil i Schimitschek (1931) na obdobných šetřeních v Německu. Teprve na přelomu 40. a 50. let se kůrovec objevil i na nepůvodních stanovištích, kde proběhla velká gradace (Kudela 1980).

Z historického pohledu došlo k zásadním změnám druhové skladby lesů v prostoru Šumavy již koncem 18. století. V důsledku rozvoje zejména sklářského průmyslu mizel z porostů buk, následně pak i jedle a další vtroušené dřeviny, takže dominantní dřevinou se stal smrk. Významným faktorem, který změnil věkovou a prostorovou stavbu šumavských porostů byly dvě rozsáhlé disturbance způsobené větrem a následně pak i kůrovcem. První větrné polomy, o kterých se díky lesníkům dochovaly záznamy, postihly část šumavských lesů již v průběhu 18. století. Údaje o jejich rozsahu jsou však útržkovité a ne zcela přesné. Tak např. víme, že v roce 1710 bylo na vimperském panství několik tisíc stromů pokácených větrem; obdobné kalamity se v průběhu 18. století opakovaly, následovalo i přemnožení kůrovců. Větrné i kůrovcové kalamity následovaly i v 19. století. První větší byla na Vimpersku a Volarsku v letech 1834 – 1839, kdy padlo cca 40 tis. m³ a následně bylo kůrovcem napadeno dalších cca 300 tis. m³. Druhá, mnohem známější a rozsáhlejší, kterou velmi hezky literárně zpracoval K. Klostermann, proběhla v letech 1868 – 1870, a to od Vimperka až po Volary (Jelínek 1988). Údaje o rozsahu této kalamity značně kolísají, a to od 1,1 mil. m³ až po 7 mil. m³. Tyto rozdíly jsou způsobeny jednak v časovém vymezení, jednak i v prostorovém vymezení. Nejčastěji používaná hodnota je 4 mil. m³ (Vinš a kol. 1999). Silně postižena byla i oblast v okolí Modravy, kde začala současná kůrovcová gradace. Důsledky těchto událostí mohou být i jednou z příčin současného stavu.

Historie recentního přemnožení lýkožrouta smrkového

Počátky současného problému lze spatřit v letech 1983 a 1984. V Národním parku Bavorský les, který existoval již téměř 15 let, padlo větrem v r. 1983 cca 30 tis. m³ (87 ha) a v r. 1984 dalších cca 30 tis. m³ (86 ha). V této době bylo přijato rozhodnutí o vytvoření bezzásahového území (na rozloze cca 5,5 tis. ha), takže přibližně polovina těchto polomů nebyla zpracovávána. Kůrovec dostal zelenou a začal se množit. Ve stejných letech postihla větrná kalamita i naše území Šumavy, a to konkrétně na Modravě. Bylo zde evidováno několik tisíc m³ na několika hektarech. V té době se situace zdála být řešitelná. Protože se poškozené porosty nacházely v hraničním pásmu „za dráty“, došlo k jistým problémům při zpracovávání. V roce 1985 bylo zpracováno 2 385 m³, v následujícím roce byly práce zastaveny, v r. 1987 bylo zpracováno 613 m³, v r. 1988 již cca 15 tis. m³, a v r. 1989 dalších cca 14 tis. m³. Tato hmota již byla napadena kůrovcem. Tehdy zbývalo zpracovat poslední 4 tis. m³ a situace by byla na krátkou dobu vyřešena. Nebezpečí ale číhalo za hranicemi, kde se kůrovec neomezeně množil (Zahradník 1998).

V prosinci 1989 byla vyhlášena SPR Modravské slatě na rozloze zhruba 3 600 ha, která zahrnula i dvě rezervace, vyhlášené již v r. 1933, a to konkrétně Rokytskou a Mlýnářskou slat'. Na území této SPR se nacházely i výše zmíněné nezpracované kůrovcové stromy. V r. 1991 byl zřízen Národní park Šumava, což byl další výrazný mezník, který bude ještě dále rozebrán. Bezzásahovost v SPR byla až do roku 1993, v rámci NP byly kůrovcové těžby až do r. 1992 minimální a byly soustředěny do v té době bezproblémových oblastí, mimo centrum přemnožení lýkožrouta smrkového. Přitom právě v tomto „bezzásahovém“ období došlo v průběhu dvou let ke zdvojnásobení počtu napadených stromů, a to byl jen začátek (Vinš a kol. 1999; Zatloukal 1998).

V důsledku těchto rozhodnutí se kůrovec dále množil a šířil. V této době se výrazně projevilo i to, že v NP Bavorský les došlo k přemnožení kůrovce v důsledku vyhlášení bezzásahovosti a ten se šířil zejména na naše území, a to proto, že v NP Bavorský les již prakticky chyběly porosty, kde by se mohl dále vyvíjet a převažující směr větrů umožňoval šíření na naše území.

V r. 1995 došlo k prudkému nárůstu napadení smrkových porostů a také k nárůstu těžeb (obr. 1). Ke kulminaci těžby kůrovcového dříví došlo v následujícím roce a až do r. 2001 byly těžby značně vysoké, i když docházelo k jejich postupnému snižování. Postupně klesal i rozsah napadených a odumřelých porostů v bezzásahovém území. V letech 2002 a 2003 byl kůrovec již prakticky pod kontrolou, ale v této době také vrcholily tlaky různých NGO a aktivistů. Stejně jako v dřívějších letech byla nutnost a oprávněnost těžeb zpochybňována, byly zpochybňovány technologické postupy a bylo permanentně upozorňováno na následné škody, zejména vznik erozních rýh. To vedlo prakticky k zastavení těžeb i k personálním změnám. V následujících letech došlo opět k navýšení těžeb a zejména k nárůstu napadení porostů v bezzásahových územích. Až do r. 2008 vše vypadalo nadějně, alespoň podle zveřejňovaných údajů. Ale bylo tomu tak? Již v r. 2007 došlo k prudkému nárůstu objemu napadených stromů v bezzásahovém území, prakticky s minimálními těžbami v porostech, kde to bylo umožněno. Již v následujícím roce 2008 dosáhl objem napadených stromů v bezzásahovém území rekordní výše a také těžba v zásahových územích dosáhla s výjimkou „rekordního“ roku 1996 nejvyšší historické úrovně. To byl počátek zvratu. Následující roky 2009 a 2010 se vymykají rozumnému komentáři. V roce 2009 bylo v bezzásahovém území napadeno tolik stromů, kolik jich nebylo napadeno od doby vyhlášení národního parku a rovněž objem vytěženého dříví v zásahových územích se o více než jednu třetinu zvýšil vůči nejkritičtějšímu (a stále kritizovanému) roku 1996. Rok 2010 znamenal další nárůst kůrovcového dříví, i když jen mírný, a to v zásahovém i bezzásahovém území.

Při porovnání r. 2010 a 2011 zjistíme řadu zajímavých momentů. Na úvod je dobré vzít v potaz, že r. 2010 proběhl v NP Šumava pod vedením ředitele Krejčího v naprostém klidu, NGO nijak zásadně nevystupovaly, media si dění v parku prakticky nevšímalá. Rok 2011 pod vedením ředitele Stráského byl pravým opakem. Aktivisté se poutali ke stromům, pořádali protesty a demonstrace, nebylo prakticky dne, aby v médiích nebyly zprávy ve smyslu hlásající apokalypsu v šumavských lesích způsobenou neodpovědnými lesníky s motorovými pilami. Co se dělo ve skutečnosti tak odlišného? V r. 2010 bylo evidováno 488 tis. m³ nově napadených smrků v bezzásahovém území a v zásahovém území bylo vytěženo dalších 347 tis. m³ napadených kůrovcových stromů. Při těžbě bylo použito přibližně 100 harvesterů. Těžba na základě 115 výjimek proběhla i v bezzásahovém území, kde bylo vytěženo zhruba 7,5 tis. m³ kůrovcových stromů. V obraně bylo dále použito cca 4 tis. otrávených lapáků (trojnožek), desetitisíce feromonových lapačů. Ošetřeno insekticidy bylo přibližně 100 m³ kůrovcového dříví. V roce 2011 bylo evidováno cca 350 tis. m³ nově napadených smrků v bezzásahovém území a v zásahovém území bylo vytěženo dalších téměř 250 tis. m³ napadených kůrovcových stromů. Toto jsou údaje ke konci roku, takže nejsou konečné, ale zřejmě budou srovnatelné

s minulými dvěma lety, kdy gradace kulminovala. Výraznější pokles lze očekávat při důsledném dodržování obranných opatření až v horizontu 3 – 5 let. Při těžbě bylo použito zatím asi 15 harvestorů. Těžba na základě 20 výjimek proběhla i v bezzásahovém území, kde bylo vytěženo zhruba 1,4 tis. m³ kůrovcových stromů. I zde lze předpokládat nárůst, i když zřejmě nedojde k nárůstu na loňskou úroveň. V obraně bylo použito 5,6 tis. otrávených lapáků (trojnožek) a 6 tis. feromonových lapačů. K chemické asanaci napadeného dříví se nepřistoupilo. Jaké jsou tedy rozdíly, co z výše uvedeného vyplývá? Na to snad ať si každý odpoví sám. Z mého pohledu je základní problém v tom, že pan ředitel Stráský na základě doporučení expertů zahájil naprosto otevřenou politiku postupu proti kůrovci. Mělo být od začátku jasné kde a jak zasahovat proti kůrovci a kde se nechají porosty samovolnému vývoji. Opozicí bylo i bez důkladné znalosti tohoto materiálu argumentováno, že dojde k zásadnímu snížení rozsahu bezzásahového území. Tak tomu ale nebylo. Byla pouze stanovena pevná pravidla, v souladu s legislativou (i když za absence plánu péče) a odloženo rozšiřování bezzásahových zón do doby dokončení nové zony, zákona a plánu péče.

Legislativní, politické a mediální příčiny přemnožení lýkožrouta smrkového
Příčiny přemnožení lze však nalézt také v legislativě, v přístupu médií a politiků, přičemž tyto oblasti jsou navzájem úzce propojeny.

Národní park Šumava byl založen nařízením vlády č. 163/1991 Sb., kterým se zřizuje Národní park Šumava a stanoví podmínky jeho ochrany. Podle § 2 tohoto nařízení vlády je posláním národního parku uchování a zlepšení jeho přírodního prostředí, zejména ochrana či obnova samořídících funkcí přírodních systémů, přísná ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, zachování typického vzhledu krajiny, naplňování vědeckých a výchovných cílů, jakož i využití území národních parků k turistice a rekreaci nezhoršující přírodní prostředí. Dále musí být hospodářské a jiné využití národního parku podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů. Obdobně to pak bylo definováno i v § 15, odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. V odst. 3 se pak uvádí, že má být národní park a bližší ochranné podmínky zřízeny zákonem, což se doposud nestalo. Je tomu však skutečně tak? Současná medializace situace v NP Šumava tomu neodpovídá. A právě nedodržování těchto základních ustanovení jsou jednou z příčin současného stavu.

Z pohledu legislativy je nutno konstatovat, že ani v jednom z relevantních právních předpisů (zákon č. 114/1992 Sb. a nařízení vlády č. 163/1991 Sb.) není a priori zmínka o bezzásahovosti v I. zónách, resp. dalších územích. Nejvýznamnější ustanovení, která jsou aktivisty zneužívána jako povinnost pro udělování výjimek (a bez nich je park obviňován z nelegální činnosti) jsou uvedena v § 16 (základní ochranné podmínky národních parků) a § 50 (základní podmínky ochrany zvláště chráněných druhů) a v § 66 (omezení a zákaz činnosti) uvedeného zákona. Dle mého názoru však při uplatnění navržených obranných opatření a postupů k porušení ustanovení těchto paragrafů nedochází. Ze zásahů byly vyloučeny všechny lokality a postupy, které by mohly být v rozporu se základními ochrannými podmínkami národního parku (§ 16), druhovou ochranou (§ 50) a mohly poškozovat

NATURU 2000. Intenzita zásahu byla dána do souladu s ohledem na stanoviště, podmínky a zonaci, tj. v I. zónách ne harvestory, ale ve II. zónách s masivním kůrovcovým napadením harvestory mohou být použity, protože technologie není nepřiměřeně intenzivní v poměru k potřebné těžební kapacitě (obdobný výklad používalo Ministerstvo životního prostředí i v minulosti a nebylo nikdy napadeno). Právě tento výklad a jeho naplňování stojí za současnou neuspokojivou situaci v NP Šumava. Kdyby se postupovalo v souladu s ustanoveními týkajícími se ochrany lesa v zákoně o lesích od počátku, nemusela Šumava vypadat tak jak vypadá. Naopak zcela jednoznačně není dodržováno ustanovení § 16 zmíněného zákona, kde se mj. zakazuje měnit stávající vodní režim pozemků. V důsledku rozsáhlých odumřelých porostů ke změně vodního režimu došlo a zákon je tedy porušován.

Dalším problémem, který vede ke stálému zhoršování stavu je, že nebyl akceptován nový přístup ochrany porostů proti l. smrkovému. Základem tohoto návrhu na utlumení kůrovcové kalamity je diferencovaný přístup, který respektuje míru napadení a ohrožení porostů, stanovištní podmínky, zařazení do stávající zóny apod. Upravený rozsah a stanovený způsob zásahu není činností v rozporu se základními ochrannými podmínkami, tj. nejedná se o negativní zásah. Příslušné orgány ochrany přírody mohou, resp. musí v případě, že s místem, způsobem nebo intenzitou nebudou souhlasit, tuto činnost omezit nebo zakázat (§ 66), avšak s řádným odůvodněním, co bylo porušeno. Zde je nutná aktivita na straně orgánů státní správy (včetně věcné i legislativní odpovědnosti a práva se proti tomu bránit, tedy postupy běžně používané ve správním řízení). Doposud byly používány obecně formulované zákazy, které nebyly ničím řádně odůvodněny a měly spíše charakter obstrukcí, alibismu, resp. neochoty přijmout za něco odpovědnost.

Jako podpůrné informace pro výše uvedené je nutno uvést následující, a to že MŽP oficiálně ve Věstníku č. 4 (duben 2011) vyložilo význam § 22 odst. 1 (lesy národních parků) zákona č. 114/1992 Sb. tak, že se nejedná o samostatné správní rozhodnutí na základě žádosti vlastníka lesa nebo z moci úřední, ale výhradně o závazné stanovisko vydávané podle ustanovení § 149 zákona č. 500/2004 Sb. správní řád, v platném znění, jako podklad pro orgán státní správy lesů, který vede s vlastníkem lesa řízení podle ustanovení § 32 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), v platném znění (uložení opatření v ochraně lesa). Z tohoto důvodu se domnívám, že není nutné žádat v případě asanační těžby o žádnou výjimku.

Přesto bylo o první výjimku v r. 2011 požádáno s dostatečným předstihem před začátkem rojení l. smrkového, aby bylo možné účinně asanovat napadené stromy a zamezit tak dalšímu šíření kůrovce ve vybraných oblastech. Tato žádost o výjimku na zásahy proti kůrovcům Správy NP a CHKO Šumava, která měla být jedním z východisek pro realizaci navržených opatření, byla MŽP postoupena v souladu s ustanovením § 12 zákona č. 500/2004 Sb., Správě NP a CHKO Šumava k pokračování řízení s tím, že se obsahově jedná o žádost o výjimku ze základních ochranných podmínek národního parku (§ 16) a zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin (§ 50). Výjimka byla vydána, ale pozdě, takže počátek rojení byl propásnut a tím se snížila efektivita zásahu. Pro oddálení udělení výjimky byly

využity všechny zákonné možnosti, např. – lhůty pro vyřízení, které počínají od doručení Správou NP a CHKO Šumava na MŽP, tj. 60, resp. 90 dnů. Dále orgány státní správy ochrany přírody NP Šumava podle předpokladu vyzvaly výkonné orgány parku ke konkretizaci – místní, druhovou, kvantitativní (ve smyslu intenzity zásahu) atd. Lhůta pro rozhodnutí se tedy prodlužovala a nebylo možné konat včas. Tento přístup se rovná spíše obstrukcím a jeho cílem je právě oddalování rozhodnutí, což se děje. Přitom i z věcného hlediska není možné předem některé věci konkretizovat. Zde spočívá úloha příslušných orgánů (jak bylo uvedeno i výše) v případě porušení zákona zasáhnout. V právním státě předpokládám využití principu presumpce neviny (v mírné nadsázce) i v tomto případě – nechť někdo prokáže, že byl zákon porušen a ne, že bude nutné dokazovat, že nebude porušen (to snad ani nelze). Toto nabývá na významu zejména při uplatňování již zmiňovaných §§ 16, 50 a 66, které jsou velmi obecné a prokazování jejich porušení je obtížné, avšak obtížnější je prokázat, že porušení nejsou.

Velmi často se hovoří o tom, že kůrovec a Šumava je odborný problém. To by platilo, pokud by se rozhodovalo na bázi lesnických znalostí. Ovšem v první řadě jde o politický problém, a to je jednou z dalších příčin přemnožení kůrovce v NP Šumava. To na politické úrovni bylo rozhodnuto, že se proti kůrovci nebude zasahovat, to na politické úrovni se rozhodlo, do které kategorie dle pravidel IUCN bude park zařazen, to na politické úrovni se rozhoduje o tom, že se v lese bude ponechávat značné množství dřeva, nastojato odumřelých, pokácených a odkorněných stromů. To vše s odvoláváním na přání společnosti, které se však nikdo neptal. A z jejich daní je pak park dotován, přičemž významní i méně významní politici se ke kůrovcové situaci více či méně zasvěceně vyjadřují a jak se domnívají, sbírají na veřejnosti politický kapitál pro budoucnost, dění se projednává v parlamentu i v senátu, ale vše bohužel dosud marné. Ovšem i zde se blýská na lepší časy. Našlo se několik odpovědných politiků, kterým na řešení skutečně záleží. A je nejvyšší čas, aby se řešení našlo. Ekologistické lobby je zřejmě zatím silnější než vůle některých politiků věci změnit, a to i proto, že za nimi stojí jiní politici, kteří nic řešit nechtějí. MŽP za celou dobu existence parku nestanovilo jednoznačnou koncepci. Ta podléhala změnám podle toho, kdo zrovna toto ministerstvo vedl. Dlouho nebyl zpracován zákon o Národním parku Šumava, i když to zákon č. 114/1992 Sb. požaduje, protože převládaly partikulární zájmy jednotlivých lobbistických skupin, často ovládaných ekologistickými organizacemi a aktivisty navázanými na současné i minulé politiky. I když nyní byl tento zákon zpracován, je otázkou kdy a v jaké podobě bude přijat a zda skutečně naplní očekávání, které v něj řada občanů vkládá. V současné době není platný ani plán péče, jehož platnost vypršela k 31.12.2010, který je přitom jedním ze základních předpisů, určující péči o ekosystémy v parku. Přitom je zcela přehlížena zákonem stanovená součinnost krajů a obcí. A to vše za silné podpory médií.

Média informují veřejnost více méně jednostranně. To je možné zjistit např. i z monitoringu tisku na webových stránkách na adrese www.silvarium.cz. Teprve v poslední době se daří v některých médiích publikovat i názory z druhé strany barikády. Nepoužívám tento termín rád, ale je zcela výstižný. V současné době dění kolem Šumavy skutečně připomíná válku, i když obě strany shodně tvrdí, že cílem je záchrana Šumavy. Každý ji ovšem vidí někde jinde.

Nyní několik příkladů neobjektivního informování veřejnosti. Aktivisté dostávají permanentní prostor v tisku, rozhlasu a televizi. Jejich zprávy jsou zpravidla krátké, ale adresné, poukazují na porušování legislativy, nekalé praktiky různých pracovníků národního parku apod. I když se v naprosté většině případů ukáže, že to není pravda, již se to v médiích neopraví, nemá to „punc“ senzace. A veřejnost tomu věří, je matena a manipulována. Přitom je to oficiální strategie těchto organizací, která se objevila i v zápisu z jejich koordinační schůzky (tento zápis unikl na veřejnost). Není možné se pak divit výroků: „Je třeba si urychleně stěžovat, ale zatím není na co.“ Nebo „zákon, to není argument, to jen skupina lidí si prosadí své zákony“. Jsme anebo nejsme v právním státě? Je možné si vybírat opět pouze ty věci z legislativy, které vyhovují mé ideologii? Bohužel takto se někteří aktivisté chovají.

Velký prostor je dáván i vědcům, kteří píší různé výzvy, podepisují petice a proklamace, případně sdělují veřejnosti své vědecké názory, jak má fungovat národní park, nejlépe s odvoláním na různé zahraniční příklady. To vše ovšem často bez ohledu na naši legislativu. Přitom je veřejnost „obelhávána“ i pouhým pojmem „vědec“. Jsou to sice velmi často vědci s přírodovědeckým vzděláním, ale specializovaní na různé obory, mající často velmi daleko k problematice lesních ekosystémů – např. taxonomové botanici a zoologové, fyziologové, ale často také vědci ze zcela odlišných oborů – sociologové, lékaři, muzejníci apod. Nepochybují o jejich znalostech a intelektu, toho jsem dalek, navíc řadu z nich osobně znám a velmi si jich vážím, ale neexistují i vědci – lesníci? A ti jsou zcela ignorováni. A jejich názory se ve veřejných médiích objevují pouze zcela sporadicky (i když poslední dobou přece jen častěji).

Zcela konkrétním případem je medializace kolem Rady parku, o jejímž minulém i současném složení se hodně diskutovalo a stále diskutuje a musím se o ní zmínit i zde.

Ze zákona č. 114/1992 Sb. vyplývá, že existuje pouze jedna „Rada“ národního parku, a ne vědecká a regionální sekce. Ze zákona jsou starostové obcí v NP povinnými členy Rady. Tak, jak je to mediálně prezentováno, je to zcela v rozporu se zákonem. Neměla by se nad tím média zamyslet? Je možné veřejnost mylně informovat? Dále, nikdo vědce z bývalé Rady neodvolal, oni sami podali rezignaci, nechťeli být dále v Radě a hájit své názory. Osobně to považuji za zbabělost, ale prezentovat to tak, že museli odejít je nehorázná lež. Vytvořená stínová Rada, jejíž složení ani není zcela veřejnosti známo (stejně jako její poslání), vystupuje v médiích jako arbitr a nenavrhuje budoucnost a reálná řešení, ale pouze kritizuje. A média to podporují.

Podle § 20 zákona č. 114/1992 Sb. nebo § 3, odst. 2 nařízení vlády č. 163/1991 Sb., je zřejmé, že Rada je pouze iniciativním a konzultačním orgánem, tedy poradním orgánem, v médiích je však prezentována jako orgán rozhodující, zcela degradující statutárního zástupce. Vědci jsou ve stávající Radě zastoupeni, ale pouze ti, kteří jsou ochotni říkat své názory a hájit je. Řada vědců, zejména z minulé Rady to však odmítla. Prosazovat své názory je někdy složité, ale nutné. Také se často uvádí, že o všem by měli rozhodovat vědci a ne starostové. Proč pak ale jsou právě starostové v zákoně uvedeni jako povinní členové Rady?

Svébytným prvkem v této kauze je rovněž ustanovení stínové vědecké rady. Ta vznikla zejména z členů bývalé Rady parku, kteří v ní nadále odmítli pracovat. Nikdo je však nejmenoval. Oni se jmenovali sami, což má vliv na regulérnost jejich konání. Bohužel nejen veřejností, ale i Ministerstvem životního prostředí je této stínové radě dáván velký prostor. Např. při projednávání zákona o národním parku s ní bylo pravidelně jednáno (jmenovaná Rada parku nebyla přitom vůbec oslovena), aby nakonec stejně vše zablokovala. A o to jde. Obstrukce, ne řešení. Diktát malé skupinky lidí, která vše ví a zná lépe.

Samostatnou kauzou je program „Nedej se“ vysílaný veřejnoprávní televizí ČT2. Již dvakrát jsem si stěžoval generálnímu řediteli České televize za totální neobjektivitu, kdy nedostal příležitost vyjádřit svůj názor lesník, a pokud ano, tak byla vytržena pouze jedna věta z kontextu půlhodinového rozhovoru. V prvním případě jsem nedostal žádnou odpověď a nebyla žádná reakce. V druhém případě jsem obdržel odpověď, kde mi bylo „dokázáno“, že se ve všem mýlím, byl se mnou natočen zhruba hodinový rozhovor a po půl roce z něj byla odvysílána pouze jediná věta. Tomu říkám objektivita!

Bohužel veřejnost odborné, natož vědecké publikace nečte. A nečtou je ani aktivisté a leckteří vědci; ti se zajímají po této stránce o svoji vlastní odbornost, což je při informační explozi vcelku pochopitelné.

Důsledky přemnožení

Dopady současného stavu jsou jak do lesních ekosystémů, tak do socioekonomické oblasti.

V rámci dopadů na lesní ekosystémy se stále vede řada diskuzí, bohužel v mnoha případech se nevychází z exaktních výsledků výzkumu či zkušeností z jiných oblastí, ale z ideologie a přání. To, že již v minulosti došlo k rozsáhlým změnám ve složení porostů i jejich genetické výbavě je neoddiskutovatelné. Že současné dění má dlouhodobé dopady do funkce lesních ekosystémů je rovněž neoddiskutovatelné. Diskutovat se může spíše o rozsahu a trvání. Zatímco lesníci upozorňují na dlouhodobost tohoto procesu (až ve stovkách let) z důvodů změny mikroklimatických podmínek a půdních procesů, pak přírodovědci tvrdí, že obnova ekosystémů již nastala a bude probíhat velmi rychle. V potaz není bráno nebezpečí intraskaletové eroze, změny vodního režimu, které mohou ovlivnit i řadu cenných lokalit, zejména rašelinišť. Tuto problematiku bych nechal stranou a povolanejším. Rád bych se věnoval dvěma jiným okruhům – ochraně přírodních procesů a ochraně biodiverzity.

Ochrana přírodních procesů bývá v případě NP Šumava zcela jednoznačně preferována. Vychází se přitom z toho, že je nutné ochránit původní porosty, které se na Šumavě dochovaly. S trochou nadsázky jsou však na Šumavě původní pouze rašeliniště a malé fragmenty porostů. První větší změny se odehrály již koncem 18. století a eskalovaly na přelomu 60. a 70. let 19. století. Tyto změny spočívaly v prvé řadě ve změně dřevinné skladby (zejména vymizení buku a jedle) a dále pak ve změně „původnosti“ smrků. Ještě při založení parku převládala teorie, že „kůrovec je lékař lesa, který odstraní nepůvodní smrk“. To se však nestalo a l. smrkový napadal nejen původní smrky na okrajích rašelinišť, desetileté smrčky, ale

i borovici blatku. Zde je evidentní, že nejde o přirozenost jedince, ale ekosystému, a ta zde nebyla. Proč byl na Šumavě založen národní park? Byly zde porosty, které díky „železné oponě“ vypadaly jako méně hospodářské a přírodě blízké. Současně tvořily malebnou krajinu. A to mělo být předmětem ochrany. Jinak mohl být národní park vyhlášen kdekoli, protože přírodní procesy mohou probíhat všude, je to jen otázka startovní linie a času. Proč zničit to kvalitní? A pokud to byl cíl, mělo to být definováno, což se nestalo!

Ochrana biodiverzity druhů je dalším stěžejním okruhem. Zaměřím se pouze na oblast hmyzu, resp. brouků, vyvíjejících se ve dřevinách. V současné době je dominantní dřevinou národního parku smrk. I když jde v naprosté většině o nepůvodní ekotypy, vyskytuje se na lokalitách, kde se opět v naprosté většině vyskytoval, i když v různém procentickém zastoupení (6. – 8. lesní vegetační stupeň). Reliktní druhy vyvíjející se v těchto podmínkách se zde buď musejí vyskytovat po celou dobu, i když třeba v nepatrném množství, a za jistých podmínek mohou zvýšit svou densitu nebo areál, anebo vymřely, a pak se nemají do těchto porostů odkud rozšířit. A při odumření rozsáhlých komplexů smrčín, budou zde tyto druhy nalézat vhodné podmínky pro své přežití? Jednotlivé druhy mají své specifické nároky a ne pro všechny druhy jsou suché smrky bez kůry vhodným živným médiem. I zde je nutné přistupovat diferencovaně.

Neméně významné jsou dopady do sociálněekonomické oblasti, na který samospráva obcí stále silněji poukazuje. Když byl park zřizován, bylo obcím slibováno, jak na jeho založení budou všichni profitovat. Opak je však pravdou. Prakticky neexistuje možnost modernizace a rozvoje obcí. Podle §§ 71 a 77 zákona č. 114/1992. Sb. je však účast obcí nezastupitelná, podle § 77 pak i účast krajů. Přesto však nemohou rozhodovat ani o vlastním majetku. To vede některé obce k požadavku na vystoupení z národního parku (Kašperské hory, Volary). Zde pověstný pohár přetekl po orkánu Kyrill, kdy byl praktikován z odpovědných míst zcela rozdílný přístup v dotacích na odstraňování následků této živelné pohromy, příp. i dalších možností v rámci zadávání zakázek, výkupních cen, apod.

Problémy jsou i v oblasti turistického ruchu. Byly sice zpřístupněny nové turistické trasy, včetně cyklostezek, avšak vážne rozvoj infrastruktury. Zřizování nových ubytovacích kapacit je prakticky nemožné (složitá je i renovace stávajících), je prakticky zablokováno rozšiřování parkovišť, úpravy sjezdovek nebo výstavba nových. Přitom na druhé straně hranice se to s rozumem a citem děje. V čem bude poškozeno životní prostředí, jestliže se s ohledem na právní předpisy (z pohledu bezpečnosti) rozšíří pás kolem lanovky o půl metru na každé straně? Pak se nedivme, že naši turisté jezdí raději do Německa a místní přicházejí o zisky a o práci. Přitom posláním národních parků je i rekreace.

Nemalou měrou se v poslední době negativně projevují účinky blokády při těžbě kůrovcových stromů (upozorňují, že zcela legální těžby). Dřevorubec přijede do lesa, kácet nemůže, nevydělá si, ale náklady musí platit, musí živit rodinu a aktivisté provádějící blokádu za to berou peníze. Policie se sice snaží aktivisty za použití donucovacích prostředků vyvést, ale aktivisté podávají žaloby na dřevorubce a další pracovníky ze správy parku či policie. Kdo ale porušuje zákon, kdo vstupuje na pracoviště, kam se nesmí? Napětí roste a došlo již i k úrazu dřevorub-

ce. Vesměs jde o místní lidi. Postupně ztrácejí perspektivu uspokojivého života, a to může vést i k vysídlování Šumavy. O to nám jde? Možná někomu ano.

Závěry

Pro stabilizaci situace v Národním parku Šumava je třeba přijmout následující opatření a postupy, které zde nejsou uvedeny podle stupně důležitosti. Jednotlivě se doplňují a krátkodobě se i mohou suplovat. Konkrétně jde o následující:

- Přijetí zákona o NP Šumava, který stanoví koncepci parku bez ohledu na politické tlaky.
- Zpracování a schválení plánu péče, kde bude stanoven jasný a srozumitelný management.
- Objektivní přístup médií, aby veřejnost byla řádně informována a mohla vyjádřit svůj názor.
- Seriózní přístup vědeckých pracovníků a ekologických organizací, s cílem „řešení“ a ne „obstrukcí“.
- Respektování pluralitních odborných názorů a ekonomických východisek.
- Respektování úlohy obcí a krajů a práv vlastníků.
- Za zcela rozhodující v současné době však považují dodržování platné legislativy, což je do jisté míry shrnutím výše uvedených bodů.

Doc. Ing. Petr Zahradník, CSc. – ředitel Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i., Strnady.

Literatura

Jelínek J. 1988: Větrná a kůrovcová kalamita na Šumavě z let 1868 až 1878. Brandýs nad Labem: Lesprojekt, 38 pp.

Komárek J. 1925: Studie o kůrovci smrkovém (*Ips typographus*). Lesnická práce 4: 101-108.

Kudela M. 1980: Vliv kalamit na stav lesů minulosti. Památky a příroda 5: 228-233.

Schimitschek E. 1931: Der Achtzige Lärchenborkenkäfer *Ips cembrae* Heer. Zur Kenntnis Biologie und Ekologie seines Lebensvereines. Zeitschrift für Angewandte Entomologie 17: 253-344.

Vinš B. (ed.) 1999: Ochrana přírody a péče o les v Národním parku Šumava. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 56 pp.

Zahradník P. 1998: Poznatky z řešení kůrovcové kalamity v Národním parku Šumava. Pp. 141-150. In: Varínský J. (ed.): Aktuálně problémy v ochraně lesa '98. Banská Štiavnica: Lesnícky výskumný ústav, 152 pp.

Zatloukal V. 1998: Historické a současné příčiny kůrovcové kalamity v Národním parku Šumava. Silva Gabreta 2: 329-359.

Vážený pane ministře,

podle veřejně dostupných informací došlo ke konci rok 2011 ke zpomalení příprav zákona o Národním parku Šumava (dále jen NPŠ). Tím bylo zdrženo i předání, projednání a přijetí tohoto dokumentu v českém parlamentu. Podmínky pro racionální dohodu se však v posledních měsících uplynulého roku zlepšily. Po zveřejnění většího počtu nových publikací a po výroční bilanci aktivit nové Správy NPŠ jsou totiž již k dispozici číselná data objektivně svědčící o vývoji kůrovcové kalamity, která svým plošným rozsahem a mezinárodním významem nemá jinde v Evropě obdobu. Na podkladě znalosti faktického stavu a s ohledem na dlouhodobé poznatky v našich oborech považujeme proto za nezbytné zaujmout odborné stanovisko k různorodým teoriím a politickým aktivitám, které mohou být příčinou zdržování příprav zákona o NPŠ.

Šumava je ve své přírodní podstatě lesnatá krajina, jejíž ochranný režim byl obecně a celkem výstižně popsán při vzniku národních parků na bavorské i české straně tohoto pohoří. Podle reálného pojetí autorů nařízení vlády č.163 z roku 1991 měl NPŠ k prospěchu společnosti udržovat stávající přírodní hodnoty a postupně zvyšovat diverzitu i na ploše rozsáhlých stejnověkých smrkových monokultur, jejichž evidentní slabostí byla malá odolnost k vichřicím a neschopnost bránit se fytofágům. K tomuto cíli směřoval téměř desetiletý management NPŠ ředitele I. Zlábků v letech 1994–2002, ale v následujících letech došlo k neuvážené změně této koncepce a k aplikaci ideje bezzásahovosti, která ponechala plošně převažující kulturní lesy i po jejich narušení vichřicemi napospas kalamitně se rozmnožujícím lýkožroutům.

Objektivní letecké a satelitní snímkování i plošná, dlouho před veřejností zatajovaná lesnická inventarizace, ukazují topografický střed Šumavy jako prostor bez vzrostlého zeleného lesa, který je na všech stranách obklopen prosychajícími porosty. Tzv. „zelená střecha Evropy“ se tak paradoxně stala největším bezlesím na původně lesní půdě. S miliony vzrostlých stromů zanikla patrovitá struktura a biodiverzita ekosystémů v nadzemním i půdním prostoru a byly narušeny klimatické, hydrologické, půdoochranné a ekologické funkce, o kterých věrohodně vypovídají fyzickogeografické a biologické obory. Směrem od hřebenu do nižších poloh se mění krajinný ráz celé Šumavy a nepříznivě jsou ovlivněny všechny návažné sociokulturní procesy v tomto pohoří.

Vědomí si této situace, jsme se jako „nezavislí“ odborníci z českých vysokých škol a vědeckých ústavů v minulých měsících setkávali na osobních konzultacích, veřejných konferencích nebo v souvislosti s připravovanými publikacemi. Jsou mezi námi specialisté z různých oborů, které souvisejí s výzkumem, řízením a ochranou lesnaté krajiny, konkrétně ekologové, genetici, klimatologové, hydrologové i odborníci v typologii, pěstování, hospodářské úpravě a ekonomii lesa. Dlouhodobě se navzájem známe z různých vědeckých projektů či aktivit a nejsme

tedy účelově spojení pouze v této jediné kauze. Právě tato široká odborná zkušenost nás však dovedla k rozhodnutí zřetelně oponovat názorovému proudu, který zastává tak zvaná „stínová vědecká rada“ NPS.

Dovolujeme si připomenout tvůrcům chystaného zákona o NPS několik podstatných a opakujících se závěrů z našich setkání. Vítáme, že MŽP a nová Správa tohoto národního parku se pod vedením ředitele Stráského důsledně vrací k autentickým cílům ochrany přírody na narušené Šumavě. Shrnujeme své kritické názory a dlouhodobé zkušenosti do několika zásadních odstavců:

(1) Šumava je civilizačně ozvláštněné pohoří, v němž se propojují prvky přírodní a sociokulturní. Její geografická svěbytnost se utvářela v sousedství majestátních Alp a přetrvává i po dlouhodobém geopolitickém rozdělení mezi tři suverénní státy. Pro šířící se květeny i faunu, stejně jako pro migrující lidi, byla Šumava přechodem mezi Českou kotlinou a Podunajím, pro usazené populace spíše hraničním valem. Výsledkem těchto kontrastních funkcí je směs přírodních a kulturních skutečností, které našly patřičné ocenění až při vzniku národních parků na české a bavorské straně (1970, potažmo 1991) a při zařazení české Šumavy do světové sítě biosférických rezervací UNESCO (1990). Během dvaceti let trvání NPS žel nebylo dosaženo důsledné shody v přeshraniční kooperaci a zonaci při ochraně šumavských krajinných, ekosystémových a sociokulturních objektů. K dispozici jsou početné, vysoce specializované vědecké informace o vybraných minerálech, jednotlivých druzích organismů či typech ekosystémů (lesy, jezera, rašeliniště), ale chybí integrující geobiologická zobecnění v krajinném měřítku. Podobně i v oborech humanitních jsou lépe sledovány jednotlivé stránky hmotné kultury (zejména ekonomické), ale chybí jejich vzájemná integrace se sociálními potřebami a duchovními tradicemi. Cesta k udržitelné koexistenci přírodních a kulturních zájmů ve velkoplošných chráněných územích bývá dlouhá, ale na české straně Šumavy je neúnosně prodlužována sporem o optimální zonaci NPS. Chystaný nový zákon považujeme za urgentní odbornou i politickou prioritu.

(2) Šumava již několik set let není panenskou krajinou, kde přežívají jen původní populace, společenstva a ekosystémy. V NPS jsou jen fragmenty původní přírody, jmenovitě na skalnatých vrcholech, neodvodněných rašeliništích, dně ledovcových jezer, stěnách ledovcových karů nebo v ostře zaříznutých údolích. Celé pohoří je podstatně ovlivněno lidskou rukou. Šumava není „divočinou“ srovnatelnou s vrcholy nebo zapadlými údolími sousedních Alp, ani s nedostupnými oblastmi za polární hranicí nebo v exotických tropech. Vedle lidského využívání terestrických i vodních rostlin a fauny byla Šumava plošně zasažena také znečištěním atmosféry, vody a půdy a přísunem cizích mikro- a makroorganismů, šířících se frontálně nebo podél cest či z místních sídel a přistěhovaných ze vzdálených, civilizovaných oblastí. Ke klíčovému přetvoření šumavské krajiny došlo vykácením trvale osídlených enkláv, založením pastvin, lovem velkých obratlovců a hlavně přeměnou původně smíšených lesů na smrkové monokultury. Velké změny ve skladbě květeny a fauny proběhly koncem 18. století a eskalovaly v druhé půlce 19. století. V druhově a věkově jednotvárných smrčínách pak vzala za své fyzikální rozmanitost celého lesního prostředí a následně i biodiverzita všech návazných horských ekosystémů. Přírodní zvláštnosti jsou v NPS plošně

rozptýlené a netvoří všude souvisle navazující zóny, které si žádá reálný ochránářský management. Proto je namísto celospolečenský konsensus, jenž mj. umožní překonat akutní kůrovcové a majetkové problémy a zastaví zdržování přípravy nového zákona o NPŠ.

(3) Ochrana přírody v národním parku je ve své podstatě vždy aktivní činností. Děje se buď ve prospěch nebo proti určitému procesu na vymezeném místě nebo kolem určitého objektu v chráněném území. Ani v I. zónách NPŠ nelze uplatňovat lidskou pasivitu, důslednou nečinnost či bezzásahovost. Některé povinné aktivity vyplývají z celoplošně platných zákonů v České republice. Proto chystaný zákon o NPŠ by měl umožňovat aktivní lidskou činnost na celé ploše chráněného území, například při přírodních katastrofách jako jsou vichřice, velké vody nebo požáry, nebo při invazi cizorodých organismů, nadměrném stavu spárkaté zvěře anebo přemnožení fytofágů, kteří likvidují chráněné populace rostlin aj. Proto byla a je aktivní sanace kůrovcem postižených smrčů aktem povýtce legitimním a nemůže být blokována poučkami environmentálního extrémizmu. Celoplošně potřebná jsou nápravná opatření po dřívějších lesnických a vodo hospodářských chybách. Například v I. zónách NPŠ se upravují nebo odstraňují kanály, které odvodňují významná rašeliniště. Paradoxně ve stejných zónách je někdy zpochybňována lesnická aktivita ve prospěch ohrožených porostů, například lokální obnova původního genofundu smrku případně vnášení chybějících druhů dřevin. S ochránářskou samozřejmostí v celém „bezzásahovém“ území probíhá každoroční regulace jelení zvěře, kterou na bavorské i české straně zoologové stahují do zimních obřeků. Správa NPŠ podporuje i v I. zóně umělou úpravu níždliš chráněných vzácných ptáků a uměle zarybňuje toky zasahující do přísně chráněných zón. Logický je volný pohyb a doprava strážců a personálu po celé ploše národního parku, ale nemůže být ani zpochybňován přiměřeně regulovaný pohyb turistů na vybraných stezkách. Na základě patřičného povolení se v NPŠ realizují rozsáhlé terénní výzkumy, které ve speciálních případech volně překračují hranice mezi zónami. Lze tedy očekávat, že nedefinovatelná, ideologicky motivovaná a do krajnosti prosazovaná „bezzásahovost“ nenajde v chystaném zákoně o NPŠ místo.

(4) Klíčovým druhem pro chráněnou Šumavu je smrk ztepilý, který v hřebenových polohách a na podmačených půdách tvořil dominantu původních smrčů. Po rozsáhlé exploataci lesů v 19. století se stal nositelem lesnický nadějný, leč později rozporuplný monokultury, která pokryla převažující plochu NPŠ. Dlouhodobé, byť z hlediska moderní genetiky jen orientační, jsou studie potvrzující, že smrk si v tomto pohoří vytvořil původní genotypy, které je dosud nebyly zohledněny v managementu II. zón národního parku. Hřebenové smrkové porosty v 8. výškovém stupni sice byly po vzniku NPŠ přednostně zahrnuty do první ochranné zóny, žel téměř jako první neodolaly žiru přemnoženého kůrovce, který se společně s teorií bezzásahovosti a samoregulace šířil z teplejší návětrné strany Šumavy. Ochrana původních populací smrku byla pod vlivem této strategie nutně nedostatečná a kůrovcová kalamita postihla i staleté porosty, v nichž byl původní genofond s velkou pravděpodobností přítomen nebo spolehlivě potvrzen. Tyto mimořádně cenné dílčí populace šumavského smrku ztepilého tedy odha-

dem již z 90% zanikly. Kůrovec zničil např. staleté smrčiny v oblasti Trojmezí, u pramene Teplé Vltavy nebo v oblasti Ždanidel. Škála jejich věkové, genetické a prostorové struktury nemůže být nahrazena mozaikovitým, relativně stejnověkým mlázím, které teprve po desítkách let může, ale nemusí dosáhnout dospělosti. Několik smrkových porostů, zařazených na Šumavě mezi „genové základny lesních dřevin“, muselo být nedávno pro pokročilé poškození vyřazeno z evropské evidence. Naléhavost nového zákona o NPŠ proto spočívá i v tom, že reálně, nikoliv v souladu s naivními představami jeho odpůrců, umožní záchranu posledních, větrem prověřených populací šumavského smrku.

(5) Po nezvratných ztrátách v I. zóně jsou žádoucí energická opatření v II. zónách NPŠ. Kůrovcem zasažené smrčiny na hřebenech Šumavy se mohou dle extrémních představ samovolně vyvíjet do vzrostlých a zelených lešů prostoupených travnatými světlinami po dlouhá desetiletí až staletí. Pro zachování celkové lesnatosti a znovunabytí potřebné biodiverzity je však nutné aktivovat management národního parku k přeměně kůrovcem dosud nesežraných smrčín v II. zónách na trvale udržitelné horské lesy. Tato aktivita má složitou metodologii a lze ji shrnout pod dohodnutý název „přírodě blízké lesnické hospodaření“. Na pevných půdách je realizovatelná prostřednictvím dosadby jedlí, buků a klenů; na půdách v různém stupni podmáčených půjde o dosadby geneticky hodnotných smrků. To je lesnický složitý a provozně náročný proces, který byl experimentálně zkoušen na mnoha místech v Česku a je popsán v učebnicích lesníků. Přeměnu kulturních smrčín na smíšené, různověké a prostorově strukturované lesy umožňují aplikovat v podrostu jemné pěstební metody, které udržují co největší korunový zápoj. „Stromy se mohou kácet, ale les musí zůstat živý“. Ani přírodě blízké lesnické hospodaření se nemůže vyhnout použití sekery, pily a přiměřených těžebních či dopravních mechanismů. Nejen na Šumavě bude nutno zlepšit porozumění mezi ochranáři-botaniky, kteří chrání drobné byliny, a lesníky, kteří kácí vzrostlý strom, aby udělali životní prostor pro menší organismy v podrostu a na povrchu půdy. Přírodě blízké lesnické hospodaření může využít obrovský fond zkušeností několika generací českých lesníků, když jim očekávaný zákon o NPŠ umožní co nejdříve se plně angažovat v definitivně vymezených II. zónách. NPŠ je také biosférickou rezervací UNESCO a podle Sevillské strategie jeho programu *Člověk a biosféra* má být v něm aplikován management trvale udržitelného rozvoje s vyváženou podporou ekologického, ekonomického a sociokulturního pilíře. Pasivní ochrannářský management při kalamitním přemnožení expanzivního fytofága by neměl způsobit poškození důležitých ekosystémových funkcí lesa na dlouhou dobu a ve velkém krajinném rozměru. Sevillská strategie odpovídá původním záměrům zakladatelů parku a tomu by měl odpovídat i nově navrhovaný zákon o NPŠ.

(6) Proud vědeckých informací využitelných v ochraně přírody a krajiny NPŠ se vyvíjí s pokrokem vědeckých metod a je prověřován opakovanými experimenty, praktickými aplikacemi a konkrétními zkušenostmi. V krajinných rozměrech Šumavy a při komplexitě jejích klíčových ekosystémů (převážně lesních) se syntéza a prověřování znalostí vyvíjejí pochopitelně pomalu. Během dvacetileté existence NPŠ však již došlo k diferenciaci protikladných entomologických, lesnicko-ochrannářských, geoekologických a ekonomických názorů, které

odlišně hodnotí vývoj šumavské krajiny a návazných sociokulturních jevů. Lesnický orientovaná strana je přiměřeně konzervativní a své názory opakovaně shrnuje v různých vystoupeních. Její konzistentní názory na Šumavu lze například vyčíst z přehledné publikace *Ochrana přírody a péče o les v Národním parku Šumava* (B. Vinš a kol., Národní lesnický komitét, Praha 1999) a nedávného sborníku *Šumava 2011 – bod zlomu* (ed. P. Zahradník a J. Mánek, Matice lesnická aj., Písek 2011). Na druhé straně část komunity biologicky specializovaných vědců obhájuje „bezzásahovost“ v kůrovcem postižených porostech a predikuje zdařilou samooobnovu lesů v časově dlouhé budoucnosti. Její názory jsou shrnuty mj. ve vědecko-popularizační knize *Co vyprávějí šumavské smrčiny* (H. Šantrůčková, J. Vrba a kol., Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk 2010), která vyznívá značně optimisticky. V národním parku uprostřed Evropy nelze ponechat přírodu národního parku zcela bez lidského zasahování při velkém požáru, plošně rozsáhlé vichřice, přemnožení škůdců, nákaze zvěře nebo invazi cizorodých organismů. Obhajoba samoregulačních procesů je jistě lákavá, možná též z pohledu specifických vědních disciplín, ovšem celostně selhává. Nesporná fakta o ohrožení šumavských lesů v posledních dvou desetiletích již našla místo ve vědecky laděných časopisech a dostala se také do univerzitních učebnic anebo kompendií, jako je například internetové dílo *Péče o lesy v chráněných územích* (S. Vacek, P. Moucha a kol., Česká zemědělská univerzita a MŽP, Praha 2011). Zájem o Šumavu projevují rovněž zahraniční odborníci, kteří na satelitních snímcích (*Google Maps, 2011*) s údivem pozorují nárůst rozsáhlého bezlesí uprostřed dřive souvisle zalesněného pohoří. V úvahu nutno brát také množství exaktních vědeckých prací, které vysvětlují úlohu vzrostlého lesa v trvale osídlených pohořích Země. V měřítku lidských generací je obnova druhové, věkové a prostorové diversity poškozených lesů vždy problematická. Považujeme proto za důležité, aby se kritický názor na potenciální vývoj šumavských lesů projevil i v chystaném zákoně o NPS, například v paragrafech týkajících se plošného rozsahu a časového rozvrhu chráněných zón.

(7) Přes vážné poškození lesnatosti současná Šumava zůstává bohatá na vzácné přírodní objekty a má i četné kulturní památky hmotné a duchovní povahy. Na české, bavorské i rakouské straně se zachovalo mnoho vzácných přírodnin, nemalé zbytky složitých ekosystémů a členitá krajina, jejíž hodnota je potvrzena mezinárodními kritérii a žebříčky. Kvalitativní jedinečnost, kvantitativní dominance a různý stupeň ohroženosti jsou vlastnosti, na které bere zřetel věda i veřejnost. Vysoké hodnocení šumavských přírodnin vychází převážně ze srovnání vývojově příbuzných nebo podobných jevů v rámci Česka, střední Evropy a celého kontinentu. Celkově jsou vlastnosti Šumavy dobře čitelné při srovnání se sousedními Alpami a hercynskými hornatinami střední Evropy. Denudací zarovnané pohoří totiž tvoří kontrast ke členitým velehorám a umožňuje poznat průběh orogenních a biogenních procesů. Na Šumavě lze vidět průnik čtvrtohorního zalednění do staré, složité morfostruktury a sledovat vývoj georeliéfu a postglaciální biotickou sukcesi. Navzdory smrkovým monokulturám a velkoplošným zásahům vichřic a kůrovců lze na Šumavě dosud rekonstruovat paletu potenciálních lesních ekosystémů, které se vyvíjejí pod horní hranicí stromového růstu a v údolích. V nevidaném rozsahu jsou tu zachována vrchoviště a slatiniště, velká rozmanitost půd,

roztroušené kary a karoidy i limnologicky různorodá jezera. V mnoha aspektech lze Šumavu srovnávat i s vědecky vysoce ceněnými a populárními Krkonošemi, které jsou od roku 1963 prvním českým národním parkem. I když KRNP nebyl od začátku ošetřen nejvyšší zákonnou normou, jeho realistická ochrana a rozvoj je garantován zřetelným společenským konsenzem a bilaterální česko-polskou biosférickou rezervací. Jinak je tomu na Šumavě.

Z výše uvedených důvodů jsme, pane ministře, formulovali tento otevřený dopis. Jsme toho názoru, že dnes již dvacetiletý národní park si zaslouží, aby byl bez dalšího zdržování zajištěn plnohodnotným zákonem a tak získal pevnou oporu na mezioborové, mezirezortní a mezinárodní scéně.

V Praze, 10. ledna 2012

Podepsaní:

Prof. Ing. Jan Čermák, CSc., lesnická ekologie, Mendelova Univerzita v Brně

Prof. Ing. Jan Jeník, CSc., Dr h.c., geobotanika a ekologie, Universita Karlova v Praze

Prof. RNDr. Zdeněk Opatrný, CSc, biologie rostlin, Univerzita Karlova v Praze

Stvrzují:

Prof. Ing. Miloš Barták, CSc., rostlinná fyziologie, Masarykova univerzita Brno

Doc. Ing. Jaroslav Doležel, DrSc, cytogenetika, Ústav experimentální botaniky AV ČR a Univerzita Palackého, Olomouc

Ing. Vladimír Krečmer, CSc., bioklimatologie, dříve Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, Strnady

Prof. Ing. Radomír Mrkva, CSc., ochrana lesa, Mendelova univerzita v Brně

Doc. RNDr. Jan Pokorný, CSc., rostlinná ekofyziologie, ENKI, o.p.s, Třeboň

Prof. Ing. Vilém Podrázský, CSc., půdoznalství a pěstění lesa, Česká zemědělská univerzita v Praze

Doc. Ing. MSc. Milan Lstibůrek, genetika, Česká zemědělská univerzita v Praze

Prof. Ing. Radomír Ulrich, CSc., lesnická technika, Mendelova univerzita v Brně

Prof. RNDr. Vacek, DrSc, ekologie a pěstění lesa, Česká zemědělská univerzita v Praze

Doc. Ing. Petr Zahradník, CSc., lesnická entomologie, Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, Strnady

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

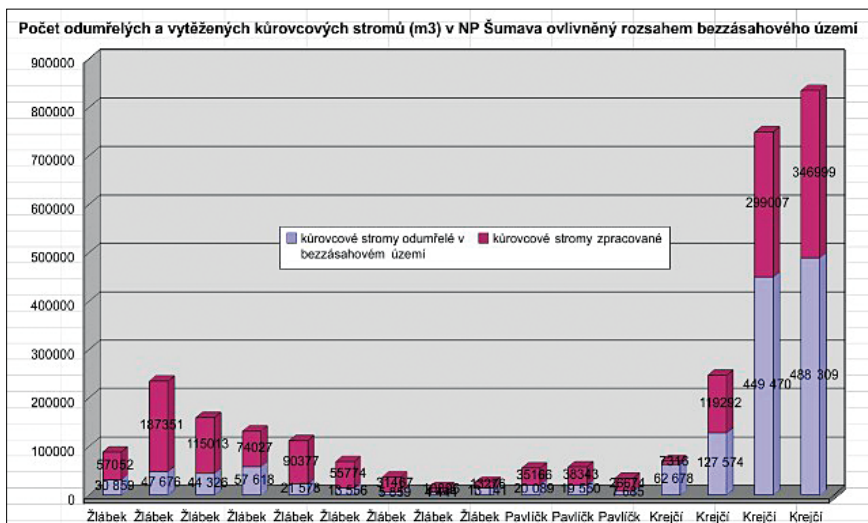

Obr. 1 – Porost zničený kůrovcem

Obr. 2 – Porost asanovaný kvůli masivnímu napadení kůrovcem

Obr. 3 – Vývoj kůrovcových těžeb za jednotlivých ředitelů NPS

Obr. 4 – Bývalá SPŘ Trojmezna s Plešným jezerem – rok 2006

Obr. 5 – ...totéž rok 2009

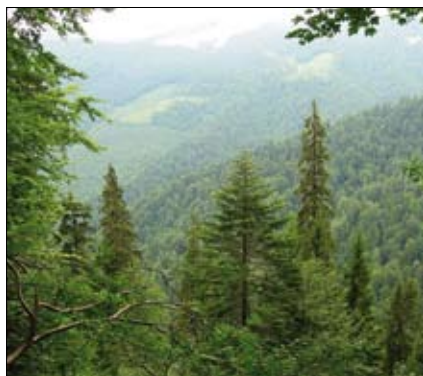
Jak mohou a měly by podhorské a horské lesy vypadat a o co se lesníci (ne těžaři) snaží.

Pralesní rezervace v Bavorsku. (foto uvedeno pro srovnání s výběrným lesem).

Prostorově druhové a věkové uspořádání výběrného lesa ve Švýcarsku podobného pralesu s maximálním využitím porostního prostoru, který představuje stabilní a trvale udržitelný lesní ekosystém. (viz: W.Ammon, Výběrný princip v lesním hospodářství, Lesnická práce 2009). Situace v sousedních lesích (Boubín, Vojenské lesy aj.) ukazuje, že tento postup je uskutečnitelný.

*„Pralesní“ porosty v 6. výškovém stupni (smrkovo bukovém: *Picea fageta*), soubor lesních typů 6B (bohatá smrková bučina: *Picea-fageta eutrophica*) v oblasti Pop Ivana Marmorošského na bývalé Podkarpatské Rusi (dle lesnicko-typologického klasifikačního systému Plíva 1991), vegetační stupňovitost dle Plívy (1991) a Holuši et Holuši (2010). Situace odpovídající středoevropským poměrům, představující společenstva oroboreálního (dolního) suborobiomu (ve smyslu třídění Waltera 1979) - (foto Otakar Holuša 12.8.2005). V těchto společenstvech, která byla studována prof. Zlatníkem ve 20. letech a dále v 90. letech minulého století (Hrubý 2001), dochází k průběžné obměně generací stromů, ale beze změn druhové, věkové i prostorové struktury porostů.*

A jaká je současná situace u 30 % lesů u nás na Šumavě

Cenná genová banka – prales u pramenů Vltavy. Zdánlivě zlomené kmeny jsou usmrcené kůrovcem a dle příkazu shora „upravené“ motorovou pilou pro exkurze na nátlak Duhy. Příklad jedné z cílených desinformací o situaci lesů na Šumavě.

Odkorněné, nerozkládající se kmeny (jejichž odvoz z lokality byl zakázán) uprostřed přísné rezervace na Jezerní hoře s minimálním výskytem mladých stromků. Obalová sazenice jako přírodní zmlazení.

Několik ukázek bývalých nej kvalitnějších lesů Šumavy proměněných v soušové holiny:

„Nejvíce chráněné“ lesy v tzv. 1. pásmu, aneb „soušové pasečné (ne)hospodářství“. (Ideální materiál pro těžební lobby, „dokazující všeobecně nesmyslnost národních parků“).

Degradované lesní porosty s povrchem omezujícím vsak vody do půdy a urychlujícím její odtok

Transpirací listoví v korunách nechlazené, přehřívající se suché kmeny a zatravněná nebo ještě hůře kapradinami zarostlá půda v místech bývalých lesních porostů.

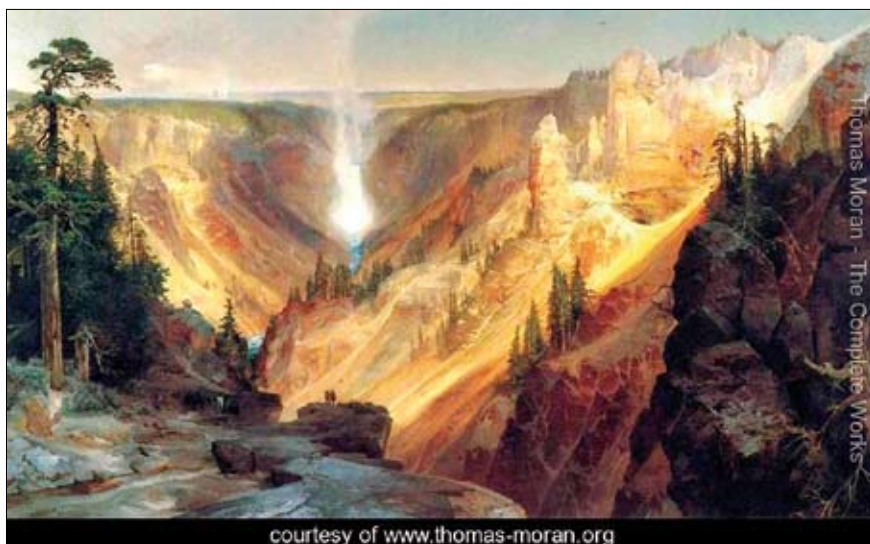

Odkorněné klády ponechané na rašeliništi dle sdělení strážce parku (2004) údajně „aby se neochudilo o uhlík“.

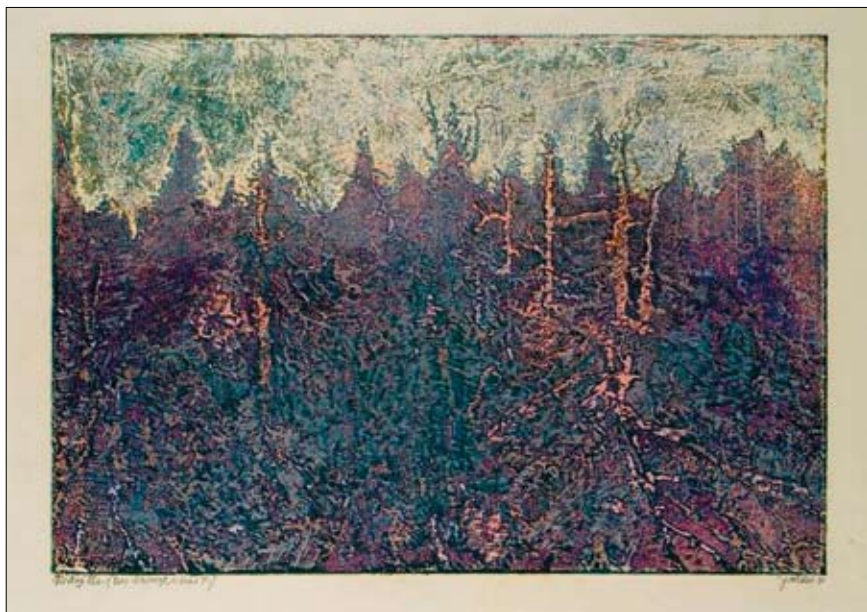

Hustě zatravněná nebo holá půda s minimem mladých stromů jako obnovných prvků. (foto Jan Pokorný, září 2011).

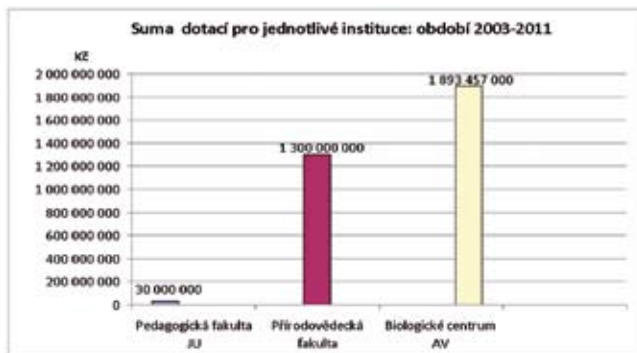

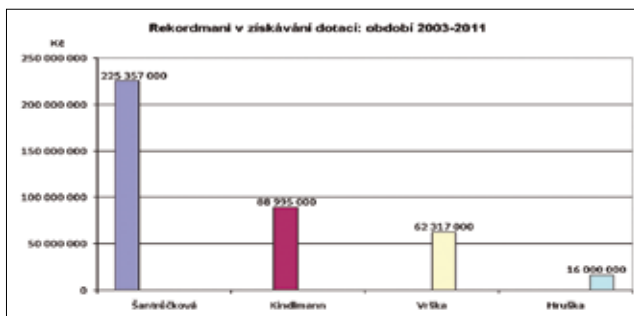
Obr. 1 – Thomas Moran, *Grand Canyon of the Yellowstone* (www.thomas-moran.org)

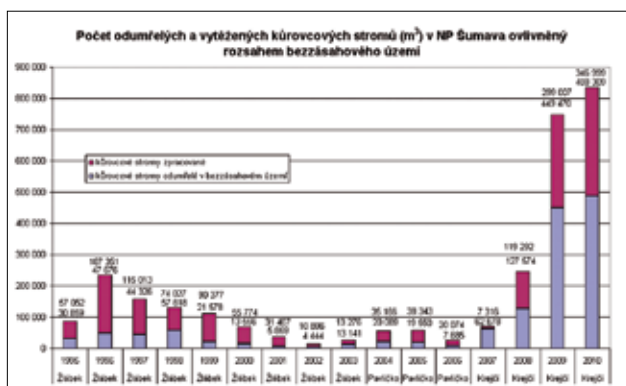
Obr. 2: Josef Váchal – *Mrtvý les* (www.vachal.cz)

Obr. 1 – Čerpání dotací (www.isvav.cz)

Obr. 2 – Příjemci dotací (www.isvav.cz)

Obr. 1 – Vývoj kůrovcových těžeb v NPS